

Inventariserend veldonderzoek
d.m.v. proefsleuven (IVO-P) en een
archeologische opgraving (AO),
Gorinchem Nieuwstad 7 a t/m d

HOLLANDIA reeks 333

COLOFON

Hollandia reeks nr.	333
Titel:	Inventariserend veldonderzoek d.m.v. proefsleuven (IVO-P) en een archeologische opgraving (AO), Gorinchem Nieuwstad 7 a t/m d
Toponiem:	Nieuwstad 7 a t/m d
Gemeente:	Gorinchem
Onderzoeksmeldingsnummer Archis:	32072 (IVO-P)/ 32745 (AO)
Hoekcoördinaten:	126310/ 426760; 126320/ 426760 126330/ 426750; 126310/ 426740
Auteur:	T. Hoogendijk
Uitvoering:	S. Dautzenberg, A. Médard, P. Floore, R. Floore, T. Hoogendijk, T. Busch
In opdracht van:	Aannemersbedrijf J. van Daalen
Contactpersoon opdrachtgever:	Dhr. D. van Vugt
Wetenschappelijke leiding:	P. Floore
Met medewerking van:	M. Veen, T. Busch, J. van Oostveen, W.J. Boudestein, T. Wijnen, T. Wijkamp, M. van der Vliet, B. Arendonk,
Definitieve versie:	2011
Oplage:	8
ISSN:	1772-3151

© **HOLLANDIA** archeologen, Zaandijk 2011

HOLLANDIA archeologen

tuinstraat 27a

1544 rs zaandijk

☎ 075 - 622 49 57

✉ info@archeologen.com

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	6
1. Inleiding	
1.1 Algemeen	7
1.2 Reden van het onderzoek	8
1.3 Doel van het onderzoek	8
1.4 Verwachtingsmodel	9
1.5 Waardestelling vindplaats	9
1.6 Opbouw rapport	11
2. Onderzoeksgebied	
2.1 Archeologische en historische achtergrond	13
2.2 Geomorfologische en bodemkundige achtergrond	17
3. Onderzoeksmethode	20
4. Onderzoeksresultaten	
4.1 Inleiding	22
4.2 Sporen en structuren	22
4.2.1 De late middeleeuwen	22
4.2.3 240 jaar bewoning aan de Nieuwstad	22
4.2.4 Van Renesse & Eijckmans, bierbrouwers aan de Nieuwstad	27
4.3 Vondstmateriaal	31
4.3.1 Aardewerk	31
4.3.2 Metaal	34
4.3.3 Hout	37
4.3.4 Natuursteen	37
4.3.5 De beerton (S49)	40
4.3.6 De beerput (S68)	43
5. Beantwoording vraagstellingen	69
6. Synthese	73
7. Literatuur	77
Bijlage 1: Veldtekeningen	
Bijlage 2: Sporenlijst	
Bijlage 3: Vondstenlijst	
Bijlage 4: Determinatielijst aardewerk	
Bijlage 5: Determinatielijst metaal	
Bijlage 6: Determinatielijst botmateriaal	
Bijlage 7: Determinatielijst glas	
Bijlage 8: Determinatielijst leer, hout en overige materialen	

Bijlage 9: Catalogus nieuwe aardewerkvormen

Bijlage 10: Tabakspijpen van de opgraving Nieuwstad te Gorinchem (J. van Oostveen)

Bijlage 11: Dendrochronologisch onderzoek (U. Heußner)

Bijlage 12: Munten en muntgewichten (W.J. Boudestein)

Voorwoord

Eind november 2008 heeft Hollandia archeologen een inventariserend archeologisch onderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd aan de Nieuwstad nr. 7 a t/m d te Gorinchem (Zuid-Holland). De resultaten van dit onderzoek bleken veelbelovend; restanten van oude bebouwing bevonden zich in goede staat van conservering dicht onder het maaiveld. De vindplaats diende verder onderzocht te worden door middel van een archeologische opgraving. Dit onderzoek werd eveneens uitgevoerd door Hollandia archeologen, in januari van het jaar 2009.

In dit rapport zullen de resultaten van beide onderzoeken samen worden gebracht om een overzicht van de gehele vindplaats te geven en de biografie van het perceel aan de Nieuwstad te kunnen reconstrueren met behulp van historische bronnen en uiteraard het in de bodem bewaard gebleven archeologische erfgoed.

Het veldwerk werd uitgevoerd door medewerkers van Hollandia archeologen en Toos Busch van de Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem. De werkgroep is eveneens in grote mate betrokken geweest bij de uitwerking van het vondstmateriaal. Zij hebben de inhoud van een rijk gevulde beerput gezeefd en de vondsten daaruit gewassen en gesplitst, de scherven geplakt en de voorwerpen gedetermineerd, beschreven en gefotografeerd. Voor deze enorme inzet zijn wij de werkgroep (Ton Wijkamp, Tiny Wijnen, Martin van der Vliet, Bert Arendonk en in het bijzonder Toos Busch en Martin Veen) zeer erkentelijk. Dhr. Jan van Oostveen heeft de pijpen tabakspijpen bestudeerd. Zijn zeer volledige catalogus is als bijlage opgenomen in dit rapport. De determinatie van enkele munten, muntgewichten en een rekenpenning is verricht door dhr. W.J. Boudestein. Ook deze bijdrage is als een bijlage integraal in het rapport opgenomen.

Een woord van dank gaat ook uit naar de opdrachtgever, aannemersbedrijf J. van Daalen, die zorgde voor een uitstekende samenwerking.

Een ontzagwekkende puzzel... Van links naar rechts: Martin Veen, een geïnteresseerde bezoeker, Tiny Wijnen, Toos Busch en André Edelbroek, allen van de Werkgroep Archeologie van de gemeente Gorinchem.

Samenvatting

Eind 2008 heeft Hollandia archeologen een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd, op een locatie aan de Nieuwstad in Gorinchem. Bij dit vooronderzoek werden dicht onder het maaiveld muurresten aangetroffen die in vrij goede staat bleken te zijn en aanleiding gaven tot het uitvoeren van een vlakdekkende opgraving. In januari 2009 vond het onderzoek plaats, waarbij in totaal een oppervlakte van ca. 105m² werd opgegraven.

De Nieuwstad ligt in het deel van de stad dat na de aanleg van de vestingwerken - aan het eind van de 16e eeuw - binnen de muren kwam te liggen. De Gorkumse notabelen kochten er grote stukken grond waarop statige huizen met uitgestrekte tuinen verzezen. De eerste bewoner van het onderzochte perceel was zo'n vooraanstaand persoon: Jacob Kemp, schout en vestingbouwkundige die mede verantwoordelijk was voor de nieuwe stadsuitleg van Gorinchem.

In de eeuwen die erop volgden bleef de locatie een hoge status behouden. De vele muurresten die tijdens het archeologische onderzoek zijn opgegraven, zijn de restanten van verschillende bouwfasen tussen het eind van de 16e eeuw en het begin van de 19e eeuw. De vondst van een zeer rijk gevulde beerput bleek een aardig inzicht te verschaffen in het leven van een welvarend huishouden aan de Nieuwstad. De dateringen van het materiaal omvatte een lange periode, van het eerste kwart van de 17e eeuw tot het derde kwart van de 18e eeuw, maar met een duidelijk zwaartepunt in de eerste drie decennia van de 18e eeuw. Hiermee kan het merendeel van de vondsten mogelijk worden toegeschreven aan de inventaris van Philip de Saint Amant, één van de voormalige eigenaren van het perceel die in 1735 overleed.

In 1831 wordt door de heren Eijkmans en Van Renesse een brouwerij gevestigd in het voormalige woonhuis. Een grote waterput die op het terrein werd aangetroffen fungeerde mogelijk in de watervoorziening van de brouwerij.

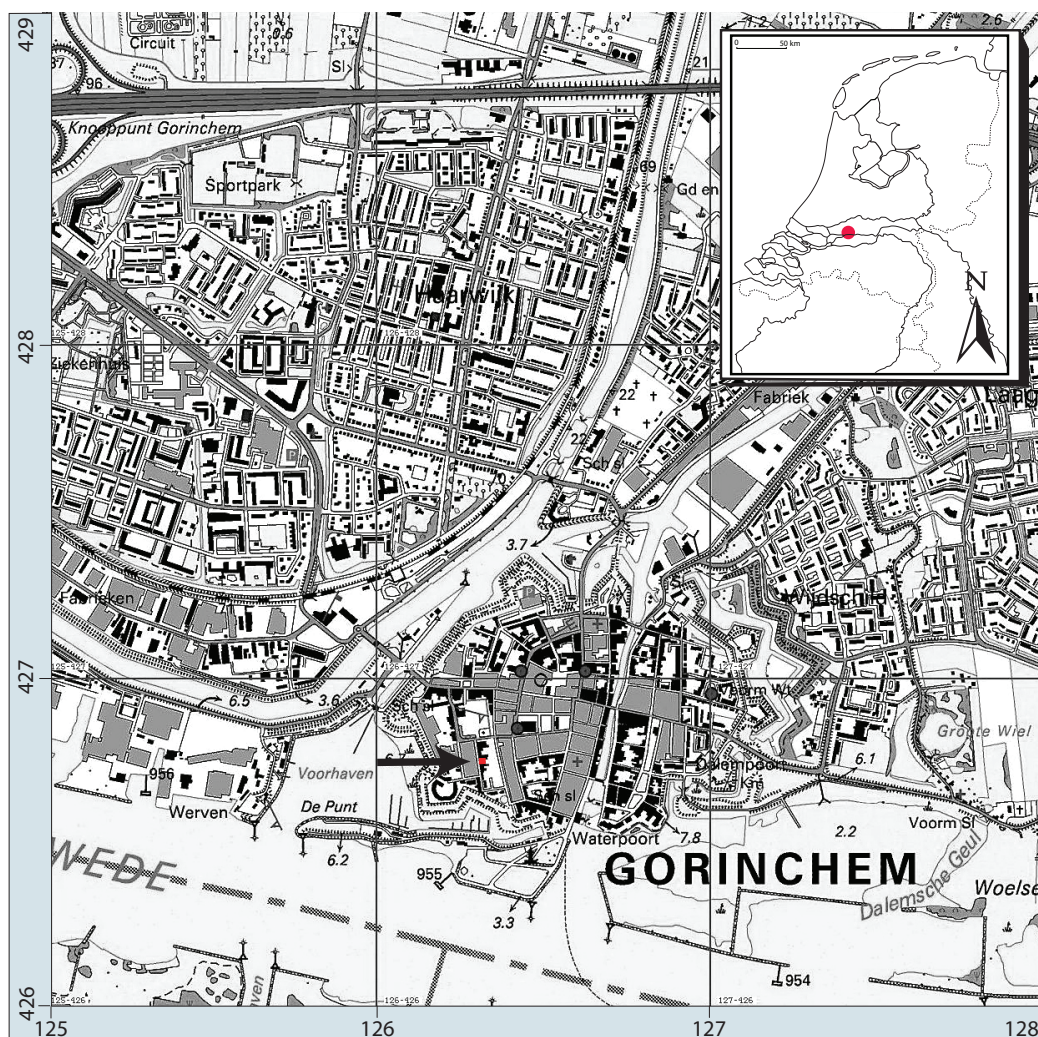

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Op 27 en 28 november 2008 is een inventariserend onderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd aan de Nieuwstad 7a t/m d te Gorinchem (afb. 1). Dit onderzoek werd opgevolgd door een archeologische opgraving (AO), dat op 12 t/m 16 januari 2009 plaatsvond. Het onderzoek werd uitgevoerd door archeologen van Hollandia archeologen uit Zaandijk. De opdrachtgever voor beide onderzoeken was het aannemersbedrijf J. van Daalen. De projecten hebben de onderzoeksmeldingsnummers 32072 (IVO-P) en 32745 (AO). Het bevoegd gezag werd vertegenwoordigd door de gemeente Gorinchem (mw. E.J. van Rooijen). Het programma van eisen (pve) ten behoeve van beide onderzoeken werd door mw. Van Rooijen opgesteld. De onderzoeksdocumentatie wordt na afronding aangeleverd aan het gemeentelijk depot voor bodemvondsten van Gorinchem.

Afb. 1: De onderzoekslocatie aangegeven op de topografische kaart.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.1).

1.2 Reden van het onderzoek

De aanleiding voor het onderzoek werd gevormd door de geplande bouw van dertien appartementen. De hiermee gepaard gaande grondroering vormde een bedreiging voor de aanwezige archeologische waarden. De onderzoekslocatie bevindt zich in het deel van Gorinchem dat in de zestiende eeuw is toegevoegd aan het middeleeuwse stadscentrum, de zogenaamde Nieuwstad. Hierdoor werden er bewoningssporen vanaf ca. 1600 tot en met de nieuwe tijd verwacht.

1.3 Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van de vindplaats om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden (behoud *ex-situ*). In zijn algemeenheid gaat het hier om het vaststellen van het type vindplaats, de omvang, ligging, datering gaafheid en conserveringstoestand ervan. De in het programma van eisen (Van Rooijen 2008b) geformuleerde vraagstellingen hebben met name betrekking op de fasering en datering van de bewoningssporen en het archeologisch aantonen van de industriële en residentiële functies van de bebouwing door de eeuwen heen.

De Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA), hoofdstuk 16: De middeleeuwen en vroegmoderne tijd in West-Nederland, van archeoregio 12 is helaas nog niet geschreven. Hierdoor kon deze bij het opstellen van de vraagstelling niet worden geraadpleegd. Het onderzoek kan echter informatie opleveren omtrent de ontwikkeling van de stad in de Middeleeuwen en de vroegmoderne tijd.

De onderstaande onderzoeksvragen moeten meer licht bieden op de ruimtelijke en economische ontwikkeling van de stad Gorinchem, de productie en consumptie van voedsel en de wooncultuur. Ook helpt het onderzoek de ontwikkeling van een archeologische waardenkaart van de gemeente Gorinchem.

In het programma van eisen zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

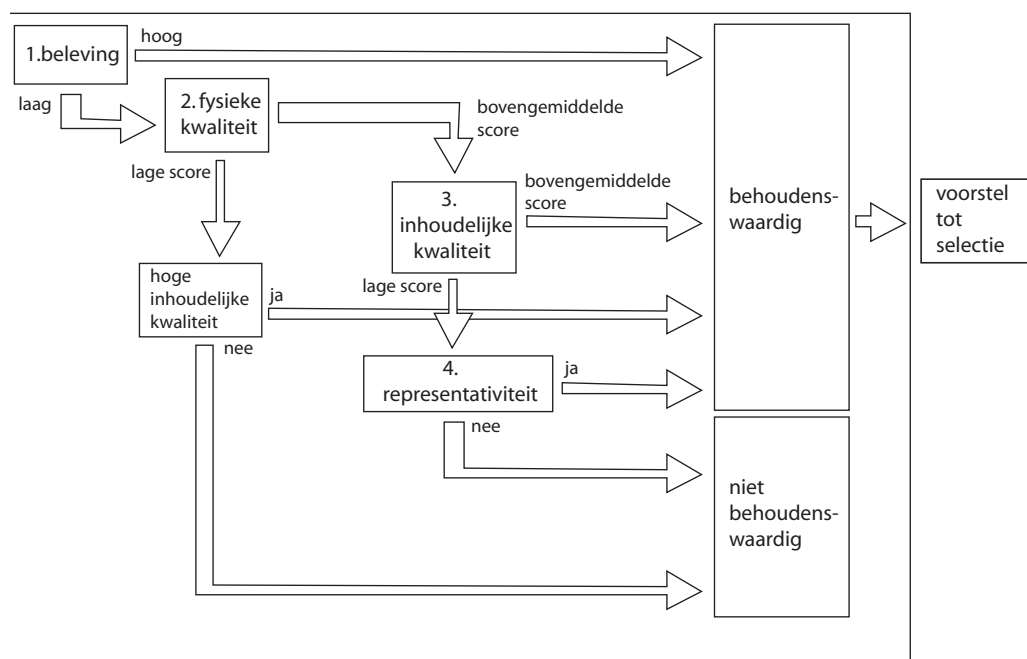
1. Bevinden zich in het terrein sporen en funderingsrestanten uit de 16de t/m 19de eeuw, wat is daarvan de aard, omvang, ouderdom en gaafheid?
2. Zijn er organische of anorganische resten van de brouwerij aanwijsbaar, wat is daarvan de aard, omvang, ouderdom en gaafheid?
3. Hoe ontwikkelde zich ter plaatse de percelering en indeling van het terrein?
4. Wat is het verband tussen de bouwwerken, grondsporen en vondsten?
5. Zijn er ook sporen uit periodes voor de stadsuitbreiding en zo ja, wat is daarvan de aard, omvang, ouderdom en gaafheid?

6. Komen de aangetroffen archeologische resten overeen met de verwachting op basis van het bureauonderzoek? Is het waarschijnlijk dat de tekening van het huis uit ca. 1660 correct is?

1.4 Verwachtingsmodel

In het programma van eisen dat ten behoeve van het proefsleuvenonderzoek is opgesteld (Van Rooijen 2008a) zijn de resultaten van een bureauonderzoek opgenomen dat is uitgevoerd door de archivaris van de gemeente Gorinchem (dhr. R.F. van Dijk). In het hierop gebaseerde verwachtingsmodel staat dat op de onderzoekslocatie sporen van gebouwen met bijbehorende structuren uit de 16e t/m 20e eeuw kunnen worden verwacht. Hiertoe behoren restanten van een brouwerij, of onderdelen daarvan, uit de 19e en 20e eeuw en gebouwen met een (gedeeltelijke) woonfunctie, onder andere zoals afgebeeld op een tekening uit 1660. Ook zouden sporen van vóór de stadsuitbreiding rond 1600 kunnen worden aangetroffen, waaronder de oude stadsgracht.

Het proefsleuvenonderzoek (IVO-P) weersprak deze verwachting niet: er werden goed geconserveerde muurresten en een keldervloertje van baksteen gevonden, die mogelijk tussen de 16e en 19e eeuw konden worden gedateerd. Het weinige vondstmateriaal, hoofdzakelijk aardewerk, dateerde uit de 17e/18e eeuw. De mate van verstoring bleek minimaal. Er leken echter geen aanwijsbare restanten van de brouwerij te zijn aangetroffen. Ook bleek de stadsuitbreiding hier niet met stadsafval te zijn aangevuld en werd de middeleeuwse stadsgracht niet aangetroffen. Grote hoeveelheden vondstmateriaal werden echter nog wel verwacht in eventueel aanwezige beerputten.

Afb. 2: Stroomschema met de waarderingscriteria.

1.5 Waardestelling vindplaats

Naar aanleiding van de resultaten van het IVO-P is de bij het onderzoek aangetroffen archeologische vindplaats aan de hand van een drietal waarden (beleving, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit) in een aantal stappen gewaardeerd (afb. 2). De waardering wordt uitgedrukt in cijfers (1=laag, 2=middelmatig, 3=hoge waarde) (afb. 3). De uitkomst van de waardestelling bepaalt of de vindplaats al dan niet behoudenswaardig is. Het onderzoeksterrein wordt bij deze waardering als een vindplaats beschouwd.

Beleving:

- Schoonheid: Doordat de overblijfselen niet visueel waarneembaar zijn in het landschap, is schoonheid hier niet van toepassing
- Herinneringswaarde: De vindplaats roept geen herinneringen op aan het verleden. Ook dit criterium is hier niet van toepassing.

Fysieke kwaliteit:

Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen gaafheid en conservering. Gaafheid is de mate van niet verstoord zijn en de stabiliteit van de fysieke omgeving. Conservering is de mate waarin het archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven.

- Gaafheid: De intacte funderingen en de relatief geringe mate van verstoring pleiten voor een hoge score.
- Conservering: Het aangetroffen vondstmateriaal en de organische resten verkeren door de natte omstandigheden in goede staat, de score is hier hoog.

Inhoudelijke kwaliteit:

- Zeldzaamheid: Bewoningssporen uit de 16e t/m 20e eeuw binnen een stedelijke context zijn relatief veel voorkomend. Gezien in de context van de stad Gorinchem is er echter niet veel archeologische informatie voorhanden over bewoning in deze periode (met name met betrekking tot de 18e eeuw). De score is hier daardoor eveneens hoog.

waarden	criteria	scores		
		<i>hoog</i>	<i>midden</i>	<i>laag</i>
beleving	schoonheid	n.v.t.		
	herinneringswaarde	n.v.t.		
fysieke kwaliteit	gaafheid	3		
	conservering	3		
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	3		
	informatiewaarde	3		
	ensemblewaarde	3		
	representativiteit	-	-	-

Afb. 3: Waarderingstabel.

Informatiewaarde: Bewoningssporen buiten de middeleeuwse stadskern, maar binnen de vestingsmuren leveren belangrijke informatie op over de onstaansgeschiedenis van Gorinchem. Op de onderzoekslocatie is zowel bewoning als industrie aanwezig geweest en levert als zodanig over vele aspecten van de historie van Gorinchem. De informatiewaarde is daardoor hoog.

- Ensemblewaarde: In een stedelijke context is het vanzelfsprekend dat de diachrone context van de vindplaats een hoge ensemblewaarde oplevert. De bewoningsgeschiedenis van het perceel aan de Nieuwstad is een onderdeel van de historie van de stad Gorinchem.

Waardestelling:

Voor de vindplaats geldt het volgende: Er is geen belevingswaarde omdat de archeologische resten niet zichtbaar zijn en ook geen herinnering oproepen aan bekende gebeurtenissen in het verleden. De fysieke kwaliteit is met zes punten bovengemiddeld (afb. 3), waardoor naar de inhoudelijke kwaliteit gekeken dient te worden. Ook de inhoudelijke kwaliteit scoort met negen punten bovengemiddeld waarmee de vindplaats als behoudenswaardig kan worden bestempeld.

Aangezien het behouden van de vindplaats *in situ* niet mogelijk bleek te zijn, werd geadviseerd de vindplaats middels een archeologische opgraving *ex situ* te behouden. Deze opgraving is enkele maanden na afronding van het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.

1.6 Opbouw rapport

In het voorgaande hoofdstuk is de inkadering van het archeologische onderzoek beschreven. Behalve een algemene inleiding, zijn de reden en het doel van het onderzoek hier beschreven. Ook is het wetenschappelijke kader geschetst, met de vraagstellingen die middels het veldonderzoek moeten worden beantwoord. Van het verwachtingsmodel zijn slechts de hoofdpunten uit het bureauonderzoek overgenomen. Een uitgebreidere beschrijving van de historische en bekende archeologische waarden in en nabij het onderzoeksgebied wordt in hoofdstuk 2 gegeven. De paragraaf waarin de waardestelling van de vindplaats wordt behandeld moet in grove lijnen de processtappen van het inventariserende onderzoek naar een archeologische opgraving weergeven.

In hoofdstuk 2 zal behalve een historische en archeologische achtergrond ook een beschrijving van de bodemopbouw worden gegeven. Aangezien op de vindplaats vrijwel uitsluitend antropogene ophogingslagen zijn aangetroffen zal de beschrijving van de geomorfologische achtergrond in dit hoofdstuk beperkt blijven.

Hoofdstuk 3 beschrijft de onderzoeksmethode. Naast de manier waarop het veldonderzoek is uitgevoerd en de keuzes die hierbij zijn gemaakt zullen ook eventuele afwijkingen van het PvE worden beargumenteerd.

De onderzoeksresultaten komen in hoofdstuk 4 aan bod. Hierbij worden, zoals reeds vermeld, de resultaten van het proefsleuvenonderzoek en de archeologische opgraving als één geheel gepresenteerd. In het eerste deel van dit hoofdstuk zullen de sporen en gebouwde resten zoveel mogelijk in de context van de site-chronologie worden beschreven. Waar mogelijk wordt het archeologische verhaal binnen een historische context geplaatst. Het tweede deel van hoofdstuk 4 heeft betrekking op het vondstmateriaal. Binnen dit hoofdstuk komen de verschillende materiaalcategorieën en de opbrengst uit twee vondstrijke sporen in afzonderlijke paragrafen aan bod.

De onderzoeksvragen uit het programma van eisen worden in hoofdstuk 5 puntsgewijs beantwoord. Het rapport wordt afgesloten met een literatuurlijst en enkele bijlagen.

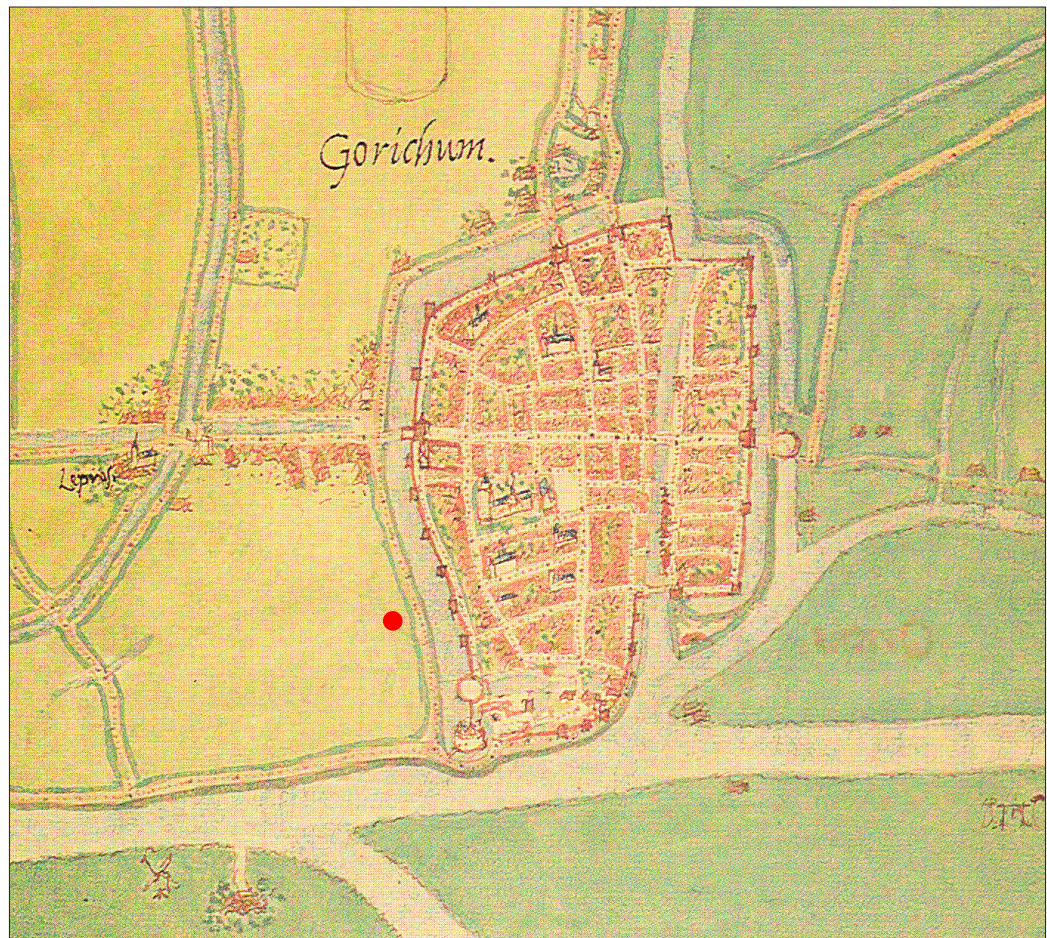
2 Onderzoeksgebied

2.1 Archeologische en historische achtergrond

(naar: Van Rooijen 2008a/Van Dijk 2008)

Het historische kader waarbinnen de resultaten van het archeologische onderzoek aan de Nieuwstad kunnen worden begrepen, begint na het einde van de late middeleeuwen. De stadsmuur die de middeleeuwse stad beschermde van aanvalen van buitenaf was verzwakt en met de dreiging van de 80-jarige oorlog werd besloten tot de afbraak van de oude muren en de aanleg van een moderne stadverdediging.

Door de aanleg van de huidige vestingwerken in de jaren '80 en '90 van de 16e eeuw kwam een nieuw gebied binnen de wallen te liggen (afb. 4 en 5). Nieuwstad ontleent hieraan haar naam. Het nieuwe, westelijke deel van de stad was in eerste instantie niet dicht bebouwd. Aan de Nieuwstad kwamen aan beide zijden wel gebouwen en ten noorden van Nieuwstad werd het Huis van Paffenrode (ook wel Drosten Heck) gebouwd. Voor het overige bestond dit deel van de stad vooral uit open ruimte met onder meer weelderige tuinen.

Afb. 4: Kaart van Gorinchem door Jacob van Deventer, vervaardigd tussen 1558 en 1575. De rode stip geeft bij benadering de onderzoekslocatie aan.

Afb. 5: Kaart van Gorinchem uit het "Toonneel der Steden" door Joan Blaeu (ca. 1650). In de uitsnede is de onderzoekslocatie bij bendering omkaderd. De huizen zijn niet nauwkeurig weergegeven, maar de kaart toont wel dat er aan het begin van de 17e eeuw al bebouwing was aan de Nieuwstad. Dit is ook het geval op een kaart van N. Wijdtmans uit 1600, waar Blaeu zijn kaart op gebaseerd heeft (Horsthuis 1997).

Het stadsbestuur verkocht het onderhavige bouwterrein in 1590 aan particulieren, waaronder de schout en vestingbouwkundige Jacob Kemp. Het terrein van de huidige panden Nieuwstad 3-11 liet hij, mogelijk naar eigen ontwerp, bebouwen. Een tekening uit ca. 1660 toont dat Nieuwstad 7a t/m d bestond uit drie onderdelen: links (het noordelijk deel) een woongedeelte, in het midden een paardenstal en rechts een brede poort (afb. 6). Nieuwstad nr. 9 deed dienst als "Koetshuys". Het woongedeelte op de noordzijde van het perceel was samen met nr. 5 de oorspronkelijke woning van Jacob Kemp, gebouwd tussen

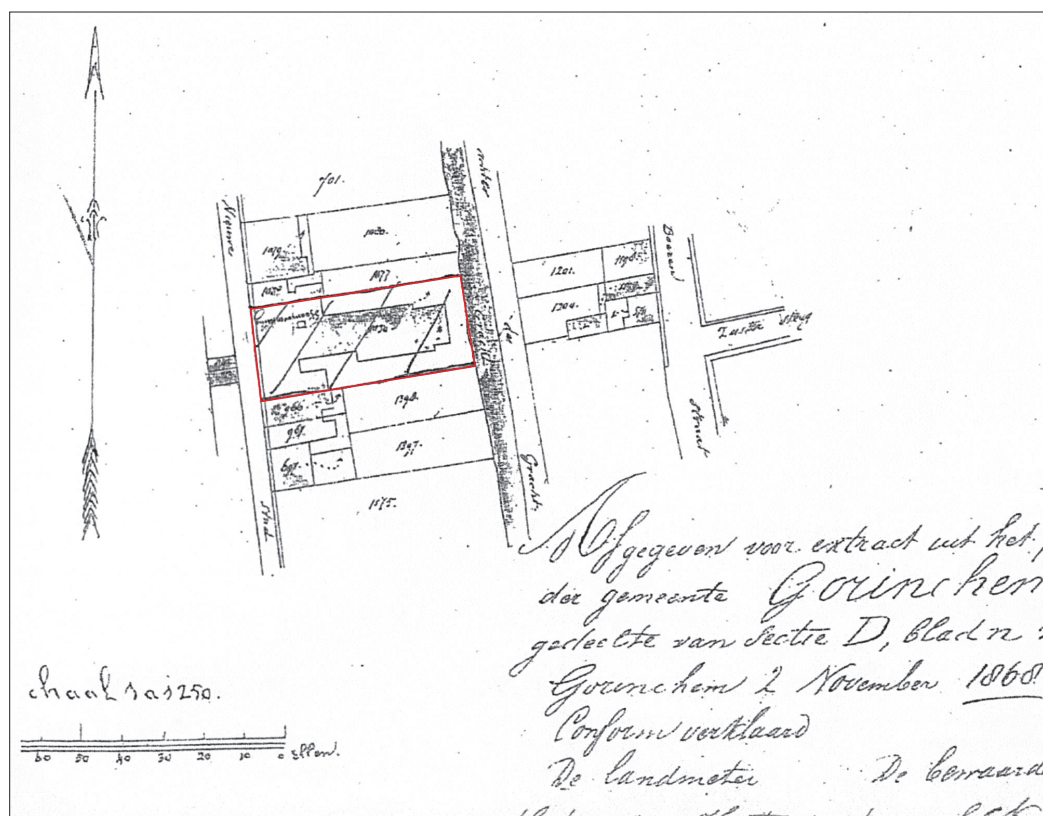

Afb. 6: "Afteyninge van de huysinge ende nieuwe timmeragie gebout den heer mr. Johan Kemp in zijn leven borgermeester der stadt Gorinchem, staende aldaer in Nieuustadt". Tekening uit ca. 1660 van de bebouwing aan de Nieuwstad. De onderzoekslocatie op nr. 7a t/m d is rood onderstreept. Naar: Busch & Oldenburger-Ebbers 1990, afb. 5.

1590 en 1596 (Busch & Oldenburger-Ebbers 1990, 11). Het grote gebouw op nr. 3, bekend als “Huize Kemp”, werd in 1650 gebouwd. De ingang van dit huis bevindt zich in het aangrenzende pand (nr. 5).

In 1831 werd het pand, op dat moment een pakhuis, gekocht door J. Eykmans en W.F. van Renesse. Zij begonnen er een grote bierbrouwerij. Mogelijk zijn enkele panden daarvoor afgebroken en herbouwd. In 1842 was de brouwerij de grootste in de stad. Er werkten zes knechten. De productie was 4.700 vaten bier per jaar. Voor de verlichting van de brouwerij kwam er in 1864 een gasabriekje, bestaande uit retorten (gelegen op een afstand van 16 meter van de straat) en een ingegraven gashouder (32 meter van de straat). Voor het brouwproces kwam er in 1868 een lagedruk-stoomketel van 4 p.k. met een doorsnede van 1.12 meter en een hoogte van 2.23 meter. Bij de vergunningaanvraag hoort een situatieschets waarop de plaats van het stoomwerktuig te zien is. Ook is duidelijk zichtbaar dat in vergelijking met de kadastrale plattegrond van 1832 op het middenterrein veel is bijgebouwd (afb. 7 en 8). In die tijd kon dat zonder vergunning. Op die kaart is ook te zien dat achter het terrein een gracht loopt. De voorgevel is in 1882 en 1889 vernieuwd. In 1883 kwam er een riool voor hemel- en condensatiewater, alsmede een overdekte beerput. Na de sluiting van de brouwerij is in 1933 de grote loods in het middenterrein gesloopt.

In het pand werd een frisdrankfabriek gevestigd, die zoals uit een foto uit 1974 blijkt, nog enkele decennia gefunctioneerd heeft (afb. 9). Het uiterlijk van het pand is vanaf de 19e eeuw tot aan de sloop in 2008 weinig veranderd (afb. 10).

Afb. 7: Uitsnede van een kadasterkaart uit 1868. Het perceel van Nieuwstad 7a t/m d is rood omkaderd. Naar: Van Dijk 2008, bijlage 2.

Afb. 8: Kadasterkaart uit 1832. In de uitsnede is het perceel van Nieuwstad 7a t/m d rood omkaderd. De bierbrouwers hadden het pand nog maar net in handen in het jaar waarin deze kaart is uitgegeven. De afgebeelde situatie is dus die van vóór de bouw van de brouwerij, waarbij de oude bebouwing mogelijk (deels) is gesloopt. Het noorden is links.

De vindplaatsen in de omgeving van Nieuwstad dateren uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. Bij de opgraving op het Kazerneplein zijn ophogingslagen aangetroffen tot op ca. 2.5 m -Mv. De vroegste daarvan dateert waarschijnlijk uit het begin van de 15de eeuw. Het onderzoek richtte zich op de resten van het Huis van Paffenrode (16de-18de eeuw), daarvan werden fundamenteen en

Afb. 9: Foto van de frisdrankfabriek uit 1974, genomen richting het zuidoosten. Uit: Regionaal Archief Gorinchem.

kelders aangetroffen. De funderingen waren opgebouwd uit oudere bakstenen die mogelijk afkomstig zijn geweest van de oude stadsmuur of de Blauwe Toren. Voor de bouw van Huis van Paffenrode lijkt het terrein gebruikt te zijn door een leerlooierij. Aan de Melkheul is onderzoek uitgevoerd naar een gracht. Er werden vondsten aangetroffen vanuit de 16de tot de 20ste eeuw. De Krijtstraat ligt in het deel van de stad dat al voor de in de 13de eeuw bewoond was. Hiervan zijn resten aangetroffen. De conserveringstoestand en gaafheid waren uitstekend. Er zijn meerdere woon-op-loopniveaus aangetoond, gescheiden door ophogingslagen, resten van houten en stenen gebouwen, perceleringssloten, beerputten etc. Op het Den Haan-terrein zijn sporen van lijnbanen uit de 17de en 18de eeuw aangetroffen, hoewel ze grotendeels verstoord waren door industriële bebouwing uit de 20ste eeuw.

2.2 Geomorfologische en bodemkundige achtergrond

De onderzoekslocatie is gelegen in het Zuid-Hollandse rivierenlandschap aan de huidige rivier de Merwede, die in het westen Boven Merwede heet. Gorinchem ligt op het punt waar de Linge samenvloeit met de Waal. Regionaal bestaat de ondergrond van de noordelijke Waal-oever uit een afwisseling van veen (Hollandveen) en kleilagen, afgezet door fluviatiele (rivier) processen uit de laatste 5000 jaar. Plaatselijk komen oude rivierbeddingen in de ondergrond voor. Voorbeelden hiervan zijn te vinden in de ondergrond van Gorinchem en oostelijk bij Dalem. Deze oude zandige rivierbeddingen (op de geologische kaart: geulafzettingen) liggen onder een pakket van komkleien en veenlagen. Plaatselijk liggen er ook vrij

Afb. 10: Foto van de sloop in 2008, genomen richting het zuidoosten (foto: J. van Heems).

recente rivierafzettingen aan de oppervlakte. Een typisch profiel bij Gorinchem volgens de geologische kaart ziet er als volgt uit: Afzettingen van Tiel (geul- en oeverafzettingen), op Afzettingen van Tiel (komklei), op Hollandveen, op Afzettingen van Gorinchem (komklei en oeverafzettingen), op Afzettingen van Gorinchem (geul- en oeverafzettingen) (uit: Van Rooijen/Van Dijk 2008, 4).

Op de onderzoekslocatie bevindt onder een 0,2 tot 0,5 m dikke recente puinlaag een ophogingslaag van ca. 0,4 m dik, met (zeer schaars) vondstmateriaal uit de 17e/18e eeuw. Deze laag bestaat uit grijsbruine klei gemengd met zand en bevat behalve wat aardewerk ook baksteenpuin en brokjes mortel.

Hieronder werd grijze tot blauwgrijze klei aangetroffen (vanaf 0,14 tot 0,44 m + NAP). In de bovenste 0,4 tot 1,5 m van deze laag kwam nog baksteenpuin voor, daaronder was het, voor zover waarneembaar, schoon. Bij het proefsleuvenonderzoek is een grondboring gezet waaruit bleek dat de klei zich tot 1,95 m - NAP doorzet (ca. 2,5 m -mv). Daaronder kwamen gelaagde (humeuze) kleiafzettingen voor die als natuurlijk konden worden geïnterpreteerd en dus mogelijk tot de Afzettingen van Gorinchem behoorden.

Vanwege de dikte van het pakket en het uitblijven van archeologische indicatoren op grotere diepte zijn er echter twijfels gerezen omtrent de aard van de kleilaag. Betreft het hier een natuurlijke afzetting of is het een antropogene ophogingslaag die mogelijk kan worden toegewezen aan de uitbreiding van de vestingswerken van Gorinchem, zo omstreeks 1600, of de ophoging van de middeleeuwse stad? De Nieuwstad ligt weliswaar buiten de middeleeuwse kern, maar zal op de flank van de stadsophoging, naast de bedijking rond de stadsgracht hebben gelegen.

Ondanks de aanwezigheid van baksteenfragmenten in de top is het niet ondenkbaar dat er een gelaagdheid in de klei aanwezig is die door de homogeniteit van het materiaal niet herkend is in het veld. Hierdoor kan niet het hele pakket zonder meer als antropogeen worden bestempeld.

De vraag “antropogeen of natuurlijk” kan mogelijk worden beantwoord door de aanwezigheid van een vergelijkbare laag bij andere archeologisch onderzochte vindplaatsen in Gorinchem te bekijken. Het merendeel van dit onderzoek concentreert zich echter binnen de middeleeuwse kern van de stad, waardoor een directe vergelijking mogelijk problematisch is. Bij deze opgravingen is echter wel gebleken dat er op grote diepte eveneens een grijze kleilaag aanwezig is, die, afgaand op de beschrijvingen, dezelfde samenstelling heeft als aan de Nieuwstad.

Bij onderzoek aan de Balensteeg is tussen ca. 2 en 0,7 m - NAP een 14e eeuwse ophogingslaag bestaande uit vrijwel schone, grijze klei aangetroffen (Gerritsen 2007, 11). Mogelijk dezelfde schone, grijze kleilaag werd bij twee onderzoeken aan de middeleeuwse stadsmuur eveneens herkend (Smole & Dijkstra 2005/ Floore 1998). Bij beide onderzoeken werd de onderkant van de antropogene ophogingslagen niet aangetroffen, maar moet zich daar ten minste dieper dan 0,9 m - NAP hebben bevonden. Aan de Rosmolensteeg bevond de onderkant van de ophogingslagen zich op het diepste punt op 1,88 m - NAP (Vanoverbeke 2009). Onder dit niveau werd echter eveneens grijze klei aangetroffen.

Het moge duidelijk zijn dat deze exercitie geen sluitend antwoord heeft gegeven op de vraag of de homogene grijze kleilaag een antropogene of natuurlijke aard heeft. De ophoging van de middeleeuwse stadskern die vanaf de 13e eeuw heeft plaatsgevonden is

waarschijnlijk opgebouwd uit materiaal dat uit de directe omgeving is aangevoerd. Voor de aanleg van de vestingwerken en de stadsuitbreiding rond 1600 heeft men mogelijk dezelfde bron aangeboord.

Bij de Balensteeg is gebleken dat er in de schone kleilaag nog archeologische indicatoren aanwezig zijn. Dit maakt de voorlopige hypothese mogelijk dat de grijze kleilaag aan de Nieuwstad een ca. 1,75 m dikke antropogene ophogingslaag is (de datering van de laag zal in hoofdstuk 4 behandeld worden). Tot op een diepte van 1,5 m onder het maaiveld zijn bij het onderzoek archeologische indicatoren aangetroffen. Verder onderzoek naar de bodemopbouw in Gorinchem is echter noodzakelijk om deze bewering al dan niet te kunnen substantiëren.

3 Onderzoeksmethode

Bij het proefsleuvenonderzoek zijn twee haaks op elkaar staande proefsleuven gegraven, conform het in het programma van eisen opgestelde puttenplan dat voor dit onderzoek beschikbaar was (Van Rooijen 2008a). Een west-oost georiënteerde sleuf van ca. 13 m lang is parallel aan Nieuwstad nr. 5 aangelegd (de noordzijde van de onderzoekslocatie). De tweede sleuf was ca. 8 m lang en stond haaks op de eerste sleuf, parallel aan de straat (afb. 11). De totale oppervlakte van beide sleuven was ca. 50m². Het vlak in beide sleuven is aangelegd in de top van een vrijwel schone kleilaag (Ks2 gr) die mogelijk kan worden toegewezen aan het ophogingspakket dat bij de uitbreiding van het middeleeuwse centrum van Gorinchem is aangebracht (zie hoofdstuk 2.2). Op deze diepte was veelal de onderkant van de muurfunderingen zichtbaar (ca. 0,06 m + tot 0,17 m - NAP). De bovenkant van de funderingen werd vanaf de geringe diepte van ca. 0,3 m beneden maaiveld aangetroffen. Het graven van enkele kijkgaatjes bij het proefsleuvenonderzoek wees uit dat er geen dieper gelegen sporenniveau's aanwezig waren.

Bij de archeologische opgraving is dit niveau in de eerste instantie aangehouden voor de aanleg van het eerste vlak. Op enkele plaatsen werd hiervan afgeweken om een los spoor en een enkele bijzondere losse vondst in een hoger liggende ophogingslaag goed te kunnen documenteren. Het vlak lag hierdoor op deze delen enkele centimeters hoger (0,01 m - tot 0,07 m + NAP i.p.v. 0,07 m - NAP).

In het zuidelijke deel van de opgraving (werkput 4) is het vlak op het niveau van de bovenste ophogingslaag (0,22 m + NAP) na documentatie verdiept tot een tweede vlak (0,06 m + NAP) om de hier aanwezige muurresten goed te kunnen documenteren en de bodemopbouw aan de hand van een putwandprofiel te bestuderen. Op het tweede vlak bleken eveneens enkele losse sporen aanwezig te zijn, welke zijn onderzocht door middel van een coupe (dwarsdoorsnede).

De omvang van de werkputten 3 en 4 werd beperkt door het areaal dat bij de bouwwerkzaamheden verstoord zou gaan worden. De oostelijke grens van de werkputten lag hierdoor ca. 9 m van de straatkant af. De noord- en zuidgrenzen werden bepaald door de aanwezige bebouwing. Om mogelijke verzakking van de, waarschijnlijk op staal gefundeerde, panden op Nieuwstad nr. 5 en 9 te voorkomen werd bij het graven van de werkputten een afstand van ca. 2-3 m vanaf de muren in acht genomen.

Tussen werkput 3 en 4 is een strook ononderzocht gebleven vanwege de aanwezigheid van een nog functionerend riool, dat bij de werkzaamheden ontzien moest worden.

De totale oppervlakte van de bij de archeologische opgraving aangelegde werkputten 3 en 4 was ca. 105 m² groot.

Afb. 11: Putten plan geplot op de kadasterkaart. Werkput 1 en 2 van het proefsleuvenonderzoek zijn in rood aangegeven, de werkputten 3 en 4 van de archeologische opgraving in het blauw.

4 Onderzoeksresultaten

4.1 Inleiding

De resultaten van het archeologische onderzoek, zowel die van het proefsleuvenonderzoek als de archeologische opgraving zullen in dit hoofdstuk worden behandeld. In twee deelhoofdstukken, de sporen en structuren (hoofdstuk 4.2) en het vondstmateriaal (hoofdstuk 4.3), wordt een overzicht gepresenteerd van alles wat tijdens het veldonderzoek is gevonden. In het hoofdstuk sporen en structuren wordt de beschrijving van de gebouwde resten en de interpretatie hiervan in samenhang met het aangetroffen vondstmateriaal, het dateringsonderzoek en het historische kader tot een synthetiserend geheel gesmeed.

4.2 Sporen en structuren

4.2.1 De late middeleeuwen

Er is slechts één spoor uit de late middeleeuwen aangetroffen, maar de aanwezigheid van dit spoor verrijkt de dateringskwestie omtrent de ophogingslaag die zich onder de funderingsresten bevindt (hoofdstuk 2.2), wel met een datering *terminus ante quem*. Onder enkele muurfunderingen (S13 en S14) werd op vlak 1 een spoor met een donkerbruine humeuze vulling aangetroffen (S36). Bij het afwerken van een 17e/18e-eeuwse beerput (S68) bleek dit spoor richting het oosten door te lopen en te worden doorsneden door de beerput. De grenzen van het spoor zijn niet blootgelegd, maar mogelijk betreft het een (mest)kuil met een diameter van minimaal 1 meter en een diepte van 0,35 m.

In het spoor werden behalve de schedel van een paard, enkele scherven roodbakkend en grijsbakkend aardewerk aangetroffen. De laatst genoemde werd tot ca. 1450 geproduceerd, wat dit spoor een datering in de late middeleeuwen (ca. 15e eeuw) geeft.

In deze periode bevond het terrein zich net buiten de omgrachting rond de stad, zoals te zien is op de kaart van Jacob van Deventer (afb. 4). Het vereiste vrije schootsveld rond de stad sluit uit dat hier permanente bewoning heeft gestaan, maar er kan wel worden gedacht aan eenvoudige houten huisjes of schuren die bij oorlogsdreiging gemakkelijk konden worden gesloopt.

4.2.2 240 jaar bewoning aan de Nieuwstad

Nadat aan het eind van de 16e eeuw de vestingwerken werden aangelegd kwam een stuk grond binnen de vesting vrij voor bewoning. De schout Jacob Kemp kocht een perceel en liet daarop tussen 1590 en 1596 een huis bouwen. Hij kon echter niet lang genieten van zijn nieuwe woning, want in 1595 kwam hij bij de belegering van Groenlo om het leven. Zijn zoon mr. Johan Kemp erfde de grond en nam met zijn vrouw intrek in de woning. Hij breidde het bezit uit door de aangrenzende panden te kopen. In 1650 liet hij Huize Kemp bouwen, het grote pand op het huidige huisnummer 3. Weduwe Kemp bleef er tot 1662 wonen, waarna de panden aan de Nieuwstad in de opvolgende eeuwen vele malen van eigenaar zouden wisselen (Busch & Oldenburger-Ebbers 1990).

Hieronder zal een overzicht worden weergegeven van de verscheidene eigenaren, voor zover bekend uit de historische bronnen (naar: Busch & Oldenburger-Ebbers 1990).

1590-1595	: Jacob Kemp
1595-1657	: Johan Kemp
1662-1682	: Catharina van Neercassel
1682-	: Johan de Clair
±1712-1735	: Jubina Maria de Clair en Philip de Saint Amant
1735-1757	: Floris Arnout de Saint Amant
1757-1775	: Martinus van Barneveldt
1775-1777	: Hendrik H. van Barneveldt
1777-1786	: Egbertus van Weelden
1786-1802	: Hermanus Nicolaas Boellaard
1802-1806	: Gerard van Lom
1806-1811	: Abraham van Lom
1811-1831	: Barbara Scharp-van Lom

Afb. 12: Foto richting het zuiden, van de zijmuur van Nieuwstad nr. 9. De sporen van bebouwing in de muur zijn ter verduidelijking gekleurd. De met roze lijnen aangeduide sporen zijn toe te wijzen aan de bebouwing die is afgebeeld op de tekening uit 1660 (afb. 6). De paarse lijnen behoren mogelijk eveneens toe aan deze vroege fase. In rode lijnen zijn de contouren van de meest recente bebouwing aangegeven (vergelijk afb. 9 en 10).

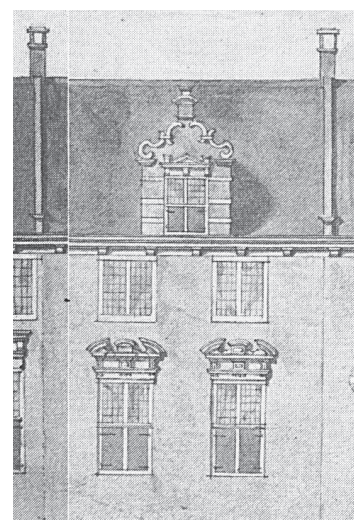
Vele van deze eigenaren hebben ongetwijfeld hun sporen achtergelaten in de bebouwing op het perceel Nieuwstad 7 a t/m d, maar de archeologische neerslag hiervan is doorgaans gering. Alleen de aanleg en aanpassingen van de ondergrondse muurfunderingen en ingegraven structuren, zoals kelders en putten, zijn herkenbaar. Bovendien zijn de dateringen die op basis van archeologische data kunnen worden verkregen veelal te grof om afzonderlijke bouwfases aan één van bovenstaande eigenaren toe te wijzen. Dateerbaar aardewerk in muurinsteken is te gering in aantal en baksteenformaten kunnen, zoals blijkt uit het artikel van Gawronski en Veerkamp (2003), niet worden gebruikt als betrouwbaar dateringsmiddel. Slechts in enkele gevallen kon er een duidelijk verband worden gelegd tussen de archeologische en de historische gegevens.

Woonhuis

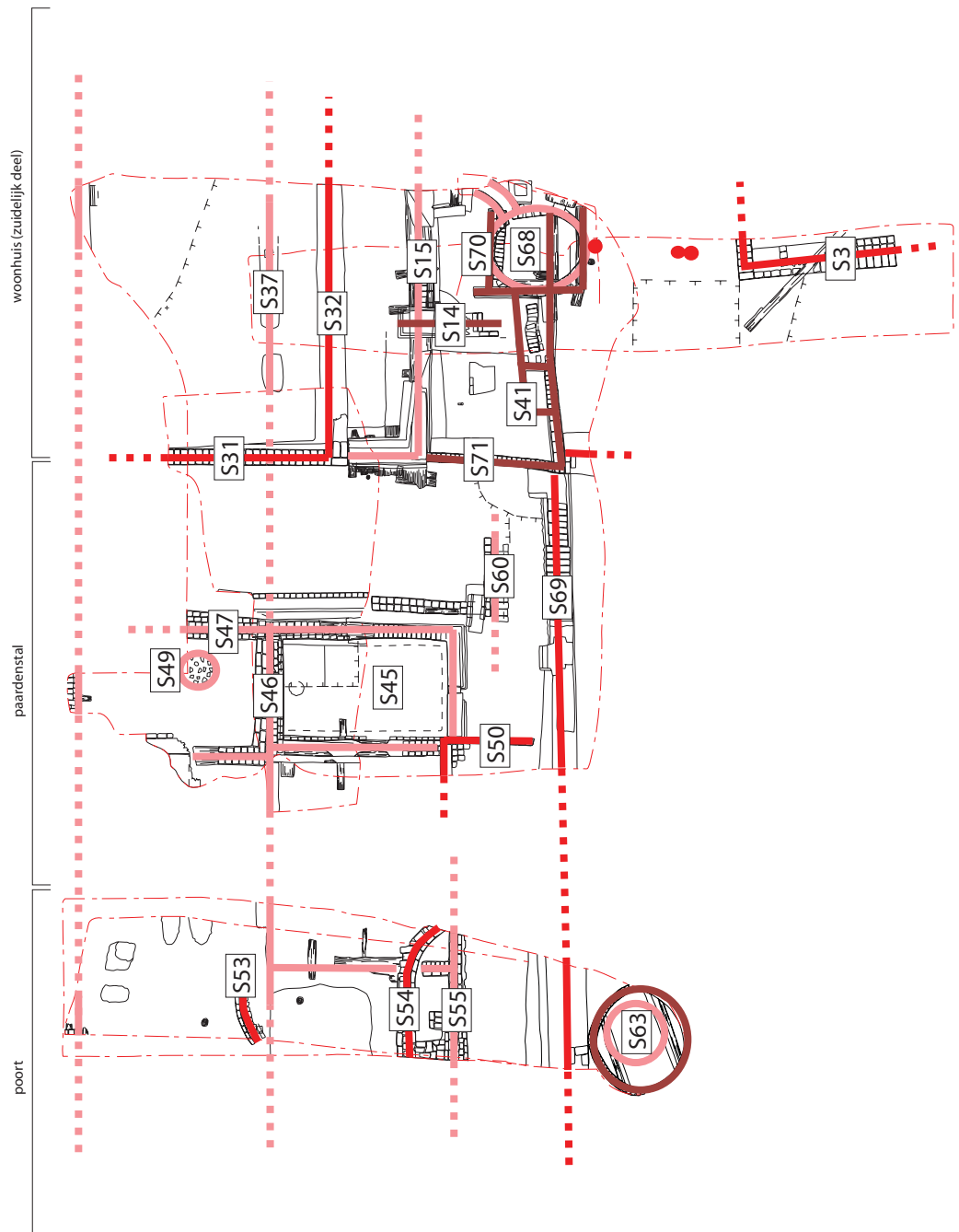
De noordelijke zijmuur van huisnummer 9 aan de Nieuwstad bleek een aantal belangrijke aanwijzingen te bevatten omtrent de eerste, door Jacob Kemp ontworpen bebouwing (afb. 12). De sporen van vroegere bebouwing in deze muur tonen een daklijn waarvan de nok iets meer dan 5 meter van de gevellijn af ligt. De dakhoeft is enigszins flauwer dan die van de recentere bebouwing, die zich duidelijk aftekent door de wit geverfde muren en de nog aanwezige loden dakbekleding (zie ook afb. 9 en 10). De hoogte van de gevel komt zeer nauwkeurig overeen met die van de huizen die op de tekening uit 1660 zijn afgebeeld (afb. 6).

De voor- en achtergevel van dit huis liggen op één lijn met enkele aangetroffen muurfunderingen. Ook als een denkbeeldige lijn recht op de noklijn wordt getrokken overlapt dit met opgegraven funderingen (S46) aan de westzijde van een keldervloertje (S45) (afb. 14). Een funderingsbalk (V9) onder een aansluitende muur ten zuiden van de keldervloer is door middel van dendrochronologisch onderzoek in ca. 1515 gedateerd (veldatum, met een marge van +/- 10 jaar). Het betreft dus hergebruikt constructiehout, mogelijk in de fundering van het huis dat Jacob Kemp liet bouwen aan het eind van de 16e eeuw.

Ook de uitbraaksleuf S37 ligt op de lijn ter hoogte van de nok, in wat op de tekening uit 1660 het zuidelijke deel van het oorspronkelijke woonhuis van Jacob Kemp is, gebouwd tussen 1590 en 1596 (afb. 13). De muur die op deze plek heeft gestaan heeft plaats gemaakt voor de latere muur S31/S32. Deze latere fundering, met hele en halve rode bakstenen van 30 x 12-14 x 5-6 cm groot, is niet te dateren, maar doorsnijdt behalve S37 ook de muurfundering S15. Deze laatste is daardoor mogelijk eveneens toe te wijzen aan de vroegste, of één van de vroegste, bouwfases. De massieve funderingsplank (S15/V29) die onder de gehele lengte van de muur door loopt is door middel van dendrochronologisch onderzoek in ca. 1614 gedateerd (veldatum, met een marge van +/- 10 jaar), min of meer gelijk aan de sluitingsdatum van de beerton en de aanvangsdatum van de keldervloer. Samen met de vondst van een stuk gedateerd gebrandschilderd glas (1618) uit de beerput (zie hoofdstuk 4.3.6) kan worden verondersteld dat er rond dit jaartal een door

Afb. 13: Detail van de tekening uit 1660. Dit is de rechterhelft van het woonhuis met de toegangspoort tot Huize Kemp (naar: Busch & Oldenburger-Ebbers 1990, afb. 5).

Afb. 14: Fasering van de aangetroffen sporen en muurfunderingen. De bestemmingen van de verschillende delen van het perceel volgens de tekening uit 1660 zijn boven de afbeelding vermeld. Het noorden is boven.

Johan Kemp verordonneerde verbouwing plaatsvond. Mogelijk in voorbereiding op of in samenhang met de bouw van Huize Kemp in 1650.

Het vertrek aan de straatkant dat na deze verbouwing ontstond, gemeten tot aan S37, is 3,2 m diep en maximaal 8 m breed. Hierachter lag een vertrek of gang, mogelijk voor het personeel, met een diepte van ca. 2,4 m.

Ten oosten van S15 is een grote beerput aangetroffen (S68). Enkele vroege vondsten suggeren dat deze put mogelijk al vanaf het begin van de 17e eeuw in gebruik was (zie hoofdstuk 4.3.6). Het merendeel van de vondsten dateert echter uit de periode 1650-1800, waarbij de nauwkeurig dateerbare pijparden tabakspijpen een concentratie in de eerste helft van de 18e eeuw laten zien, met sterk overlappende dateringen in de periode 1720-1730. De put bleef daarna nog wel enige tijd in gebruik, zo blijkt uit de vondst van een aantal tabakspijpen uit het laatste kwart van de 18e eeuw.

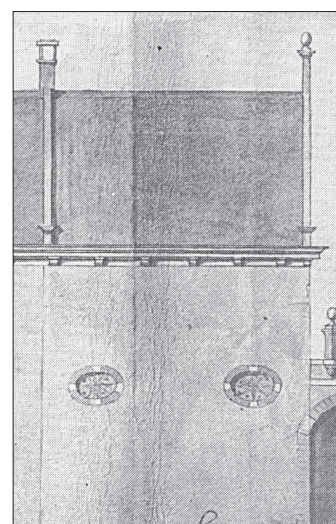
De beerput is na het buiten gebruik raken overbouwd, maar de plek zou door zijn voormalige functie nat en instabiel blijven. Enkele dikke balken en een laag zand waren noodzakelijk om de latere bouwsels te funderen en te consolideren. De laat 18e-eeuwse muurfunderingen zijn in vergelijking met het overige muurwerk vrij smal, slechts enkelsteens, en opgebouwd uit rode en gele bakstenen van een klein formaat (18 x 8-8,5 x 3,5-4,5 cm (S70/ S71)). De wat dikkere fundering S14 (gele en oranje steen, 15,5 x 8 x 3,5 cm) was onderdeel van een verbouwing aan de muur van S15. S41 kan mogelijk worden geïnterpreteerd als een met beton of zeer harde mortel beklede bakstenen haard (gele steen, 16 x 8 x 4 cm), waarin op de bodem de onverbrande botten van een vrijwel compleet skelet van een kat zijn aangetroffen (V21).

Paardenstal

Het keldervloertje is mogelijk van later datum dan de eerste bouwphase, aangezien er onder de bakstenen vloer zandstenen architectuurfragmenten zijn aangetroffen (zie hoofdstuk 4.3.4). Dit betreft sloopmateriaal dat mogelijk afkomstig is van een eerdere bouwphase. Behalve dit natuurstenen bouw materiaal is er ook een pijparden tabakspijp (V42) onder de vloer gevonden, van welke de datering van 1620-1650 als een *terminus post quem* voor de aanleg van de keldervloer kan worden beschouwd. Voor zowel de muurfundering als de keldervloer zijn rode en gele bakstenen van verschillende afmetingen gebruikt.

Ten westen van de keldervloer is een ingegraven beerton aangetroffen. Mogelijk stond deze in een werkruimte of vertrek voor het personeel. Aan de hand van het vondstmateriaal in de beerton is vast te stellen dat de ton tot in het tweede kwart van de 17e eeuw in gebruik was (zie hoofdstuk 4.3.5).

Dit deel van het perceel aan de Nieuwstad is op de tekening uit 1660 betiteld als paardenstal (afb. 15). De kelder zou dan in het midden van de paardenstal hebben gelegen. In de ruimte ten noorden van de kelder werden mogelijk de paarden gestald. Een tweetal bakstenen gootjes (S60) die

Afb. 15: Detail van de tekening uit 1660. Het gedeelte van het gebouw met de twee ronde raampjes wordt aangeduidt als "schoone paerde stallinge" (naar: Busch & Oldenburger-Ebbers 1990, afb. 5).

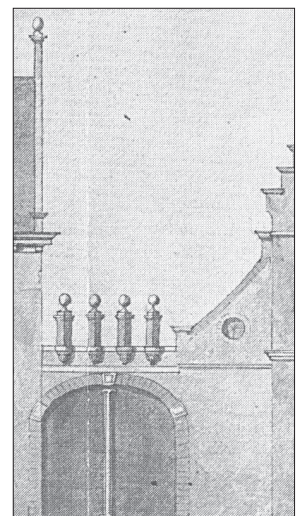
iets naar het westen zijn aangetroffen hebben mogelijk in de stal gefunctioneerd.

Van dezelfde zeer kleine gele baksteen, de zogenaamde IJsselsteen, was een grote waterput opgebouwd (S63). De diameter van de put was ca. 2,2 m, met op ongeveer 0,4 m onder de rand twee ingemetselde houten balken ter ondersteuning van de putwand. Op 1,6 m onder de putrand werd een vroegere fase van de waterput zichtbaar, waarop wederom twee houten balken waren gelegd om de vernieuwde put op te funderen. De oudere put had een meer geringe diameter van 1,2 m (halve rode baksteen (10 x 4 cm)) en een diepte van minimaal 2,95 m beneden de rand van de bovenste put (2,9 m - NAP). Vanwege de lengte van de giek van de graafmachine kon tijdens het veldonderzoek niet dieper worden gegraven. De waterputten bleken volledig opgevuld met grijs zand. Hierin werd slechts één voorwerp aangetroffen: een puddingvorm van roodbakkerd aardewerk (V41) (afb. 17). Deze vorm werd geproduceerd tussen de tweede helft van de 19e en het eerste kwart van de 20e eeuw, wat betekent dat de waterput heeft gefunctioneerd toen de bierbrouwerij in bedrijf was (zie hoofdstuk 4.2.3). Wanneer de oudere fase van de waterput is aangelegd is niet nader te bepalen, maar een vroege (17e eeuwse) datering is niet uit te sluiten.

Karrenpoort

De waterputten liggen op het deel van het perceel dat op de tekening uit 1660 wordt aangeduid als “de groote poort om in te rijden” (afb. 16). Het uiterlijk van de poort is vermoedelijk niet lang na 1660 drastisch veranderd. Zoals blijkt op de foto op afbeelding 12 het dit zuidelijke deel van het perceel dezelfde daklijn gekregen als het woonhuis en de stal. De aangetroffen funderingsresten kunnen in verband worden gebracht met de eerder genoemde vroegste bebouwingsfase. Zo ligt er in het verlengde van de muurfunderingen S37 en S46, op de noklijn van het gebouw, een restant van funderingshout, net ten oosten van S53. Haaks daarop ligt nog een stuk funderingshout dat aansluit op de noord-zuid lopende muurfundering S55. De gesloopte muren lijken plaats te hebben gemaakt voor een tweetal bakstenen gootjes (zowel gele IJsselsteen van 18 x 9 x 4 cm als rode baksteen van 20 x 12 x 5,5 cm), overdekt met vierkante tegels (24 x 24 x 4,5 cm). De functie van de gootjes is onzeker, maar zou samen kunnen hangen met het aangrenzende pand op nr. 9 waar, zo blijkt uit het bijschrift op de ets uit 1660, een “Koetshuys” met ruimte voor koetsen en paarden was. In de gootjes werden sporen van beer aangetroffen.

Ten westen van de gootjes werd een viertal ondiepe (8 tot 17 cm) kuilen met een humeuze kleivulling aangetroffen. Twee fragmenten (geglazuurd) roodbakkerd aardewerk en een fragment witbakkerd aardewerk met koperoxide (V32/V33) geven geen aanleiding tot een nauwkeurigere datering dan de late middeleeuwen/nieuwe tijd. De functie van de kuilen is onbekend.

Afb. 16: Detail van de ets uit 1660 van de “groote poort om in te rijden” (naar: Busch & Oldenburger-Ebbers 1990, afb. 5).

4.2.3 Van Renesse & Eijkmans, bierbrouwers aan de Nieuwstad

Barbara Scharp-van Lom werd na het overlijden van haar grootvader Abraham van Lom in 1811, eigenares van Huize Kemp en het naastgelegen pand. In 1831 werden deze eigendommen middels een publiekelijke veiling verkocht aan W.F. van Renesse en J. Eijkmans, de eigenaren van een bierbrouwerij, die gevestigd was in het souterrain van Huize Kemp. Het pand naast Huize Kemp wordt in de veilingakte als pakhuis aangeduid, daarnaast bevond zich de brouwerij (Busch & Oldenburger-Ebbers 1990, 29). De aankopen waren mogelijk aanleiding tot een rigoreuze herinrichting van de percelen Nieuwstad nr. 5 en 7 waarbij de oude bebouwing werd afgebroken en vervangen door nieuwbouw (Van Dijk 2008, 7). Zodoende zouden Van Renesse en Eijkmans de eigenaars van de grootste bierbrouwerij van Gorinchem worden, met een productie van 4700 vaten bier per jaar (in 1842).

In de zijmuur van het pand op nummer 9 is de 19e-eeuwse nieuwbouw mogelijk te herkennen in de meer recent aandoende sporen met de witgeverfde muren (afb. 12).

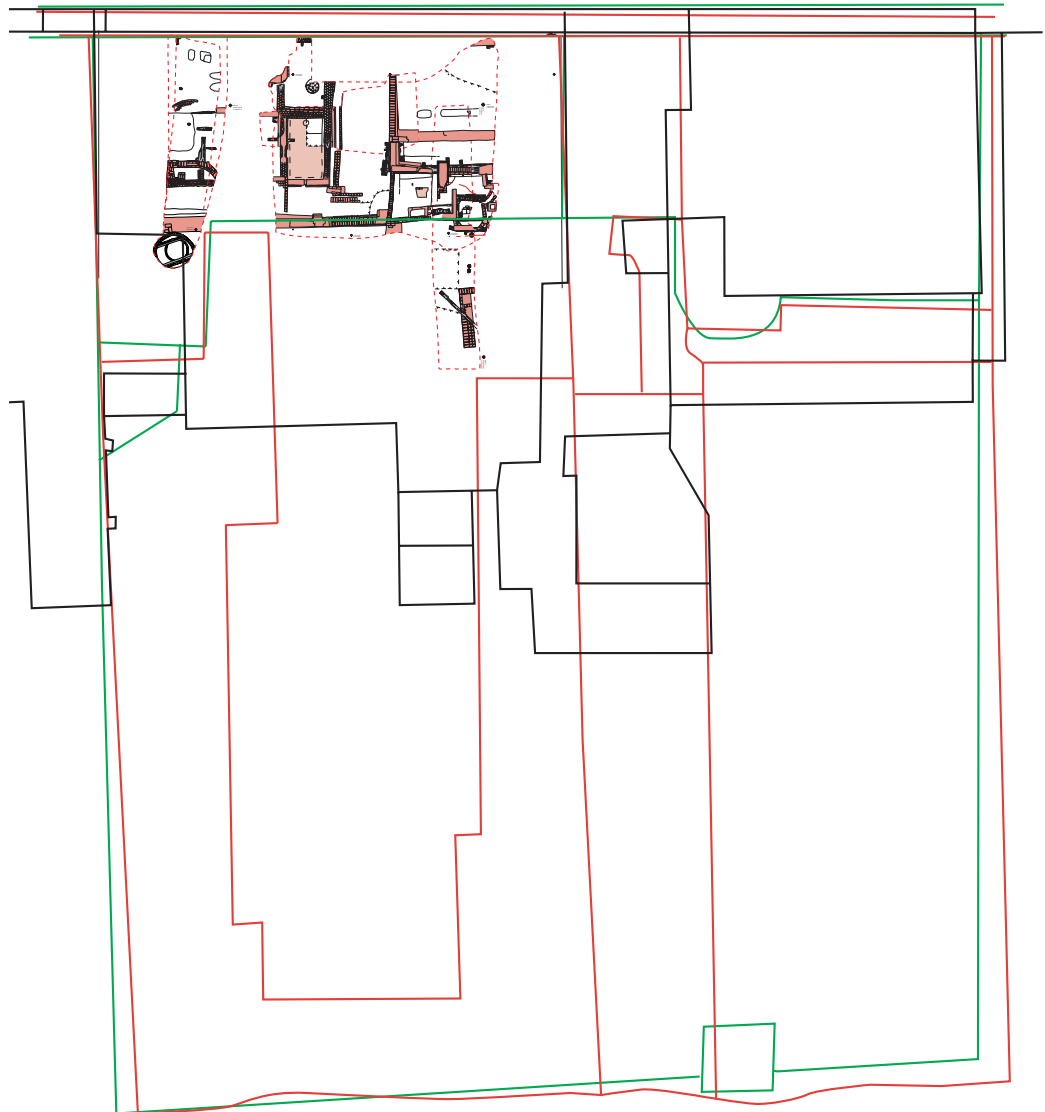

Afb. 17: Puddingvorm van roodbakend aardewerk (r-vor-nieuw) uit de periode 1850-1925 (pers. med. mevr. A. Jansen-van Daalen). Foto M. Veen (niet op schaal).

Afb. 18: Foto van één van de drie poeren in de muurfundering op de achtergrens van de bebouwing (S69). Foto richting het oosten.

Afb. 19: Overzicht van de opgravingsplattegrond op de contouren van de kadasterkaarten uit 1832 (groen), 1868 (rood) en de moderne kadasterkaart (zwart). Afbeelding niet op schaal, het westen ligt boven.

Op de achtergrens van de bebouwing loopt een brede muurfundering (S69). Er heeft zich reeds vanaf de eerste bebouwingsfase een muur bevonden op deze plek, maar de fundering die in het archeologische vlak gedocumenteerd is, is mogelijk van een latere datum. De fundering lijkt namelijk tegen S71 aan te zijn gebouwd, wat een datering na het eind van de 18e eeuw impliceert. Daarnaast doorsnijdt de fundering de insteek van de laatste fase van de waterput (S63). Wanneer deze waterput is aangelegd is niet duidelijk, maar dat zal net als S71 na het einde van de 18e eeuw zijn geweest. Behalve de opvallende breedte van de fundering is ook de aanwezigheid van een drietal stevige poeren een aanwijzing dat het gewicht dat de fundering moest dragen groot moet zijn geweest (afb. 18). Dit zou kunnen samenhangen met de verbouwing van het pand tot een brouwerij, mogelijk in het begin van de 19e eeuw, vóór 1831). Dat Van Renesse en Eijckmans toen nog niet het zuidelijke deel van het oude woonhuis van Kemp bezaten blijkt uit het feit dat de fundering ophoudt

op de grens met dit pand.

Gedurende de hoogtijdagen van de brouwerij werd, tussen 1832 en 1868, op het achterterrein een grote loods gebouwd (gesloopt in 1933). Een muurfundering (S2 en S3), opgebouwd met hergebruikte rode bakstenen van een groot formaat (28-29x13-14x5-5,5 cm), behoort mogelijk tot deze loods (afb. 15 en 19). Ook een viertal houten heipalen ten westen hiervan is mogelijk geslagen voor de van de fundering van de loods.

Behalve deze uitbreiding werd de brouwerij voortdurend gemoderniseerd en voorzien van machinerie. Zo werd er een gasfabriekje met gashouder gebouwd ten behoeve van verlichting gebouwd (1864), een lagedruk-stoomketel aangelegd (1868), riolering voor hemel- en condensatiewater gegraven en een beerput aangelegd (1883) en vernieuwde men de voorgevel in 1882 en 1889 (Van Dijk 2008, 7). In 1884 werd in Huize Kemp een brouwinstallatie aangelegd met brouwketels, een gistkuip en een gasmotor voor het oppompen van water (Busch & Oldenburger-Ebbers 1990, 29). De ingebruikname van de gemotoriseerde waterpomp zou wel eens de directe aanleiding voor het dempen van de waterput (S63) kunnen zijn geweest.

4.3 Vondstmateriaal

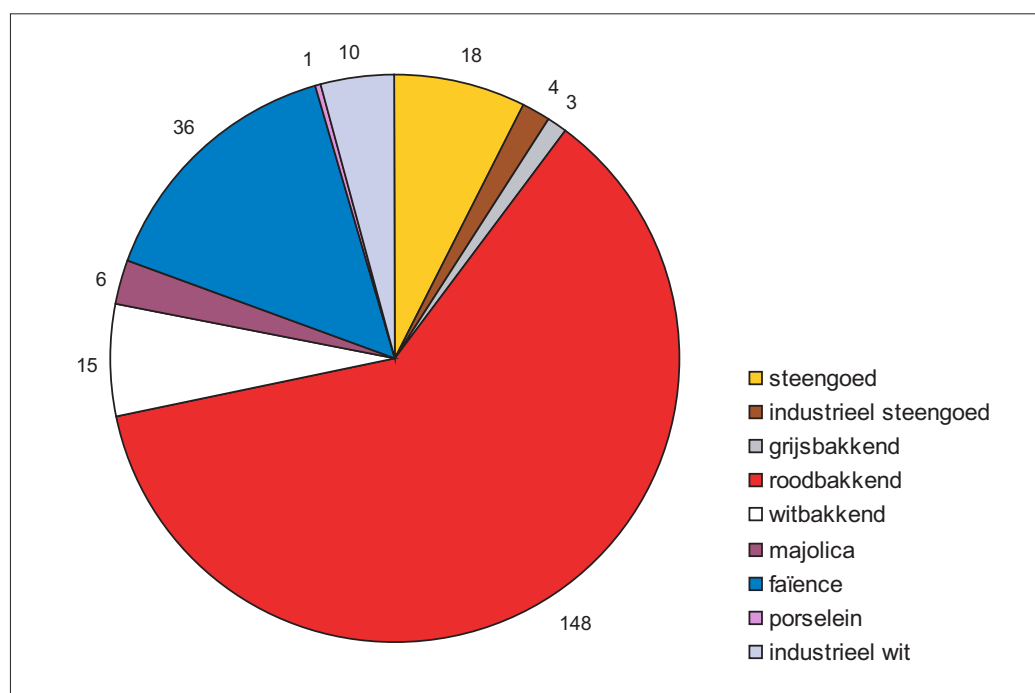
In de nu volgende paragraaf zal het vondstmateriaal van de site als geheel worden behandeld. Specifieke vondsten die van belang zijn voor de interpretatie van de site(chronologie) zijn reeds bij de voorgaande paragrafen in relatie tot de sporen en structuren ter sprake gekomen. Er zal hier een onderscheid worden gemaakt tussen vondsten uit de beerton (S49), de beerput (S68) en de overige vondsten die tijdens het onderzoek zijn gedaan.

4.3.1 Aardewerk

Er zijn buiten S49 en S68 in totaal 241 aardewerkfragmenten aangetroffen. Het materiaal was over het algemeen vrij gefragmenteerd; slechts in 14 gevallen kon er een fragment met een type uit het Deventer-systeem worden geïdentificeerd. Buiten de algemene dateringen die op hele bakselgroepen van toepassing zijn, leveren deze nauwkeurig gedetermineerde fragmenten een meer precieze datering op (afb. 20). Bijna tweederde van het materiaal (62%) bestaat uit roodbakkend aardewerk (afb. 21). Dit type aardewerk met een doorgaans lage status was zeer gangbaar in de nieuwe tijd. In veelal lokale productiecentra werd roodbakkend aardewerk in grote aantallen geproduceerd. Door het gebruik van

f-bor-2	1675	1725
f-bor-6	1740	1790
iw-bor-6	1701	1778
r-bor-11	1650	1700
r-bor-18	1525	1700
r-bor-6	1525	1675
r-bor-7	1720	1760
r-pis-5	1575	1700
s3-bor-5	1730	1778
s3-kop-4	1701	1778
w-kom-6	1575	1625
w-spa-1	1600	1700

Afb. 20: De volgens het Deventer-systeem gedetermineerde fragmenten met datering.

Afb. 21: Het aangetroffen aardewerk (minus dat uit S68 en S49) onderverdeeld in bakselgroepen. Er is uitgegaan van het aantal fragmenten.

ijzerhoudende klei en oxidatie gedurende het bakproces ontstond er een baksel met een rode kleur. Vroege vormen roodbakkend aardewerk hadden een onbehandeld oppervlak, later werd hier in toenemende voorkomendheid loodglazuur op aangebracht. Ook versiering van het oppervlak door middel van vermenging van koperoxide in het glazuur of het aanbrengen van zogenaamde slibversiering komt regelmatig voor op roodbakkend aardewerk (afb. 22).

Afb. 22: Bord van roodbakkend aardewerk met Hollandse slibversiering (r-bor-11) (V35). Schaal 1:4.

Het aan de Gorinchemse Nieuwstad aangetroffen roodbakkende aardewerk betreft met name tafelwaar, zoals borden en koppen (afb. 24). Een met concentrische cirkels versierd bord is afkomstig van een productieplaats uit het Nederrijnse gebied. Een tweede grote groep binnen het roodbakkend aardewerk is het keukengerei, waaronder potten, kommen, grappen en bakpannen. De donkerbruin geglazuurde puddingvorm (r-vor-nieuw, afb. 17) kan eveneens tot de groep

keukengerei worden gerekend. Een testje kan zijn gebruikt voor verwarming van een stoofje of om vuur/ gloeiende kooltjes paraat te hebben (vuurtest). Testen zijn ook wel als verpakking voor bijvoorbeeld fruit gebruikt. Naast deze vormen is er één fragment van een pispot aangetroffen. Dat dit aardewerk niet bedoeld was om mee te pronken blijkt wel uit de reparatiesporen op een doorboorde knop van een niet nader determineerbaar aardewerkfragment (afb. 23).

Afb. 23: Doorboorde knop van roodbakkend aardewerk, met sporen van reparatie (V34). Schaal 1:2.

Onder de knop zijn gaatjes aangebracht om het na een breuk provisorisch weer (aan de pot) vast te maken. In de gaatjes waren de restanten van een touwtje nog aanwezig.

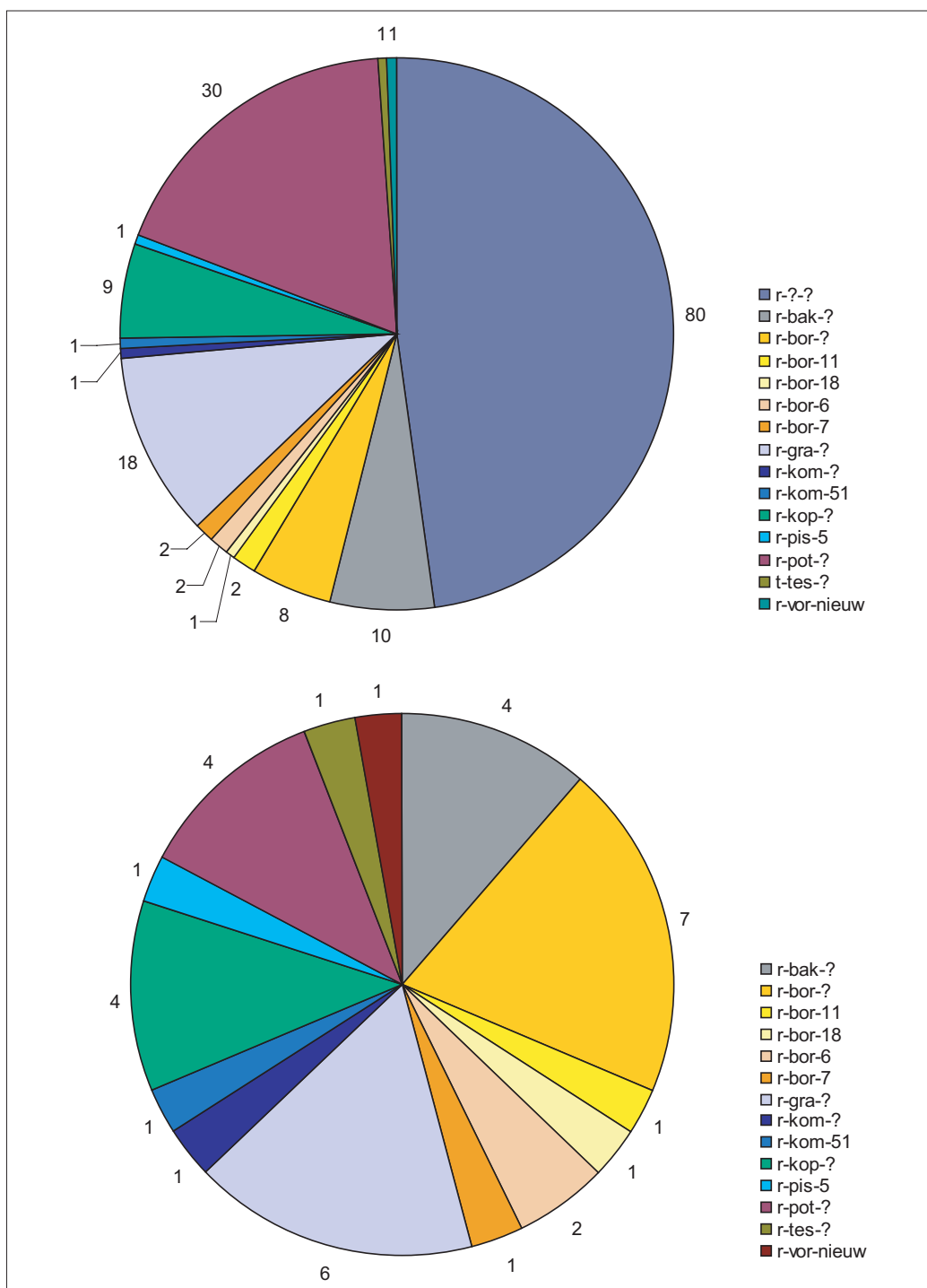
De tweede meest aangetroffen aardewerkcategorie is faïence. Dit aardewerk, waarbij aan twee zijden een laag witte tinglazuur werd aangebracht, maakt 16% uit van het aangetroffen aardewerk. Hieronder bevinden zich negen fragmenten van tegels. Sommigen volledig onversierd en enkele met blauwe verf gedecoreerde tegels, waaronder één met een afbeelding van een manspersoon. Eén tegel heeft een meerkleurig (blauw-geel) floraal decor. De overige fragmenten faïence zijn afkomstig van borden met blauwe beschildering.

Het aangetroffen steengoed is zeer gefragmenteerd en laat zich moeilijk nauwkeurig determineren. Steengoedaardewerk werd bij hoge temperatuur gebakken en was daardoor zeer hard en dus geschikt voor het opslaan van vloeistoffen. Onder het aangetroffen steengoed bevinden zich dan ook fragmenten van een (mineraalwater)fles, een kruik en een kan.

Steengoed werd betrokken van productieplaatsen in het huidige Duitsland, waarvan Siegburg, Keulen, Frechen, Langerwehe, Raeren en Westerwald enkele van de grootste waren.

Onder het steengoed dat bij de opgraving aan de Nieuwstad is aangetroffen bevinden zich enkele scherven met een kobaltblauwe beschildering die zo typerend is voor het

Westerwald-aardewerk. Een zeer vroeg fragment van een kan, daterend rond 1500, is afkomstig uit Langerwehe.

Afb. 24: Overzicht van het aantal fragmenten roodbakkend aardewerk, onderverdeeld in verschillende vormen. In de bovenste diagram is de verdeling op basis van het aantal fragmenten gemaakt, in de onderste taartdiagram is het minimum aantal individuen weergegeven. Hierbij is de groep niet identificeerbare fragmenten weggelaten. Ruim een kwart van de inidividuen bestaat uit borden.

Vier aardewerkfragmenten van een bord en een kop zijn vervaardigd van industrieel steengoed. Dit aardewerk, dat sterk opkwam vanaf het midden van de 18e eeuw, is niet op een draaischijf gevormd, maar met behulp van een mal gefabriceerd.

Witbakkend aardewerk was net als roodbakkend goedkoop gebruiks aardewerk en wordt daarom doorgaans in grote hoeveelheden aangetroffen. Van het onderzochte aardewerk maakt het echter slechts een klein deel uit (6%). Witbakkend aardewerk werd net al roodbakkend meestal voorzien van een laag glazuur. Door het witte baksel kreeg deze een gele kleur, of door de toevoeging van koperoxide een groene. Een tweetal grappen en een kom behoren tot de groep keukengerei. Het overige aardewerk omvat onder andere enkele minder gebruikelijke types, waaronder fragmenten van een olielamp en een spaarvarken.

Van de overige bakselgroepen zijn slecht zeer kleine hoeveelheden fragmenten aangetroffen. Noemenswaardig is het grijsbakkende aardewerk dat door zijn overwegend vroege datering uit de toon valt bij het grootste deel van het overige aardewerk. Dit aardewerk werd naast het roodbakkend overwegend lokaal geproduceerd, maar kreeg door een reducerend bakproces een grijze kleur. Grijsbakkend aardewerk werd tussen de tweede helft van de 13e eeuw en het begin van de 16e eeuw geproduceerd. Het hoogtepunt van de productie lag echter in de 14e en 15e eeuw, waarbij voor midden-Nederland een jongste datering van ca. 1450 wordt gegeven (Bartels 1998, 100).

4.3.2 Metaal

Afgezien van het metaal uit de beerton en de beerput (S49 en S68) zijn er met behulp van de metaaldetector 44 metalen voorwerpen gevonden tijdens de opgraving. 28 voorwerpen zijn afkomstig van de stort (V53), de overige metaalvondsten komen uit sporen en/of ophogingslagen. De stortvondsten kunnen niet direct in verband worden gebracht met sporen, maar leveren een algemeen beeld op van de aanwezige metalen op de vindplaats.

Afb. 25: Vier duitjes en een tweetal Pfennige (voor- en keerzijde), afkomstig van de stort van de opgraving aan de Nieuwstad te Gorinchem. 1) vervalste duit uit de eerste helft van de 17e eeuw van het graafschap Reckheim met op de voorzijde de tekst TRAM/.REC./.HEM. en op de keerzijde het wapen van de stad Utrecht (determinatie C.G.J. Pannekeet); 2) Gelderse duit (1768); 3) Hollandse duit (1780); 4) duit uit de stad Utrecht (1783); 5) en 6) twee muntjes van twee Pfennige uit 1852 en 1855. Schaal 1:1.

In deze paragraaf zullen enkele noemenswaardige metaalvondsten worden beschreven en afgebeeld.

De dateringen van een zestal muntjes beslaan een groot deel van de bewoningsgeschiedenis van het perceel aan de Nieuwstad. Er is een enkele duit uit de 17e eeuw gevonden (afb. 25.1), drie duitjes uit de 18e eeuw (afb. 25.2-4) en twee Pruisische *Pfennige* uit de 19e eeuw (afb. 25.5-6). De duit had een waarde van slechts 1/8 stuiver en werd gebruikt in het dagelijkse betalingsverkeer. De lage waarde is ook één van de oorzaken dat deze munt regelmatig wordt teruggevonden in de bodem: ze waren talrijk in de omloop en verlies leidde waarschijnlijk niet tot een grote zoektocht. Ook de 19e-eeuwse Pruisische munten werden veel gebruikt in het betalingsverkeer. Ze hadden net als de Belgische 2 centimes vrijwel hetzelfde formaat en gewicht als een cent en werden dan ook als gelijkwaardig beschouwd (Lenting, *et al.* 1993, 475 ff.).

Munten uit de 16e eeuw zijn geheel afwezig. Wel zijn er twee muntgewichten gevonden die mogelijk in deze eeuw te dateren zijn (respectievelijk vondstnr. 53 (stortvondst) en vondstnr. 26, afkomstig uit een ophogingslaag) (afb. 26). Muntgewichten werden gebruikt om het gewicht te controleren van munten waarvan de intrinsieke waarde nagenoeg gelijk was aan de nominale waarde. De eerst genoemde is voor een franse Salut d'Or van 3,12 gram, vervaardigd door de muntgewichtmaker Leonard van Gheere uit Antwerpen (1523-1577). De tweede werd gebruikt voor het wegen van een gouden vlies van 4 gram uit de Bourgondische Nederlanden, tussen 1499 en 1506 geslagen. Het was zeker niet uitzonderlijk dat er muntgewichten werden gemaakt om "oude" munten te wegen, zodat deze datering als een *terminus post quem* moet worden opgevat. Het makersmerk "L" behoort mogelijk toe aan dezelfde maker van het eerstgenoemde muntgewichtje, die zijn merkteken veranderde nadat hij na de inval van de Spanjaarden van Antwerpen naar

Amsterdam gevlucht was. Indien L. van Gheere III of L. van Gheere IV de maker is ligt deze tussen het eind van de 16e eeuw en het begin van de 17e eeuw (Houben 1998, 67 ff.). De handel met Antwerpen was zeer belangrijk voor Gorinchem, zoals reeds in de 17e eeuw vermeldt wordt door de Italiaan Guicciardini (Guicciardini 1612, 227). Antwerpse muntgewichten worden dan ook vaker

Afb. 26: 1) muntgewicht voor een franse gouden Salut (3,12 gram), gemaakt door LVG (Leonard van Gheere II, 1523-1577) te Antwerpen (V53). Schaal 1:1; 2) muntgewicht voor een gouden vlies (4 gram) uit de Bourgondische Nederlanden (1499-1506), mogelijk geslagen door L. van de Gheere II (1586-1598) of L. van Gheere IV (1599-1621) (merk L) (V26). Foto M. Veen, determinatie T. Busch; Houben 1998, 67 ff. Schaal 1:1.

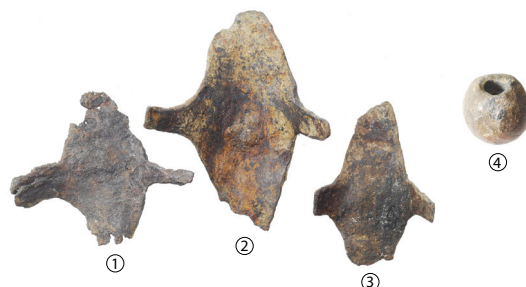

Afb. 27: 1) zegelloodje met slecht leesbare tekst. Alleen de letters ENT op de voorzijde zijn herkenbaar; 2) zegelloodje met op de voorzijde een sierlijke letter P en zes punten en op de achterzijde een telmerk dat mogelijk de getallen 21 en 3 weergeeft (Steehouwer 1992, 32). Schaal 1:1.

aangetroffen bij opgravingen in Gorinchem (Vanoverbeke 2009, 33).

Twee op de stort gevonden zegelloodjes moeten eveneens in de handelssfeer worden geplaatst (afb. 27). Deze loodjes dienden om handelsgoederen, zoals textiel (laken), te verzegelen en daarmee de inhoud en kwaliteit te waarborgen.

Op de voorzijde van de loodjes werd doorgaans een stadswapen, familiewapen, huismerk of eigendomsmerk geslagen. Op de keerzijde werdgen gegevens met betrekking tot de goederen ingekrast of geslagen, zoals telmerken of getallen. Eén van de Gorkumse loodjes bezit een op de keerzijde ingekrast telmerk (mogelijk de getallen 21 en 3).

Afb. 28: 1-4) scheepssintels (V53), verwant aan Vlierman type E, te dateren tussen 1350 en 1450 en type F, te dateren tussen 1450 en 1550 (Vlierman 1996). De dateringen van de sintels zijn gezien de historie van de Nieuwstad zeer vroeg. Het gebruik van sintels in de Nederlanden houdt weliswaar in de 16e eeuw op, maar in het Duitse Rijnland loopt het gebruik van sintels door tot in de huidige tijd. Deze jongere sintels zouden Gorinchem via de binnenscheepvaart gemakkelijk kunnen hebben bereikt; 4) loden netverzwaarder (V53). Schaal 1:2.

Een viertal vondsten kan in verband worden gebracht met de scheepvaart. Het betreft een loden netverzwaarder en drie scheepssintels (afb. 28). De sintels zijn op basis van de door Vlierman opgestelde typologie te benoemen en te dateren (Vlierman 1996; idem 1997). Zijn type E en F, waar de sintels mogelijk aan verwant zijn, dateren in de tweede helft van de 14e eeuw tot in de 16e eeuw. Indien de sintels afkomstig zijn van schepen uit Oost-Europa of het Duitse Rijnland is deze datering echter niet van toepassing. Hier heeft het gebruik van scheepssintels een langere duur: tot in de 19e eeuw tegenover de 16e eeuw in onze contreien. De mogelijkheid van een latere datering behoort dus - zeker gezien de gemengde vondstcontext - tot de mogelijkheden.

Scheepssintels werden gebruikt om het mosbreeuwsel met latten in scheepsnaden vast te zetten, waarbij de korte uitsteeksels van de sintel in de planken van het schip werden geslagen. De gebogen vorm van de aangetroffen sintels toont dat het om gebruikte sintels gaat. Mogelijk zijn ze op het perceel aan de Nieuwstad terecht gekomen met een stuk scheepshout dat werd hergebruikt als constructiehout, of bevonden ze zich tussen het stadsafval dat in aangebrachte grond aanwezig was.

Afb. 29: IJzeren hakmes (V17). Schaal 1:4.

Tijdens de aanleg werd in de bovengrond een groot ijzeren hakmes aangetroffen (afb. 29). Op het blad is een merkteken in drievoud zichtbaar. Het mes zal zijn gebruikt voor het opdelen van grotere stukken vlees aan het bot. Eveneens van de stort afkomstig is een beugeldop van een bier- of frisdrankfles (afb. 30). Deze vondst is de enige die vrijwel zeker in verband kan worden gebracht met de brouwerij die vanaf 1831 aan dit deel van de Nieuwstad gevestigd was.

4.3.3 Hout

Afb. 30: Beugel van een drankfles met emaille dop (V8). Schaal 1:2.

In een ophogingslaag (S39) in het zuidoosten van het opgegraven areaal is tijdens de aanleg een zogenaamde tripklomp aangetroffen (V18) (afb. 31). Deze klomp had een houten zool en een leren bovenschon met open achterkant zodat de klomp gemakkelijk aan- en uit kon worden getrokken. Onder de houten hak was een dun leren hakje gezet, mogelijk om slijtage van het hout te voorkomen. Het bovenleer is met achttien ijzeren nagels aan de houten zool bevestigd. De (tegenwoordige) schoenmaat van de tripklomp zou 35 zijn. Goubitz (2001, 252/245) vermeldt dat dit type trip, verwant aan de zogenaamde muil, bekend is vanaf de 16e eeuw. Hij beeldt in zijn standaardwerk *Stepping through time* een vrijwel identiek exemplaar af dat in Rijswijk is gevonden. Het Gorkumse exemplaar is lastig nauwkeuriger te dateren. Het aardewerk uit de ophogingslaag is mogelijk opspit of aangevoerd stadsafval. De omliggende muurfundamenten, waarvan de insteken de ophogingslaag doorsnijden, dateren mogelijk uit de 18e eeuw. De tripklomp zou dus 16e- tot 18e-eeuws kunnen zijn.

4.3.4 Natuursteen

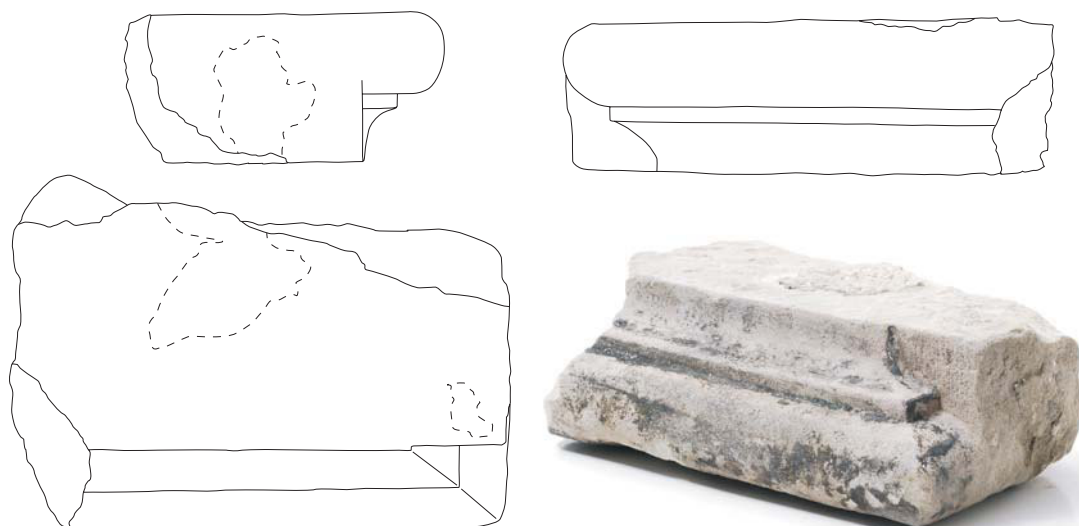
Onder het bakstenen keldervloertje (S22/S45) is in een ronde kuil (S67) met een diameter van ca. 28 cm een drietal bewerkte stukken natuursteen gevonden (V44). Een fragment bewerkte lichtgrijze zandsteen van 26 x 18 x 8 cm (afb. 32) heeft mogelijk deel uitgemaakt van een sierlijst aan de gevel van een gebouw. Dergelijke lijsten bevonden zich onder de dakrand, de ramen of scheidden de etages van het gebouw. Op de tekening uit 1660 waarop de Nieuwstad wordt weergegeven is te zien dat vrijwel elk pand was voorzien van dit - in de late Renaissance gangbare stielelement (afb. 33). Een hoekig fragment van dezelfde lichtgrijze zandsteen meet 20,5 x 14,5 x 6,2 cm en heeft in het midden een vierkant gat (afb. 34). Het fragment is van dezelfde steensoort al de sierlijst en zou dus eveneens in de gevel kunnen zijn verwerkt. Het derde en laatste natuursteenfragment uit S67 is een leistenen vloertegel van 16,8 x 15,2 x 5 cm (afb. 35). De randen van de tegel zijn vrij ruw en onregelmatig bekapt, mogelijk is de functie van vloertegel een secundaire. Het oppervlak vertoont sporen van slijtage.

In de laag direct onder het keldervloertje is onder meer de kop van een kleipijp gevonden die in de eerste helft van de 17e eeuw kan worden gedateerd. Het aardewerk dat op het vloertje is gevonden dateert op z'n laatst in het einde van de 18e eeuw. De fragmenten natuursteen zijn vrijwel gelijk met de aanleg van het vloertje in S67 gedeponeerd, tussen het begin van de 17e en het eind van de 18e eeuw. De werkelijke datering zal aan het begin van deze tijdsspanne liggen, aangezien het niet aannemelijk is dat de kelder kort na de ingebruikname is dichtgegooid. Het afdanken van sierelementen van de gevel betekent dat

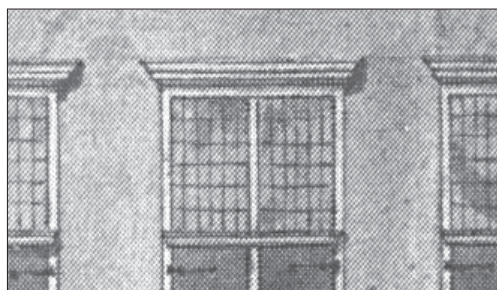

Afb. 31: Tripklomp (V18), Goubitz type 110, variant I, of Goubitz type 105 (muil) (Goubitz 2001, 252; idem, 245). Schaal 1:2,5.

Afb. 32: Zijaanzichten en bovenaanzicht van het sierlijstfragment (V44). Schaal 1:4. De foto toont het object ondersteboven ten opzichte van de positie waarin het oorspronkelijk ingemetseld is geweest.

Afb. 33: Detail van de op afbeelding 6 getoonde tekening uit 1660 (naar: Busch 1990, afb. 5). De aangetroffen sierlijst is van hetzelfde soort als afgebeeld boven de ramen van het pand Nieuwstad nr. 3.

Afb. 34: Bewerkt fragment zandsteen (V44). De getoonde bovenzijde is vrij ruw, de vier overige zijden zijn bekapt. De foto is niet op schaal.

Afb. 35: Leistenen vloertegel (V44), mogelijk hergebruikt. De foto is niet op schaal.

Afb. 36: Kapiteel met voluten, de zogenaamde Ionische stijl. De afbeelding is niet op schaal.

de aanleg van de keldervloer deel uitmaakte van een grootschaligere verbouwing waarbij de gevel mogelijk een vernieuwd uiterlijk kreeg (zie ook hoofdstuk 4.2.2).

Voor de aanvang van het archeologische onderzoek werd op het maaiveld een 29,5 x 27 x 14 cm groot kapiteel van marmer-achtige natuursteen gevonden (afb. 36). Het zuiltje waarvan dit kapiteel de bekroning was heeft een diameter van 17,5 cm gehad. Het reliëf is aan vier zijden van het fragment aanwezig waardoor het waarschijnlijk vrij moet hebben gestaan. De steensoort doet vermoeden dat het ornament een interieur verfraaide, anders dan de zojuist besproken fragmenten die in de gevel verwerkt waren. Hierbij moet worden gedacht aan een rijk interieur in classicistische of neoclassicistische stijl. Mogelijk was het kapiteel onderdeel van een schouw. Een datering van het fragment is op grond van de stijl in de 17e of late 19e eeuw te plaatsen.

4.3.5 De beerton (S49)

De beerton, die nabij de gevelmuur lag, ter plaatse van het deel dat op de tekening uit 1660 als paardenstal wordt betiteld, bestond uit minimaal twee op elkaar gestapelde tonnen, waarvan de bovenste goeddeels verloren is gegaan bij latere bouw- en sloopactiviteiten. De onderste ton was nog vrijwel intact en had een grootte van 95 x 56 cm (hoogte x diameter). De bovenste 0,8 m van de vulling van de ton bestond uit slooppuin, daaronder bevond zich nog enkele decimeters organisch materiaal (beer). De beerlaag bleek ondanks de geringe dikte een redelijke hoeveelheid vondsten te bevatten.

Aardewerk en pijpjarde

25 van de in totaal 38 aardewerkfragmenten zijn van roodbakkend aardewerk van verscheidene types, waaronder grappen (drie individuen), zalfpotjes (drie individuen),

Vnr	volgnr	aantal	mai	bakselcode DS	baksel voluit	type	versiering	begindat	einddat
37	1	2	2	r-?-?	roodbakkend	indet			
38	1	1	1	r-kom-nieuw	roodbakkend	kom	slibversiering op de buik		
38	2	1	1	r-twe-nieuw	roodbakkend	tweelingbak			
38	3	1	1	m-bor-14	majolica	bord	putti met pijl/pijlenbundel, crabversiering	1580	1610
38	4	1	1	w-gra-7	witbakkend	grape		1575	1625
38	5	1	1	r-gra-59	roodbakkend	grape		1595	1625
38	6	3	3	r-zal-3	roodbakkend	zalfpot		1550	1750
38	7	1	1	r-bor-6	roodbakkend	bord	slibversiering	1580	1600
38	8	4	1	r-kan-?	roodbakkend	kan			
38	9	6	1	r-kop-?	roodbakkend	kop	inwendig slib		
38	10	7	1	s2-vel-?	steengoed	veldfles			
38	11	2	1	r-gra-?	roodbakkend	grape			
38	12	7	1	r-?-?	roodbakkend	indet			
38	13	1	1		pijpaarde	tabakspijp		1610	1630
38	14	1	1		pijpaarde	tabakspijp	IC	1625	1650
38	15	1	1		pijpaarde	tabakspijp	5-bladige roos	1625	1650
38	16	6	1		pijpaarde	tabakspijp			
38	17	16	1		pijpaarde	tabakspijp			
39	1	1	1	r-?-?	roodbakkend	indet			

Afb. 37: Overzicht van het bij de beerton (S49) aangetroffen aardewerk. Vondstnr. 38 komt uit de beerlaag. Uit de insteek (V37) en de puinlaag (V39) komt slechts een enkele scherf. Waar mogelijk is een datering gegeven.

Afb. 38: Enkele keramiekvondsten uit de beerton (S49).

borden (twee individuen), een kom, een kan, een kop en een tweelingbak. Voorts zijn er zeven fragmenten van een steengoed kruik, één grape van witbakkend aardewerk en één majolica bord tevoorschijn gekomen uit de beer (afb. 38).

Mede door de lage fragmentatiegraad van het aardewerk konden de meeste aardewerkfragmenten worden geïdentificeerd met types uit het Deventer-systeem, wat tevens een aantal goede dateringen opleverde (afb. 37). Het vroegste fragment is van een steengoed kruik (s2-kru-?) uit Langerwehe, waarvan de langste looptijd ca. 1350 tot 1550 is. Een bord (r-bor-6), een grape (r-gra-59) en een majolica-bord (m-bor-14) wijzen op een datering rond 1600.

De datering wordt verfijnd door drie koppen van pijpen die in het eerste en tweede kwart van de 16e eeuw worden gedateerd. Tussen het productiejaar van de tabakspijp en het moment dat deze werd afgedankt zaten vermoedelijk ongeveer drie tot vijf gebruiksjaren (Hupperetz 1994, VI), waardoor de overlappende dateringen van de pijp uit 1610-1630 en de pijp uit 1625-1650 mogelijk kan worden gezien als de datering van de laatste depositie in de beerton (tussen 1625 en 1630-1635). Wanneer de beerton is ingegraven is aan de hand van het vondsmateriaal niet te zeggen. De enkele scherf roodbakkend aardewerk uit de insteek levert geen datering op. Het is echter niet ondenkbaar dat de ton reeds bij de eerste bouwphase, in de jaren '90 van de 16e eeuw, is aangelegd, wat neerkomt op een gebruiksduur van 30 tot 40 jaar. De vulling met slooppuin zou kunnen betekenen dat het einde van het gebruik van de beerton samenviel met de sloop-/verbouwingsfase tegen het einde van de eerste helft van de 17e eeuw, omtrent de bouw van Huize Kemp (hoofdstuk 4.2.2).

Metaal

Er waren slechts twee metalen voorwerpen aanwezig in de beerton. Een mogelijke kachelpook van 48 cm lang met aan het uiteinde een knop (afb. 39) en een klein fragment van een ijzeren mes.

Afb. 39: IJzeren kachelpook uit de beerton (S49/V38). Schaal 1:4.

Afb. 40: Lakzegel met op het stempel een wapenschild met drie latijnse kruizen (V38). Het zegelfragment meet ca. 5x7 mm.

Glas

Er zijn zes kleine fragmenten van vensterglas aangetroffen. Het glas is groenblauw van kleur en onversierd. De dikte van de fragmenten is ca. 1 mm, op één fragmentje na van 0,6 mm dik. Ook is er een randfragmentje van een kelderfles of Kuttrolf aanwezig (Soetens 1999, 75 ff.).

Lakzegel

Uit de beer kwam ook een klein fragment van een lakzegel tevoorschijn met in de stempel een omkranst wapenschild (afb. 40). Op het schild zijn drie latijnse kruizen zichtbaar en daaronder een band over de breedte van het schild. De herkomst van dit wapenschild is niet achterhaald. Lakzegels werden gebruikt om correspondentie te verzegelen. Doorgaans worden lakzegels alleen in contexten met een hoge sociale status aangetroffen, zoals in de vondstrijke complexen die zijn opgegraven bij huis Paffenrode.

Dierlijk bot

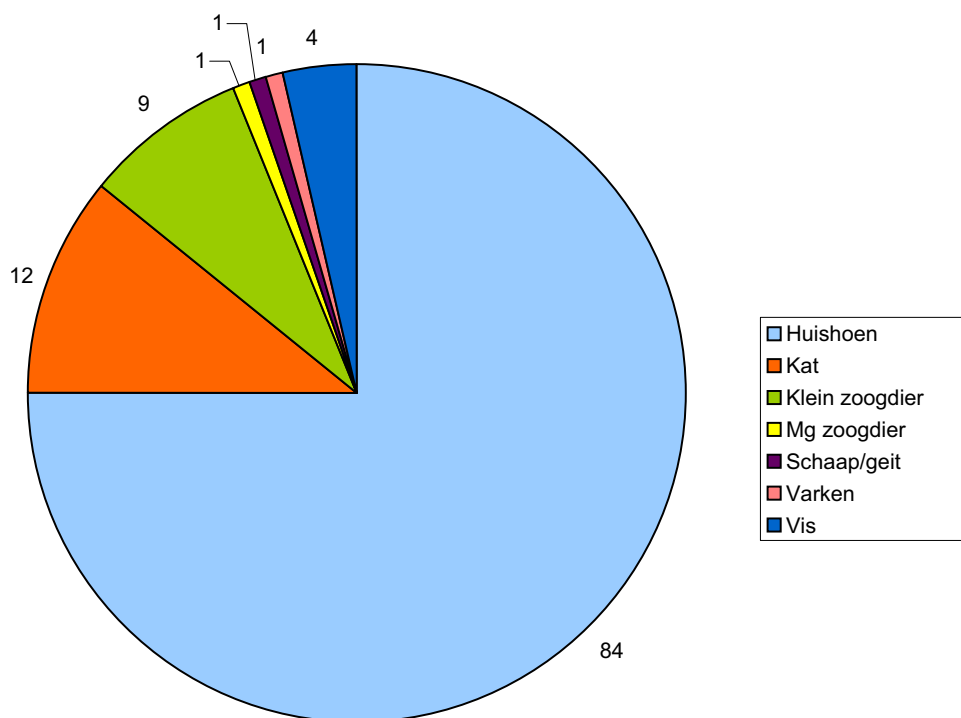
Het dierlijk botmateriaal uit de beerton is tijdens het uitzeven van de beervulling van de ton verzameld. Hierbij moet worden vermeldt dat het zeefresidu dat achterbleef op de zeven met een maaswijdte van 5mm en 2mm niet is doorzocht. De allerkleinste botfragmenten, overwegend van vissen, zijn dus enigszins ondervertegenwoordigd. Desalniettemin levert het botmateriaal, gedetermineerd door dhr. G. Graas (Hollandia archeologen), een interessant beeld op.

Doorgaans is dierlijk botmateriaal dat wordt aangetroffen in contexten waarin huishoudelijk afval is gedeponeerd, zoals afvalkuilen, slootvullingen en beerputten, een aardige weerspiegeling van het consumptiepatroon van de vroegere bewoners. Hierin overheersen vrijwel altijd de middelgrote en grote zoogdieren, met name rund, varken en schaap/geit. Deze dieren waren een belangrijke bron van vlees. Juist daarom is het zo opvallend dat in de beerton van deze dieren op één varkensbotje na, een nekwervel, geen enkel fragment is aangetroffen. Het ontbreken van deze soorten is mogelijk te wijten aan de omvang van de ton, die men te gering achtte voor het afdanken van grote skeletdelen, waarvoor men mogelijk de beerput op het achterterrein gebruikte. Dit is echter een niet geheel bevredigende verklaring voor de sterke ondervertegenwoordiging van botten van kleine en middelgrote dieren, zoals bijvoorbeeld schaap/geit, konijn en grotere vissoorten. Het is hoe dan ook niet waarschijnlijk dat het botmateriaal uit de beerton een betrouwbaar beeld van de vlees-/visconsumptie representeert.

Van de 112 botten en botfragmenten is driekwart afkomstig van huishoent (kip) (afb. 41). Hieronder bevinden zich één schedel- en één kaakfragment, voor het overige betreft het andere skeletdelen van de huishoent, met name de poten en vleugels. Het botmateriaal kan dus worden geïnterpreteerd als consumptieafval. Dit blijkt ook uit het feit dat een deel van de hoenderen op jonge leeftijd geslacht is en dus niet gehouden voor hun eieren. De hoenderen werden mogelijk niet aan de Nieuwstad gehouden, maar gekocht als kippenbout of -vleugel.

Er zijn twaalf botten of botfragmenten van kat aangetroffen. Vrijwel alle fragmenten zijn

van een jong gestorven dier en hoewel het skelet niet compleet is, kan worden verondersteld dat het om een enkel individu gaat. Katten waren in de 17e eeuw, net als in de huidige tijd, populair als gezelschapsdier.

Afb. 41: Het dierlijk botmateriaal uit de beerton (S49), onderverdeeld in diersoort (n=112). Opvallend is het grote aandeel huishoer en het vrijwel ontbreken van consumptieafval van middelgrote en grote zoogdieren.

Botanische resten

De beerlaag bleek reeds tijdens het veldwerk zeer rijk aan botanische resten te zijn: onder andere de zaden en pitten van kers, hazelnoot en pruim zijn waargenomen. Helaas ontbrak het aan middelen om deze door een specialist te laten onderzoeken. In het programma van eisen zijn geen vragen gesteld waarbij botanisch onderzoek van essentieel belang was. Het zeefresidu met de botanische resten wordt bewaard in het gemeentelijk depot voor bodemvondsten in Gorinchem.

4.3.6 De beerput (S68)

In de noordoosthoek van het opgegraven areaal, ter plaatse van het woonhuis op de tekening uit 1660, werd onder laat 18e-eeuwse funderingsresten een beerput aangetroffen met een diameter van 1,9 m en een diepte van 1,6 m (afb. 42). De put was opgebouwd uit halve rode bakstenen met een breedte van 10,5 cm en een dikte van 4,5 cm. Een enigszins afbuigend gootje van ca. 0,4 m breed vormde de toevoer naar de beerput. De bovenste vullingslaag van de beerput bestond uit slooppuin, mogelijk afkomstig van de koepel waarmee de beerput was afgesloten. Daaronder bevond zich een dikke laag, zeer

Afb. 42: De beerput (S68) in het vlak, nadat de bovenliggende balken van de latere bouwphase was verwijderd. Linksboven is het gootje te zien, dat de toevoer naar de put verzorgde. Foto richting het noorden.

vondstrijke, natte beer. Deze is met behulp van de graafmachine in vijf *bigbags* geschept en naderhand uitgezeefd. Dit leverde zoals verwacht een grote hoeveelheid aardewerk, glas, metaal, dierlijk bot en hout op. Het materiaal uit de beerput is, net als de inhoud van de beerton, door leden van de Werkgroep Archeologie van de gemeente Gorinchem gewassen, uitgezocht en gedetermineerd. Hieronder zullen de vondsten per materiaalcategorie besproken worden.

Pijpaarde

De in de beerput aanwezige pijpaarden tabakspijpfragmenten behoren tot ten minste 39 pijpen. Deze zijn gedetermineerd en gecatalogiseerd door dhr. J. van Oostveen (zie bijlage 8).

Een aantal relatief vroege pijpen (1650-1700) zijn het overblijfsel van de eerste gebruiksfasen van de beerput, waartoe slechts een zeer klein deel van het vondstmateriaal behoort, als gevolg van het periodiek legen van de put. Het grootste aantal tabakspijpfragmenten, maar liefst 30 à 31 van de 42 fragmenten, is in de daaropvolgende fase gedeponeerd. Deze fase dateert tussen 1700 en 1740, met een sterke overlap in de periode 1720-1730. Deze concentratie in het derde decennium van de 18e eeuw lijkt een verfijning te zijn van het zwaartepunt dat in de dateringen van het - grover dateerbare - gebruiksaardewerk en glas is geconstateerd. Deze datering valt min of meer samen met het overlijden van de toenmalige bewoner van het onderzochte pand aan de Nieuwstad. Luitenant-kolonel van een infanterieregiment van het Staatse leger, Philip de Saint Amant, stierf op 10 maart 1735 op 60-jarige leeftijd, waarna mogelijk een (minder interessant of waardevol) deel van de huisraad - inclusief enkele tabakspijpen - in de beerput wordt gegoooid.

Vervolgens is er een klein aantal fragmenten (zeven stuks) uit de periode tot 1800 (overwegend laatste kwart 18e eeuw), die mogelijk aantoont dat de put nog enige tijd in gebruik was na de veronderstelde massale depositie in de voorgaande fase. Doordat de panden in deze periode enkele malen van eigenaar wisselden is het moeilijk vast te stellen wie opdracht gaf tot de verbouwing waarbij de beerput buiten gebruik raakte. Een wellicht niet erg voor de hand liggende kandidaat is Martinus van Barnevelt die in deze periode immers zeer op leeftijd was en in 1777 zou overlijden. Zijn zoon Hendrik verkeerde in grote financiële problemen en zal gedurende de twee jaar dat hij de panden bezat zeker geen bouwwerken zijn begonnen. Dan resten de twee opvolgende eigenaren: Egbertus van Weelden (1777-1786) of Hermanus N. Boellaard die er zestien jaar lang zou wonen (tot 1802).

Aardewerk

Het aardewerk vertegenwoordigt verreweg de grootste materiaalgroep in het vondstmateriaal uit de beerput. Hoewel het materiaal overwegend sterk gefragmenteerd was, bleek het, na langdurig puzzelwerk door de Werkgroep Archeologie, om vele (archeologisch) complete voorwerpen te gaan. In totaal waren er maar liefst 417 individuele voorwerpen aanwezig in de beerput (afb. 45).

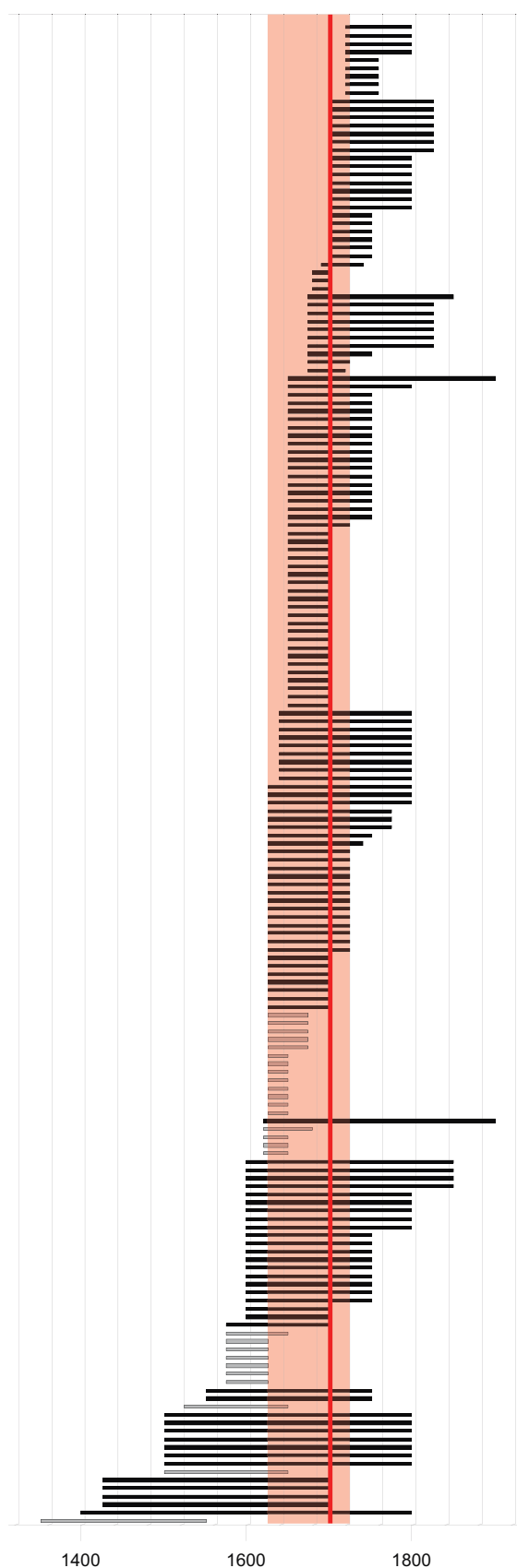
Op een uitzonderlijk vroeg bord van roodbakkend aardewerk (r-bor-1; 1350-1550) na, zijn de dateerbare vormen vrijwel allemaal tussen 1625 en 1725 te plaatsen (afb. 43). Hoewel de vroegste datering wordt ingegeven door het einde van de looptijd van enkele aardewerkvormen, moet dit niet direct worden opgevat als een aanvangsdatering van het gebruik van de beerput. Aardewerk heeft immers een gebruiksduur die kan oplopen tot enkele, mogelijk zelfs tientallen, jaren. De eerdere bewering dat de einddatering van de beerton mogelijk samenvalt met het begin van de beerput, sluit echter wel aan op een datering in het tweede kwart van de 17e eeuw (zie vorige paragraaf). Onder de vroege voorwerpen bevinden zich vier wandtegels uit de periode 1620-1650/1680 die mogelijk gebruikt zijn bij de veronderstelde verbouwing die rond deze periode heeft plaatsgevonden, waarbij onder andere de keldervloer is gelegd en de beerton is volgestort met slooppuin (zie hoofdstuk 4.2.2).

Een zwaartepunt in de dateringen zoals die vrij nauwkeurig is vastgesteld bij de tabakspijpen, is vanwege de relatief lange looptijd van de meeste aardewerkvormen hier lastiger waarneembaar. De einddatering van de tijdsspanne waarbinnen de meeste aardewerkvormen te plaatsen zijn, zou echter wel op een overeenkomst met de dateringen van de tabakspijpen kunnen wijzen.

Als de hypothese dat het grootste deel van de inhoud van de beerput afkomstig is uit de huisraad van Philip de Saint Amant als uitgangspunt wordt genomen, blijkt dat niet in tegenspraak te zijn met de aardewerkdateringen. Met de gebruiksduur van het aardewerk in gedachten, kunnen de vormen die een looptijd tot 1700 of later hebben, mogelijk tot de inventaris van De Saint Amant worden gerekend. Op afbeelding 43 zijn dat alle dateringen die de rode lijn raken en/of rechts daarvan liggen - ongeveer 85% van al het gedateerde aardewerk.

De samenstelling van het bakselspectrum van het aardewerk uit de beerput laat een verdeling zien die goed past bij de vroeg 18e-eeuwse datering (afb. 44). Zo zijn naast het alomtegenwoordige roodbakkende aardewerk, voorwerpen van porselein en faïence goed

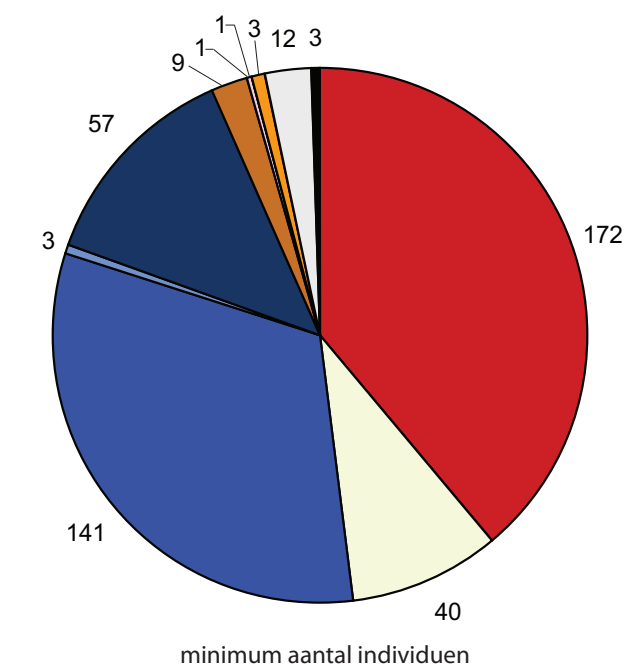

Afb. 43: Diagram met de dateerbare aardewerkvondsten uit de beerput (S68), gesorteerd op begindatering van de looptijd van het type. In het rode kader vallen de meeste overlappende dateringen, tussen 1625-1725. Vormen die uitsluitend op basis van het baksel kunnen worden gedateerd zijn hier niet afgebeeld. Dit levert een enigszins vertekend beeld op, door de voornamelijk (vroeg) 18e-eeuwse voorwerpen, van porselein en industrieel wit aardewerk. Het zwaartepunt in de dateringen verandert hierdoor echter niet wezenlijk.

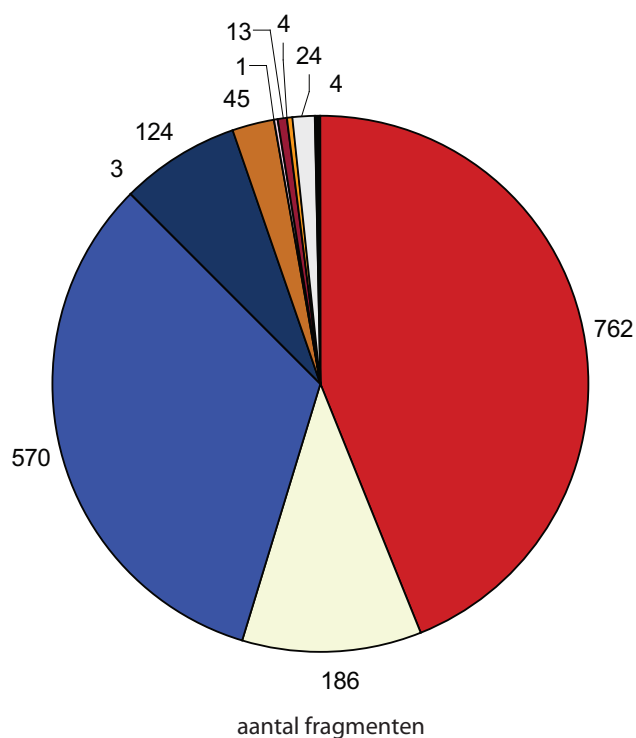
vertegenwoordigd, maar ontbreekt majolica bijna volledig. Hoewel majolica nog geproduceerd wordt in de 18e eeuw, heeft het aan populariteit moeten inboeten ten gunste van het volledig van tinglazuur voorziene faïence. Industrieel geproduceerd aardewerk is in deze periode een nieuw product, dat in de loop van de 18e eeuw vanuit Engeland wordt aangevoerd. In het bakselspectrum is dit type aardewerk dan ook nog in zeer geringe mate vertegenwoordigd. Geglazuurd steengoed, dat tot ver in de 17e eeuw nog veel gebruikt werd als schenkgerei en voor de opslag van vloeistoffen, wordt in de 18e eeuw goeddeels verdrongen door glazen flessen, die steeds minder een luxeartikel werden. De zogenaamde mineraalwaterkruiken werden nog wel van in dit baksel uitgevoerd.

Tafelwaar

De meest voorkomende functiegroep onder het aardewerk uit de beerput is het tafelwaar, waaronder voornamelijk een groot aantal borden (afb. 46). Borden van roodbakkend aardewerk zijn veelal versierd, zowel Hollandse slibversiering als borden uit het Nederrijnse gebied. De decors bestaan uit stippen, golven, concentrische en wafelpatronen, gemarmerde slibversiering (doorlooptechniek), enzovoort (afb. 47). Deze

Afb. 44: Diagrammen met de verhouding tussen de verschillende bakselgroepen. Er is zowel een verdeling op basis van het aantal fragmenten afgebeeld, als een met het minimaal aantal individuen (MAI) als uitgangspunt. Scherven die samen tot een compleet voorwerp kon worden gevoegd, zijn als één fragment geteld. Hoe groter het verschil tussen de twee diagrammen, hoe meer scherven er niet aan elkaar konden worden gepast.

roodbakend aardewerk	iberisch aardewerk
witbakkend aardewerk	industriel rood
faience	industriel steengoed
majolica	Industrieel wit
porselein	industriel zwart
steengoed met glazuur	

Tellijst aardewerk Nieuwstad V45					
faïence		porselein		steengoed met glazuur	
f-bor-1	2	p-bor-6	27	s2-fl-11	1
f-bor-2	35	p-bor-	1	s2-kan-22	1
f-bor-3	6	p-dek-	1	s2-kan-68	4
f-bor-5	7	p-kop-1	7	s2-pot-	2
f-bor-7	2	p-kop-4	2	totaal	8
f-bor-8	13	p-kop-6	1	industrieel steengoed	
f-bor-9?	2	p-kop-9	7	s3-kom-nieuw	1
f-bor-10	4	p-kop-	9	s3-bor-1	1
f-bor-13	1	totaal	55	s3-bor-5	1
f-bor-17	1	roodbakkend aardewerk		totaal	3
f-bor-19	14	r-bak-12	1	witbakkend aardewerk	
f-bor-24	2	r-bor-1	1	w-bla-1	1
f-bor-25	1	r-bor-7	5	w-bla-3	2
f-bor-27	1	r-bor-10	7	w-dek-2	1
f-bor-	18	r-bor-11	12	w-dek-8	3
f-dek-2	1	r-bor-	17	w-dek-	1
f-dek-5	1	r-dek-4	1	w-gra-19	2
f-kan-	1	r-dek-7	7	w-gra-22	1
f-kom-2	1	r-dek-15	1	w-gra-	1
f-kom-7	1	r-dek-16	3	w-kan-nieuw	1
f-kom-	2	r-dek-19	3	w-kmf-1	2
f-kan-	1	r-dek-20	1	w-kmf-1	2
f-kom-2	1	r-dek-23	2	w-kop-3	2
f-kom-7	1	r-dek-	10	w-kop-30	2
f-kom-	2	r-gra-11	2	w-kop-	2
f-kop-1	6	r-gra-12	7	w-lek-2	1
f-kop-2	3	r-gra-17	4	w-pis-4	1
f-kop-	1	r-gra-43	6	w-pis-	1
f-kwi-2	2	r-gra-54	1	w-spa-1	1
f-kwi-	1	r-gra-71	1	w-stk-nieuw	2
f-mos-	1	r-gra-91	1	w-tes-1	1
f-plo-3	3	r-gra-105	1	w-ver-2	1
f-zal-1	1	r-gra-	7	w-vlo-1	1
f-zal-2	2	r-kan-33	1	w-zal-1	4
f-zal-3	1	r-kan-33	1	w-zal-3	3
f-zou-1	1	r-kmf-2	1	totaal	39
totaal	138	r-kmf-	1	grand totaal	
iberisch aardewerk		r-kom-	2	417	
ib-kru-nieuw	1	r-kop-2	9		
totaal	1	r-kop-4	1		
industrieel wit/rood/zwart		r-kop-	3		
iw-bor-10	2	r-oli-	1		
iw-bor-11	7	r-pis-5	1		
iw-kop-1	2	r-pis-	1		
ir-kom-	1	r-pot-	1		
iz-dek-1	1	r-spb-nieuw	1		
iz-kan-1	1	r-stk-2	7		
iz-the-nieuw	1	r-stk-3	1		
	1	r-stk-10	1		

Afb. 45: Tellijst van het aardewerk uit de beerput (S68/V45).

	r	w	m	f	p	s2	ib	s3	iw-r-z	totaal
bakpan	1									1
grape	30	4								34
steelkom	10	2								12
bord	42		3	109	28			2	9	193
deksel	28	5		2	1				1	37
kom	2			4				1	1	8
kop	13	6		10	26				2	57
lekschaal		1								1
plooi-schotel				3						1
schepbeker	1									1
vergiet		1								1
mosterdpot				1						1
zoutvat				1						1
fles						1				1
kan	2	1		1		5			1	10
kruik							1			1
pot	1					2				3
theepot	1								1	2
kwispedoor				2						2
olielamp	1									1
pispot	2	2								4
blaker		3								3
komfoor	2	4								6
spaarpot		1								1
test	17	1								18
vlooienvanger		1								1
zalfpot	2	7		5						14
totaal	155	39	3	138	55	8	1	3	15	417

Afb. 46: Vormmentabel van het aardewerk uit de beerput (S68/V45).

Afb. 47: Enkele Nederrijnse borden van roodbakkerd aardewerk (V45). De afbeelding is niet op schaal.

Afb. 48: Detail van een faïencebord met de afbeelding van koning Willem (1689-1702; V45-304). De afbeelding is niet op schaal.

Afb. 49: Een aantal van de 26 onversierde faïenceborden die mogelijk tot één servies hebben behoord (V45). De afbeelding is niet op schaal.

decoratietechnieken zijn soms goed te dateren. Zo komen de Hollandse slibversiering en de gemarmerde slibversiering voor tot respectievelijk het eerste kwart en halverwege de 18e eeuw. In Gennep is een vondstcomplex bij een pottenbakkerij met een groot aantal Nederrijnse borden van het type r-bor-10, in de eerste helft van de 18e eeuw gedateerd (Kleij 2007, 44; Mars 1991, 120). Het Nederrijnse aardewerk was zeer goedkoop goed dat bij archeologisch onderzoek in stedelijke contexten uit de 17e/18e eeuw vrijwel altijd wordt aangetroffen.

De bakselgroep faïence is het meest gezien onder de borden, zowel onversierd als met blauwe of polychrome decoratie. 26 onversierde borden met eenzelfde diameter van 23 cm zijn mogelijk afkomstig uit een enkel servies, of uit een korte periode van gelijktijdig gebruik (afb. 49). Eén bord is versierd met een buste van koning Willem (1650-1702) en de letters KW (V45-304) (afb. 48). Willem werd na zijn veroveringen in Engeland - dan nog Prins Willem III - tot koning gekroond in 1689 en stierf enkele jaren later in 1702, na een val van een paard. Borden met deze beschrijving zijn daardoor vrij nauwkeurig te dateren. Het is noemenswaardig dat afbeeldingen van Willem geliefd waren bij de Oranjegezinde burgerij.

De plaats van een bord binnen het huishouden kan worden afgeleid aan de diameter. Een klein bord, van 10,5 tot 12 cm in doorsnee, heeft waarschijnlijk bij een kop-en-schotel gehoord. Bordjes van deze grootte uit de beerput zijn uitsluitend van porselein (27), faïence (6) en industrieel wit aardewerk (2) vervaardigd. Eén bordje is van

industriële steengoed. Het drinken van koffie, thee en chocolade wordt in de Nederlanden geïntroduceerd via de overzeese handelsnetwerken van ondermeer de VOC. In de tweede helft van de 17e eeuw is dit gebruik nog voorbehouden aan de elite, maar al in het tweede kwart van de 18e eeuw vindt men koffie- en theeservies terug in de inboedels van een brede bevolkingslaag. In de loop van de 18e eeuw wordt het statusonderscheid vooral duidelijk gemaakt door het gebruik van luxe materialen voor de serviezen. Kannen van zilver zijn dan een veelgezien statussymbool in de allerrijkste huishoudens (Wijsenbeek 1994, 116). De goed dateerbare bordjes van industrieel vervaardigd aardewerk (1720-1760) kunnen in deze periode eveneens worden gezien als voorwerpen die door hun materiaal een hoge status hebben. Het bordje van industriële steengoed met zogenaamde “*scratch-blue*”-decoratie (tweede kwart 18e eeuw) en twee borden van industrieel wit aardewerk (of “*white-stoneware*”), gemaakt tussen 1720 en 1760, dateren uit een periode waarin deze baksels nog maar kort op de markt waren en daardoor vermoedelijk nog een hoog aanzien genoten.

Iets grotere borden, van 16/17 cm tot ongeveer 26 cm in diameter hebben als eetbord gediend. Het zijn de roodbakkende borden, die in dit formaat voornamelijk van het Nederrijnse type zijn. Ook van de versierde en onversierde faïence borden werd gegeten.

Afb. 50: Theedrinkende man en kind (ca. 1720).
Op tafel staat een theekopje op een schoteltje.

Nog een maat groter zijn de borden die mogelijk als opdienschaal hebben gediend. Zij hebben een diameter tot wel 45 cm en zijn doorgaans van roodbakkerd aardewerk met Hollandse slibversiering. Drie majolica-borden met blauwe versiering op een witte achtergrond en een tweetal borden van faïence zijn eveneens van een groter formaat. Laatst genoemde verschillend, op de iets ruimere diameter na, nagenoeg niet van de eetborden in dit baksel. Een faïence-product dat ontegenzeggelijk heeft gefungeerd als opdienschaal is de ploischotel. De drie exemplaren die in de beerput aanwezig waren, hebben dezelfde - bescheiden - afmeting van 16,5 cm in doorsnee (f-plo-3). Zes borden van industrieel wit aardewerk met golfreliëf of “*featheredge*” persreliëf op de vlag dateren iets later dan de kleine bordjes. In de tweede helft van de 18e eeuw wordt de markt vanuit verschillende

productiecentra in Engeland, maar ook op het vasteland, goed voorzien van dit aardewerk. Er kan nu niet meer worden gesproken van een materiaalgroep die in verband kan worden gebracht met de rijkere huishoudens.

Zeergrote borden die uitsluitend als pronkschaal hebben gediend zijn niet aangetroffen in de beerput.

Een deel van de koppen kunnen in verband worden gebracht met de kleine borden, die tesamen een kop-en-schotel hebben gevormd (afb. 50). Overeenkomsten tussen de aantallen industrieel witbakkende kopjes (2), faïence kopjes (10), porseleinen kopjes (26) en de schoteltjes van dezelfde baksels, suggereren dat er complete sets aanwezig zijn. De

decoraties op de porseleinen kopjes en schoteltjes zijn echter maar in een enkel geval gelijk. Onder de porseleinen kopjes bevinden zich enkele exemplaren met een buitenzijde met een zogenaamde capucijnerbruine kleur, dat voorkomt na 1700. De overige decoraties op het porselein zijn overwegend kenmerkend voor de Yung Cheng- en Quanlong-perioden (1723-1795).

De koppen van wit- en roodbakkend aardewerk (respectievelijk zes en vijftien individuen) waren groter en grover van vorm, en hadden waarschijnlijk een ander functie binnen het huishouden. Dit blijkt ook uit kenmerkende vormelementen, zoals de dekselgeul of twee horizontale oren bij enkele witbakkende koppen. De meeste koppen van roodbakkend aardewerk hebben een enkel oor en zijn voorzien van koperoxide aan de binnenzijde en/of slibversiering op de buitenkant (r-kop-2 en r-kop-4). Mogelijk werden deze koppen gebruikt om pap of soep uit te eten.

De functie van de wat kleinere kommen zal deels overlapt hebben met die van de grotere koppen. Zo is er een kom met een platte, gedecoreerde steel, die getypeerd kan worden als pap- of brandewijnkom (V45-1; s3-kom-nieuw). Het zogenaamde “*saltglazed stoneware*” waarvan deze kom gemaakt is, wordt als één van de vroegste producten van de industriële

aardewerkproductie gezien. De vroegste vormen verschijnen rond 1700 en de productie bereikt halverwege de 18e eeuw een hoogtepunt. Het aardewerk heeft een grijs baksel en een laag bruine zoutglazuur, de platte steel is voorzien van een reliëfdecor (“krabdecor”).

Een gerelateerd voorwerp is een kom van industrieel roodbakkend aardewerk (V45-374; ir-kom-?). De eerste pogingen om het rode Yixing-steengoed te kopiëren dateren al uit het laatste kwart van de 17e eeuw, vanaf het begin van de 18e eeuw neemt de omvang van de productie snel toe.

Afb. 51: Het melkmeisje van Johannes Vermeer (1658). Uit de kan van roodbakkend aardewerk wordt melk in een roodbakkende grape met twee oren gegoten. Op de grond staat een vuurtestje in een houten stoof.

Behalve borden, kommen en koppen verscheen er ook schenkgerei op tafel. In de beerput aan de Nieuwstad zijn dit onder andere vier kannen van geglazuurde steengoed met kobaltdecoratie, die tussen 1720 en 1760 geproduceerd werden in het Duitse Westerwald (s2-kan-68). Eén (room)kannetje van industrieel zwart aardewerk maakt deel uit van een bijzondere groep voorwerpen die in

de beerput is aangetroffen. Samen met een theepot met deksel, die van hetzelfde baksel vervaardigd is, maakt het mogelijk deel uit van een zogenaamd rouwservies (iz-the-nieuw en iz-dek-1). Dergelijke serviezen werden gebruikt om na de begrafenis in stijl een begrafenismaaltijd te serveren. Rouwserviezen konden, net als andere benodigdheden voor de uitvaart, worden gehuurd. Het bezit ervan was voorbehouden aan de beter bedeeden (Beemster 2008, 7).

Hoewel de theepot niet voor het alledaagse gebruik bedoeld was, is dit wederom een voorwerp dat met het theedrinken te maken heeft. Een tweede theepot uit de beerput was veel eenvoudiger uitgevoerd, in roodbakkend aardewerk met een geknepen hengsel (r-the-1; 1690-1740). Een klein deksel van faïence (diameter 4,5 cm) heeft mogelijk op een kan of theepot gezeten (f-dek-5).

Smaakmakers werden bij de maaltijd in speciaal daarvoor bestemde voorwerpen geserveerd. Zoutvaatjes worden vanaf de 15e eeuw al gebruikt, maar zijn dan uitsluitend voorbehouden aan de elite. In de tweede helft van de 17e eeuw, de periode waarin het zoutvaatje dat in de beerput is aangetroffen is geproduceerd (f-zou-1), is het gebruik van zout over een bredere bevolkingslaag gewoon geworden. Het mosterdpotje van faïence kan eveneens tot deze functiegroep worden gerekend (f-mos-1; 1700-1740).

Afb. 52: Keukenmeid bereidt in moten gesneden vissen van Reynier Covyn (tweede helft 17e eeuw). Op dit schilderij is goed te zien hoe het voedsel tijdens de bereiding warm wordt gehouden: op een metalen schaal op een komfoor, tussen twee grote borden en in een ploischotel op een grape waarin mogelijk gloeiende kooltjes of heet water zit.

Voedselbereiding

Een veelgebruikt voorwerp bij de voedselbereiding is de grape, hiervan zijn er 4 in witbakkend- en 31 in roodbakkend aardewerk uitgevoerd. Een grape is een kookpot op drie pootjes die in het vuur kon worden gezet. Aan het oor (of oren) kon de grape worden opgehangen of aan een stok die door de oren werd gestoken, worden verplaatst. Aangezien niet elke grape die in de beerput is gevonden sporen van brand vertoont, is het mogelijk dat ze ook voor andere doeleinden werden gebruikt, bijvoorbeeld voor het mengen van voedsel of opslag (afb. 51-52).

De enige bakpan die in de vulling van de beerput werd gevonden is een tweederangs product dat tijdens het productieproces enigszins was vervormd. Deze bakpan heeft net als de grape drie pootjes waarmee hij in het vuur kon worden gezet (r-bak-12). Het lage aantal voorwerpen dat bij het koken of bakken van voedsel kan worden gebruikt, doet vermoeden dat in het huishouden mogelijk metalen equivalenten van de aardewerken grape of bakpan zijn gebruikt.

Voor het koken van vloeistoffen gebruikte men steelkommen, waarvan er vijftien gevonden zijn in de beerput. Twee zijn van een nog onbekend type van witbakkend aardewerk (w-stk-nieuw), de rest is van het, voor deze vorm gebruikelijke, roodbakkende aardewerk (r-stk-2/3/11).

Om voedsel warm te houden of langzaam te garen, werd het in een kom of schaal op een komfoor gezet (afb. 52). Gloeiende kooltjes in het komfoor zorgden voor warmte. In de beerput waren vier komforen van witbakkend (w-kmf-1) en twee van roodbakkend aardewerk aanwezig (r-kmf-2) (afb. 52).

Ook in vuurtestjes werden gloeiende kooltjes gelegd - niet om voedsel warm te houden, maar om in een stoofje koude voeten te verwarmen (afb. 51). Testjes konden ook op tafel worden gezet en dienden dan om de tabakspijp mee aan te maken. Vuurtesten zijn vrijwel altijd van rood- en witbakkend aardewerk - de Gorcumse beerput bevatte respectievelijk zestien van de eerste en één van de laatste bakselsoort.

Een door zijn omvang opvallende groep vondsten is de verzameling deksels. Twee deksels van faïence en porselein horen waarschijnlijk meer thuis in de functiegroep tafelwaar. Deze hebben een diameter van 13 cm (f-dek-2) en 12 cm (p-dek-?) en hebben mogelijk een kom of pot afgedekt. Deksel van rood- en witbakkend aardewerk (respectievelijk negentien en zes individuen) hebben graven en bakpannen afgesloten. Deksels met een dubbele rand aan de onderzijde, van het type r-dek-16 en r-dek-4, hebben gediend om een doofpot af te dekken. De dubbele rand verminderde het risico op brand doordat gloeiende asdeeltjes zo niet uit de pot konden ontsnappen.

Hygiëne

Door de primaire functie van een beerput worden in de vulling vaak pispotten teruggevonden, die bij het legen in de put zijn gevallen. In de beerput aan de Nieuwstad zijn echter maar vier pispotten aangetroffen, twee van witbakkend- en twee van roodbakkend aardewerk. Dit lage aantal is mogelijk te

verklaren door de aanwezigheid van een gootje dat naar de beerput leidde. Deze impliceert namelijk dat de behoefte overwegend niet werd gedaan op een pispot, maar op een privaat dat direct was aangesloten op de beerput. Vanaf de beerput buigt de goot af naar het

Afb. 53: Kwispedoor van faïence (f-kwi-2). Donkerblauwe beschildering op een lichtblauwe achtergrond, die sterk doet denken aan de zogenaamde Ligurische faïence, maar wel een duidelijke, 18e-eeuwse, chinoiserie-voorstelling heeft. De afbeelding is niet op schaal.

Afb. 54: Blaker van witbakkend aardewerk (V45-13; w-bla-1; 1650-1725). De afbeelding is niet op schaal.

noordwesten, wat er mogelijk op wijst dat het privaat inpandig was. Het vele materiaal dat in de beerput is afgedankt, is niet via de goot in de put terecht gekomen, maar waarschijnlijk door een tweede (grotere) opening, direct op de put.

Kwispedoors vallen eveneens onder de functiegroep hygiëne. In deze kommetjes met een brede openstaande rand, werd uitgekauwde pruimtabak gespuwd. Twee kwispedoors van faïence hebben een lichtblauwe achtergrond en zijn beschilderd met een donkerblauw floraal decor (afb. 53). De kleurstelling doet sterk denken aan de imitaties van het Berettino-aardewerk uit Ligutië, die aan het eind van de 16e eeuw en het begin van de 17e eeuw in de Nederlanden gemaakt werden. De beschildering toont echter een tafereel in Chinese stijl, bovendien is de vorm van de kwispedoor te dateren in de eerste helft van de 18e eeuw (f-kwi-2).

In de beerput is het vrij hoge aantal van dertien zalfpotjes aangetroffen. Zeven potjes zijn van witbakkend aardewerk (w-zal-1/3), vijf van faïence (f-zal-1/2/3) en twee van roodbakkend aardewerk (r-zal-3). In één van de potjes zat nog een restant van de zalf, waaraan men een geneeskrachtige werking toeschreef.

Het aantal zalfpotjes is mogelijk gerelateerd aan de welstand van de bewoners. Zo zijn er in een zeer rijke beerput in Tiel, op een totaal van 417 stuks aardewerk 1701-1778), 21 zalfpotjes gevonden (Bartels, *et al.* 1999, 361). Op de Nijmeegse Klokkenberg is een beerput gevonden met daarin materiaal waar een modale status is toegeschreven - niet arm, maar ook niet rijk. Hier zijn op een totaal van 133 stuks aardewerk met een complexdatering tussen 1690 en 1740, slechts twee zalfpotjes gevonden (Bartels, *et al.* 1999, 458). Twee andere beerputten in deze stad, op de Eiermarkt, bevatten drie en vier zalfpotjes op een totaal aantal van respectievelijk 317 en 398 stuks aardewerk (Bartels, *et al.* 1999, 468; idem, 471). De complexdateringen van dit materiaal is eveneens enigszins vergelijkbaar met de beerput aan de Nieuwstad: respectievelijk 1700-1740 en 1675-1740. Indien de veronderstelde relatie tussen rijkdom en het aantal zalfpotjes correct is, kan

Afb. 55: Boven: een spaarvarken van witbakkend aardewerk (w-spa-1). De sleuf om geld in te doen zit aan de andere zijde. De afbeelding is niet op schaal. Onder: ets van Simon de Vlieger (omstreeks 1640).

worden geconcludeerd dat de dertien zalfpotjes het beeld bevestigen dat de bewoners aan de Nieuwstad bovengemiddeld welvarend waren.

Er is één archeologisch complete vlooienvanger van witbakkend aardewerk aangetroffen in de beeput (w-vlo-1). De vlooiën werden in het donker aangetrokken door een brandende kaarsenpit in het midden van de bak. Rondom de pit was de vlooienvanger gevuld met (niet brandbare) olie, zodat de vlo, eenmaal op het aanlokkende licht afgesprongen, niet meer kon ontsnappen en verdronk.

Verlichting

In welvarende huishoudens werd de verlichting niet zelden verzorgd door kaarsen in kandelaren van (edel)metaal. De aardewerken kandelaren en olielampen zijn vaak kopieën van luxe metalen exemplaren. In de beerput is één incomplete olielamp van roodbakkend aardewerk gevonden en drie witbakkende blakers (lage kaarsenhouders; w-bla-1/3). Op één van de blakers is op de vetvanger een zogenaamde zuinigje aanwezig (afb. 54). Hierop kon laatste stompje van de kaars worden gezet als het te klein was geworden om in de houder te blijven branden.

Overige

Een voorwerp dat niet in één van de bovenstaande functiegroepen kan worden ongebracht is een spaarvarken van witbakkend aardewerk (w-spa-1). Spaarpotten in de vorm van een varken komen voor vanaf het eind van de 16e eeuw. Als het varken voldoende is “vetgemest” kan de spaarder bij zijn geld door het potje te “slachten” (d’Hollosy 2002, 12). De opvallende kam op de rug van het spaarvarken is een kenmerk van het varkensras dat in de middeleeuwen en de nieuwe tijd gehouden werd (afb. 55).

Metaal

In de beer waren in totaal 64, overwegend kleine, metalen voorwerpen aanwezig. De opvallendste vondst uit deze categorie is toch wel het zakhorloge, dat vrijwel compleet werd aangetroffen (afb. 56). De kast was deels vergaan en het glas dat waarschijnlijk aan de voorzijde van de kast heeft gezeten, was niet meer aanwezig. Het uurwerk en de wijzerplaat bleken na behandeling door een conserveringsspecialist echter in vrij goede staat te verkeren. De achterzijde van het uurwerk, dat oorspronkelijk zichtbaar kon worden gemaakt door de kast aan de achterkant te openen, is rijk gedecoreerd met een in het messing uitgesneden plantenmotief. Hier is ook de naam van de maker ingegraveerd: “In Cotsworth London”. Horlogemaker John Cotsworth (1637-1732) had aan de Fleetstreet in Londen zijn werkplaats en zal daar het horloge hebben gemaakt tussen 1669, het jaar waarin hij werd toegelaten tot het klokkenmakersgilde, en zijn overlijden in augustus 1732 (Baillie 1929, 67; Ackers 1732, 262). Gezien de hoge leeftijd waarop Cotsworth stierf - hij was op 95-jarige leeftijd de oudste inwoner van zijn wijk, Dunstan’s Parish - zal het laatst mogelijke bouwjaar enkele decennia vóór 1732 moeten worden gesitueerd.

Rekenpenningen werden bij het tellen gebruikt zoals de kralen op een telraam. De rekenpenning die in de beerput werd aangetroffen is in Neurenberg geslagen door Iohan (Hans) Albrecht Dorn (afb. 57). Dorn werd tot meester benoemd in 1732 en overleed in 1783. Net als bij de datering van het zakhorloge zal de penning niet in de laatste jaren voor de dood van de maker vervaardigd zijn, maar enige tijd daarvoor.

Afb. 56: Zakhorloge (V45-3). Schaal 1:1. Het horloge is gemaakt door John Cotsworth (1637-1732), horlogemaker in de Fleetstreet, Londen. Tot zijn overlijden op 95-jarige leeftijd was Cotsworth de oudste inwoner van zijn wijk, St. Dunstan's Parish (Ackers 1732, 262). Het uurwerkje is tussen 1669 en - op zijn laatst - 1732 gemaakt (Baillie 1929, 67). De uren en minuten werden met twee wijzers aangegeven. Op de wijzerplaats is de minutenschaal opgedeeld in 59 delen - de ruimte tussen 10 en 15 minuten is per abuis in vier vakjes verdeeld.

Afb. 57: Rekenpenning uit Neurenberg, geslagen door Iohan (Hans) Albrecht Dorn (1732-1783) (V45-8). Het schip is veelvuldig voorkomend motief op Neurenbergse rekenpenningen, waardoor deze ook wel scheepjespenningen worden genoemd. Schaal 2:1.

Afb. 58: IJzeren priem met hoornen heft (V45-4). Schaal 1:2.

Afb. 59: Tinnen lepel met druppelvormige bak en zeshoekige steel (type III, Baart 1977, 300) (V45-1). Aan de binnenzijde van de bak, nabij de steel, is een tingietersmerk te zien. In de gekroonde roos zijn de initialen IVB af te lezen. Datering: 16d - 18A. Schaal 1:2.

Afb. 60: Vingerhoedje uit de beerput (V45-7). Schaal 1:1.

Afb. 61: Kledinghaken en kleding- of gordijnrings uit de beerput (V45-13, V45-11 en V45-12). Schaal 1:1.

Afb. 62: 35 spelden met een bolle kop (V45-9 en V45-10). Schaal 1:2.

Afb. 63: Schotelvormige knoop met houtresten aan de binnenzijde (V45-6). Schaal 2:1.

Afb. 64: Twee deur- of kastsleutels (V45-14 en V45-17). Schaal 1:2.

Afb. 65: Loden strips van een glas-in-loodraam (V45-16). Schaal 1:4.

De overige metaalvondsten uit de beerput zijn de meer generieke gebruiksvoorwerpen die slechts met een grove marge kunnen worden gedateerd (afb. 58 - 65). Hieronder bevinden zich een ijzeren priem met hoornen heft, een lepel, een gefragmenteerd ijzeren mes (niet afgebeeld) en twee kast- of deursleutels. Het merendeel van de metalen voorwerpen kan worden geassocieerd met kleding, zoals enkele kledinghaken en -ringen, een knoopje, een vingerhoed en 35 spelden met een bolle knop.

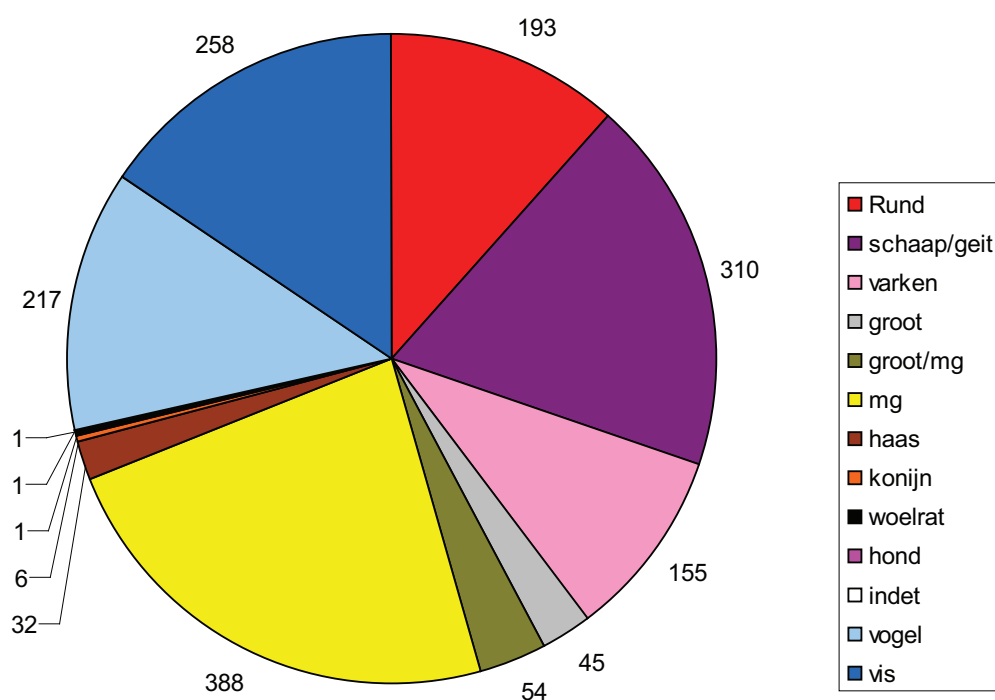
Het glas van een glas-in-loodraam werd bijeen gehouden door middel van loden strips. De loodstrips die in de beerput zijn gevonden kunnen mogelijk worden geassocieerd met twee fragmenten gebrandschilderd glas.

Dierlijk bot

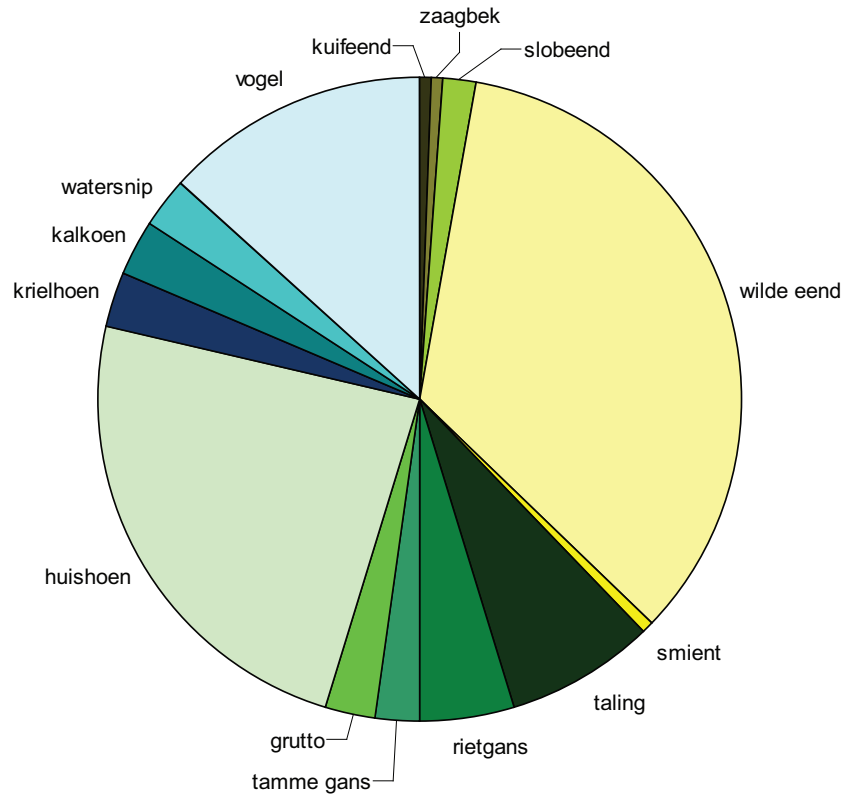
In vergelijking met het materiaal uit de beerton vertoont het dierlijk bot uit de beerput (1661 stuks) een aanzienlijk grotere diversiteit (afb. 66). Ook dit materiaal is gedetermineerd door dhr. G. Graas van Hollandia archeologen (zie bijlage 6).

Het aandeel vogelbotten, dat in de beerton het soortenspectrum domineert, slinkt hier tot 13%, maar neemt in soortenrijkdom toe van één naar maar liefst dertien vogelsoorten (afb. 67). Een groot deel van deze soorten betreft vogels die in het wild hebben geleefd en zijn gevangen voor consumptie. Op de hoenderen en kalkoen na, zijn de botten afkomstig van watervogels die wel met behulp van een eendenkooi werden gevangen. Het is daarnaast niet ondenkbaar dat de welgestelde bewoners van het pand aan de Nieuwstad als vrijetijdsbesteding op eendenjacht gingen.

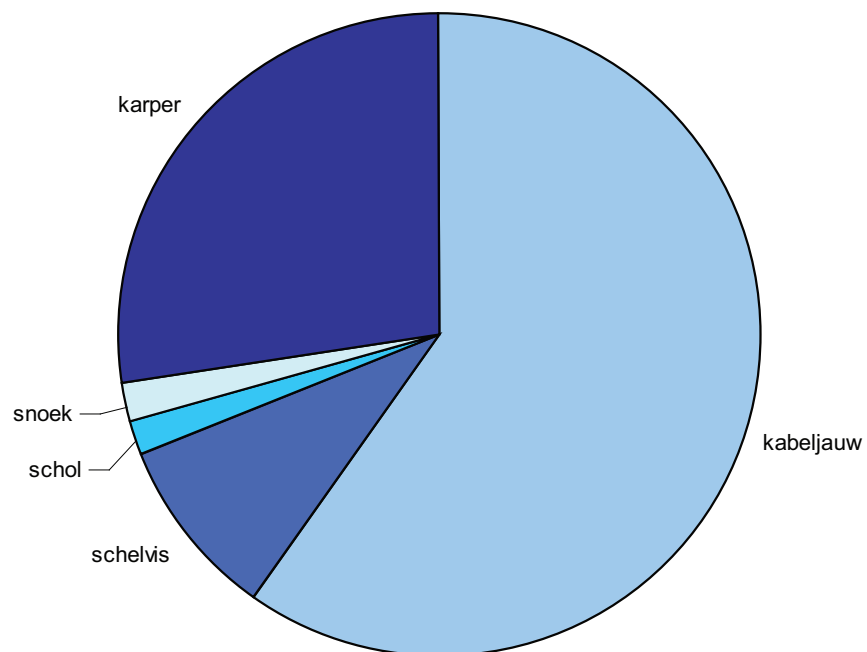
De haas, waarvan de 32 botten mogelijk tot één dier behoren, werd eveneens bejaagd. Het konijn (zes botten van minimaal één individu) werd zowel gefokt ten behoeve van

Afb. 66: Het dierlijk botmateriaal uit de beerton (S68), onderverdeeld in diersoort (n=1661).

Afb. 67: Diagram met de aangetroffen vogelsoorten in de beerput (S68) (n=188).

Afb. 68: Diagram met de determineerbare vissenbotten uit de beerput (S68) (n=109).

consumptie, als in het wild gevangen. Op de pelvis en de femur werden vraatsporen herkend, wat mogelijk het lage aantal botten verklaart. De hond die het (deel van een) konijnenkarkas kreeg toegeworpen zal een aantal botten hebben opgegeten of verborgen.

Doordat de inhoud van de beerput is gezeefd op een maaswijdte van ca. 1 cm zijn alleen de botjes van grotere vissoorten geteld. Kabeljauw is daardoor oververtegenwoordigd, evenals karper, één van de grootste zoetwatervissen (afb. 68). Veelgegeten kleinere vissoorten, zoals haring, zijn door de gehanteerde verzamelwijze niet aangetroffen.

Botten van grote en middelgrote zoogdieren zijn, als belangrijkste bron van vlees, het sterkst vertegenwoordigd. De percentages rund, schaap/geit en varken ontlopen elkaar niet veel - niet nauwkeurig datermineerbare zoogdierbotten beslaan ongeveer eenderde van het botmateriaal. Onder de runderen en schapen/geiten bevinden zich dieren die zowel op vrij jonge leeftijd zijn geslacht als oudere dieren, de varkens zijn vrijwel allemaal op jonge leeftijd geslacht. De aangetroffen skeletdelen wijzen op consumptie- en slachtafval.

Afb. 68: Benen dobbelsteentje uit de beerput (V45/S68). De afbeelding is niet op schaal.

In de beerput zijn tevens enkele kleine voorwerpen van bewerkt bot gevonden, te weten een klein dobbelsteentje (afb. 68), vier fragmenten van een dubbele kam met gelijke tanden, een benen kraal en een fragment van een tandenborstel. Het betreft vrij alledaagse, maar persoonlijke gebruiksvoorwerpen, die het leven van de voormalige bewoners aan de Nieuwstad enigszins tastbaarder maken.

Leer (T. Busch)

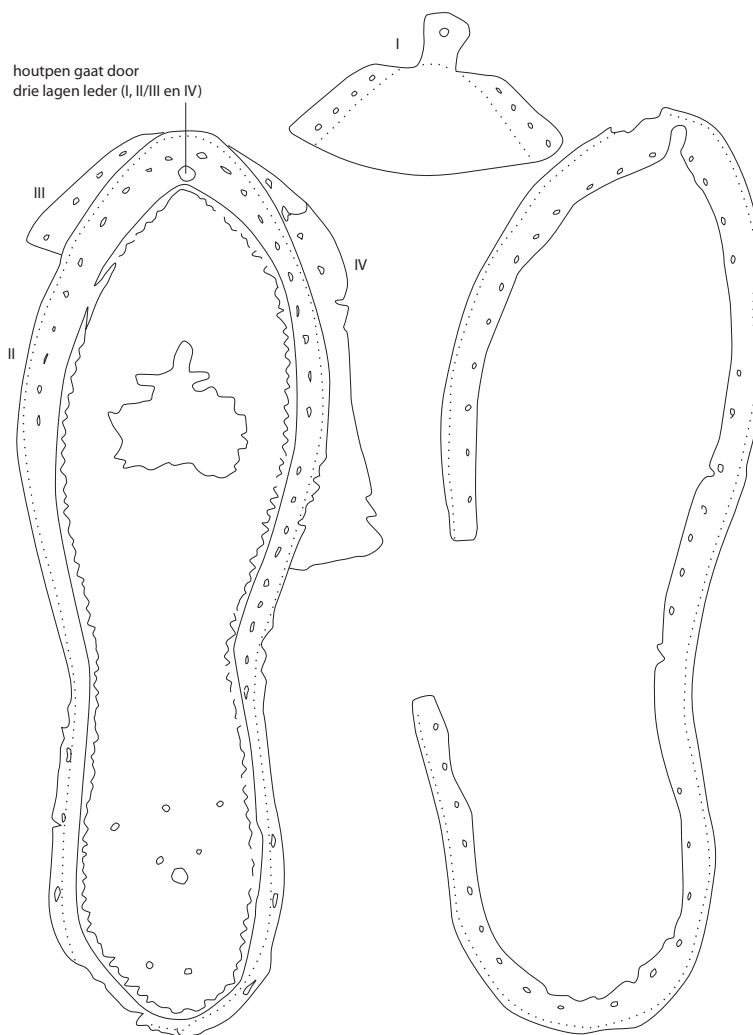
In de vulling van de beerput werden in totaal 159 fragmenten leer gevonden, voor zover determineerbaar vrijwel uitsluitend afkomstig van schoenen.

Het grootste voorwerp is een complete zool, waarbij door middel van een houtpen op teenhoogte de lagen leer op hun plaats zijn gehouden. De zool bestaat uit een neusstuk, twee hele zolen, een extra teenstuk en een halve zool. In de naad tussen de zool en het bovenleer komt altijd een strook leer, de 'tussenstrip'. Het strak aangetrokken stiksel knijpt de tussenrand in de naad samen zodat de waterdichtheid verbeterd wordt (afb. 69).

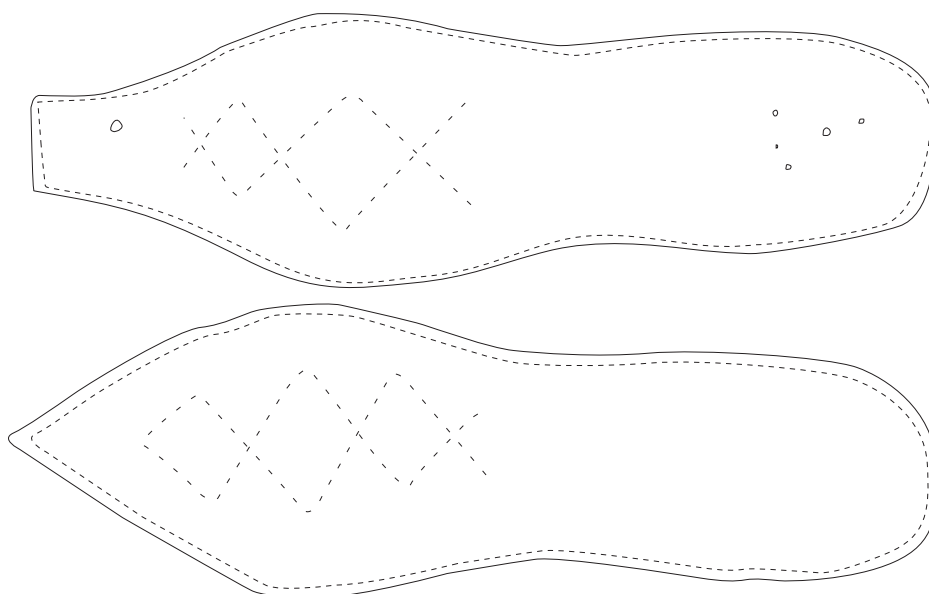
Bij de telling van het aantal aanwezige schoenen is uitgegaan van 2½ zool per schoen, waarmee een totaal van tien schoenen kan worden geteld.

Vaak is er op de zool een zig-zag patroon zichtbaar van de aanspandraad van de binnenzool (afb. 69).

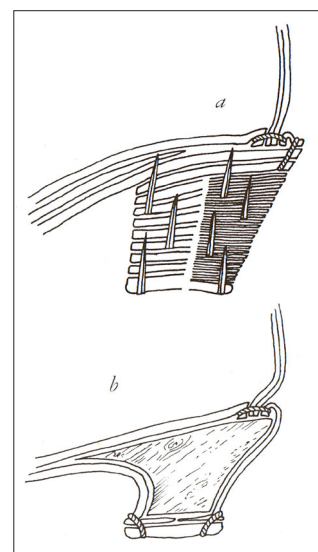
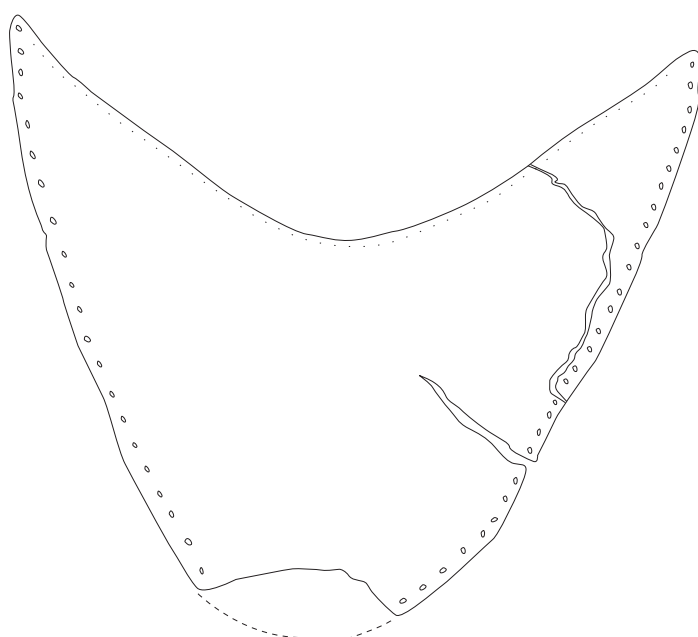
Hakken zijn in diverse varianten gevonden. Drie hakken zijn opgebouwd uit dikke en dunne lagen leer (restverwerking) en vastgezet met houtpennen (afb. 70). De leren bekleding van een hak is twee keer gevonden. Gehakte schoenen komen voor vanaf het einde van de 16e eeuw, de toepassing van houtpennen is gebruikelijk vanaf de 17e/18e eeuw. Er zijn behalve lederen hakken ook drie houten schoenhakken aangetroffen.

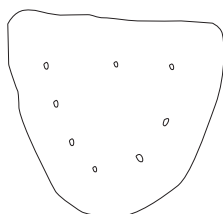
*Afb. 69: Complete
schoenzolen. Links:
V45-L01, onder:
V45-L05. Schaal 1:2.
Tekenaar: T. Busch.*

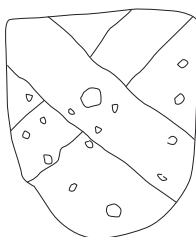

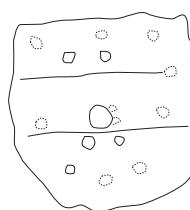
hak met houtpennen
gevormd door vier
lagen leer

hak met houtpennen
opgebouwd met twaalf
lagen leer

afgesloten hak met
houtpennen, totaal
tien lagen leer

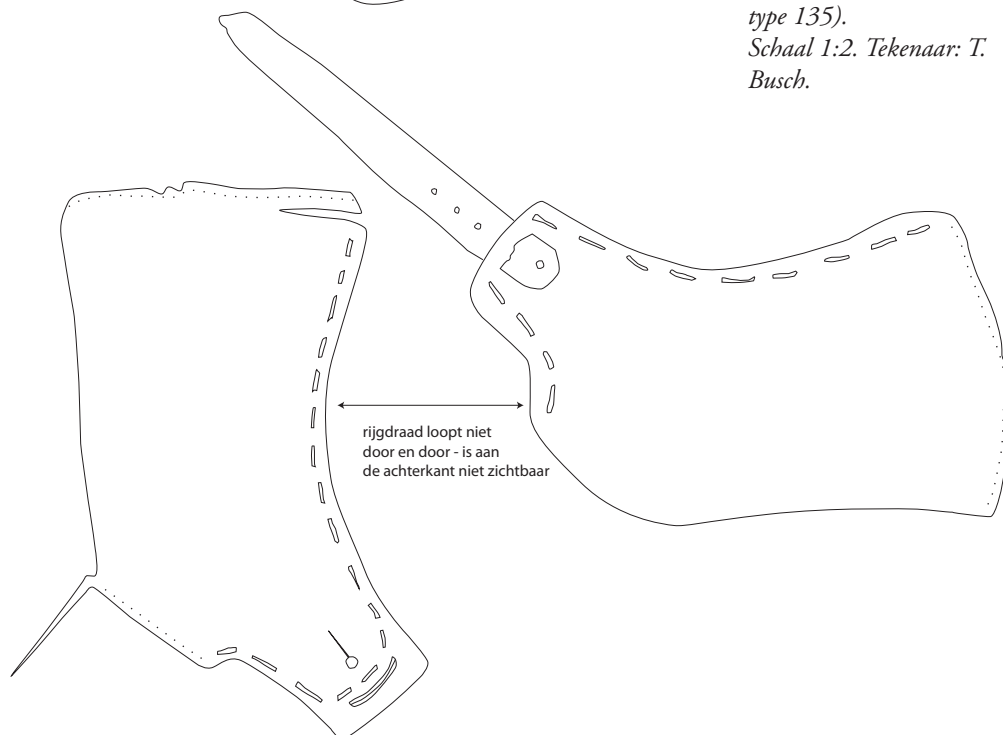

Afb. 70: Boven: weergave van
een lederen hak met houten
pinnen (a) en een houten
hak, bekleed met leer (b) (uit:
Goubitz 2001, 90).

Links: bovenleer van een
muil (V45-L03; Goubitz
type 105) en drie hakken met
houtpinnen (V45-L04).

Onder: schoenfragment met
riempje (V45-L02; Goubitz
type 135).

Schaal 1:2. Tekenaar: T.
Busch.

Glas

Mogelijk één van de oudste voorwerpen die in de beerput is gevonden, is een gedateerd fragment gebrandschilderd glas. Op het fragment van een rond vensterglas uit een glas-in-loodraam, staat een deel van een naam geschilderd: van / Adriaensz. en het jaartal 1618 (afb. 71). Een tweede fragment van gebrandschilderd glas is eveneens van een rond venster, maar met een iets grotere diameter dan het eerste: twintig tegenover achttien centimeter. Ook op dit glas is een tekstfragment leesbaar, in eenzelfde handschrift als op

het eerste fragment: (a)wyck, met daarboven de rechter onderhoek van een rood of oranje wapenschild met een groen dekkleed. Tegenover deze twee fragmenten staan 489 fragmenten van onbeschilderd vensterglas (afb. 72).

Afb. 71: Twee fragmenten gebrandschilderd glas. Boven: V45-G66 van een ruitje met een diameter van 18 cm; Onder: V45-G67, een fragment uit een ruitje met een diameter van 20 cm. Schaal 1:1. Foto M. Veen.

Als het jaartal 1618 een indicatie is voor het jaar waarin de vensters zijn aangebracht of vervaardigd, is dit gebeurd toen Johan Kemp eigenaar was van de panden aan de Nieuwstad. Een bouwjaar, zoals vaak op de gevel van panden werd gezet, kan het echter niet zijn - uit de historische bronnen is bekend dat de panden tussen 1590 en 1596 zijn gebouwd, over grootscheepse verbouwingen rond 1618 wordt niets vermeld. Een dendrochronologische datering van een funderingsplank (S15; kapdatum 1614, +/- 10 jaar) betekent dat er rond dit jaartal mogelijk wel sprake is geweest van bouwactiviteiten op het perceel.

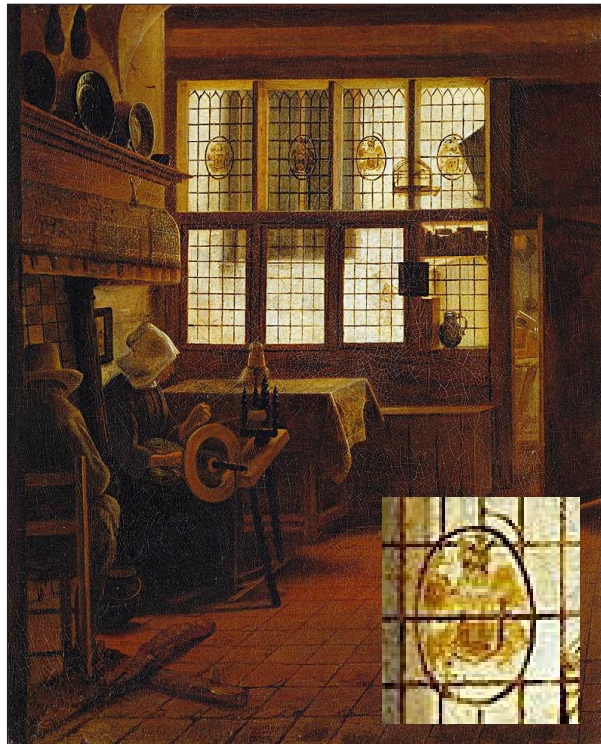
Dan kan er ook nog gedacht worden aan de mogelijkheid dat er op het venster een gebeurtenis uit het jaar 1618 gememoreerd werd.

Gezien de ligging van Gorinchem zou een voor de hand liggende gebeurtenis de Synode van Dordrecht zijn, die in 1618/1619 plaatsvond. Het ruitje is dan in elk geval ná 1618 geplaatst en zeer waarschijnlijk ook na het overlijden van Johan Kemp in 1657. Kemp was immers een overtuigd Arminiaan voor wie de uitkomst van de Dordtse Synode geen

positieve was - hij werd in dat jaar vanwege zijn gezindheid uit de Gorkumse vroedschap verwijderd (Busch & Oldenburger-Ebbers 1990, 1). Een andere gebeurtenis in dat jaar is de dood van de dichter Gerbrand Adriaensz. Bredero, wiens middelste naam overeen komt met die op het vensterfragment. De populariteit van deze dichter in calvinistische kringen maakt het wederom onwaarschijnlijk dat Johan Kemp het initiatief heeft genomen om zijn sterfjaar te herdenken in een venster.

Het is dus niet zonder meer duidelijk wat de datering is van de gebrandschilderde vensterglazen, en wat de betekenis is van de naam en het jaartal. Vooralsnog zal de

hypothese worden gehanteerd dat de vensterglazen in 1618 of kort daarna zijn geplaatst.

Afb. 72: Interieur met vrouw aan spinnewiel van Esaias Boursse (1661). In de bovenste vensterramen zijn ovale medaillons van gebrandschilderd glas verwerkt, mogelijk vergelijkbaar met de gebrandschilderde ramen van het pand aan de Nieuwstad.

Drinkglazen zijn eveneens in grote getale in de beerput afgedankt - er konden maar liefst 107 individuen worden onderscheiden. De meest voorkomende vorm is de drinkbeker, zoals die van het type gl-bek-5a, waarvan 28 individuen aanwezig waren in de vulling van de beerput (afb. 73). Hoewel dit type al in de tweede helft van de 17e eeuw voorkomt, zijn de overige bekers overwegend in (eerste helft van) de 18e eeuw te dateren (afb. 74 en 75). Andere vormen die typerend zijn voor deze periode komen eveneens voor in het aangetroffen vormenspectrum. In het bijzonder de kelkglazen "à la façon d'Angleterre" met een decoratieve luchtbel in de vloeiend naar de kelk overlopende stam, zijn herkenbaar (afb. 76). Van glazen van dit type (gl-kel-2) zijn aan de Nieuwstad vijftien individuen teruggevonden.

Slingerglazen, waarbij een slingerende glasdraad in de stam is verwerkt, zijn ook dateerbaar in de eerste helft van de 18e eeuw (gl-kel-41, 1700-1740, afb. 76).

De roemer is een drinkglas dat met name bekend is uit 17e-eeuwse contexten, hoewel het type een langere looptijd heeft. De eerste roemers ontwikkelen zich in de loop van de 16e eeuw uit de berkenmeier, waarvan de kelk steeds boller en geprononceerder wordt. De drie roemers die aan de Nieuwstad zijn aangetroffen dateren uit de eerste helft van de 18e eeuw en zijn daarmee zeer late vertegenwoordigers van dit type (gl-roe-2), met een hoge gewonden draadvoet en twee rijen braamnoppen.

Van de 63 flessen die in de beervulling zijn gevonden, zijn er 57 van het bolle, uivormige type (gl-fle-8, 1600-1725; gl-fle-19, 1690-1750; gl-fle-22, 1700-1725). Deze vorm was gangbaar voor (wijn)flessen tot halverwege de 18e eeuw, toen de fles evolueerde naar een

Afb. 73: Twee drinkglazen van het type gl-bek-5a (respectievelijk V45-G27 en V45-G28), dat tussen 1650 en 1725 wordt gedateerd. Het linker exemplaar heeft (op de foto lastig zichtbare) radslijpversiering. Van dit type zijn maar liefst 26 exemplaren aangetroffen in de beerput. Schaal: 1:2. Foto: M. Veen.

Afb. 74: Vormgeblazen beker (gl-bek-23, 1730-1770). Schaal: 1:2. Foto: M. Veen.

Afb. 75: Twee van de negen bekers van het type gl-bek-6a (1700-1750). Schaal: 1:2. Foto: M. Veen.

slanker en cilindervormiger model. Op enkele flessen is een glaszegel aanwezig, waarvan er één herkend is als het wapen van Urk (V45-G19).

De wijnflessen werden afgesloten met een houten stop, waarvan er vier zijn gevonden - een drietal zeskantig flessen (gl-fle-117) waren voorzien van een tinnen schroefdoop.

In tegenstelling tot deze flessen, die zowel voor transport, opslag en als tafelwaar konden dienen, zijn de vier aangetroffen kannen (g-kan-3 en g-kan-6, beide tussen 1675 en 1725 te dateren) uitsluitend als tafelwaar gebruikt. Beide typen hebben een verfijnde vorm - g-kan-3 is voorzien van een tuit en een oor en g-kan-6 is versierd met witte en blauwe glasdraden. De kannen zullen niet hebben mistaan op een rijk gedekte tafel.

Ook bij de glasvondsten is, net als bij het aardewerk, een zwaartepunt in de dateringen aanwezig, die ditmaal een iets kortere tijdsspanne beslaat, tussen 1675 en 1730 (afb. 77). In het bijzonder enkele vrij nauwkeurig dateerbare typen drinkbekers (gl-bek-7a, 1725-1750; gl-bek-23, 1730-1770), kelkglazen (gl-kel-2/7/41, 1700-1740) en flessen (gl-fle-22, 1700-

Afb. 76: Links: slingerglas met drie geledingen (gl-kel-41, 1700-1740). Rechts: kelkglas "à la façon d'Angleterre" met luchtbel in de stam (gl-kel-2, 1701-1778). Schaal: 1:2. Foto's: M. Veen.

1725), 29 individuen in totaal, leggen de nadruk op de eerste helft of het eerste kwart van de 18e eeuw.

In tegenspraak met de overheersende dateringen van de glasvondsten is de vroege datering van het type gl-kel-11 (1600-1650). Hiervan zijn maar liefst elf individuen aangetroffen. De kelkglazen behoren tot de relatief kleine groep vondsten die tijdens één van de vroegere gebruiksfasen in de beerput zijn gedeponneerd.

Hout

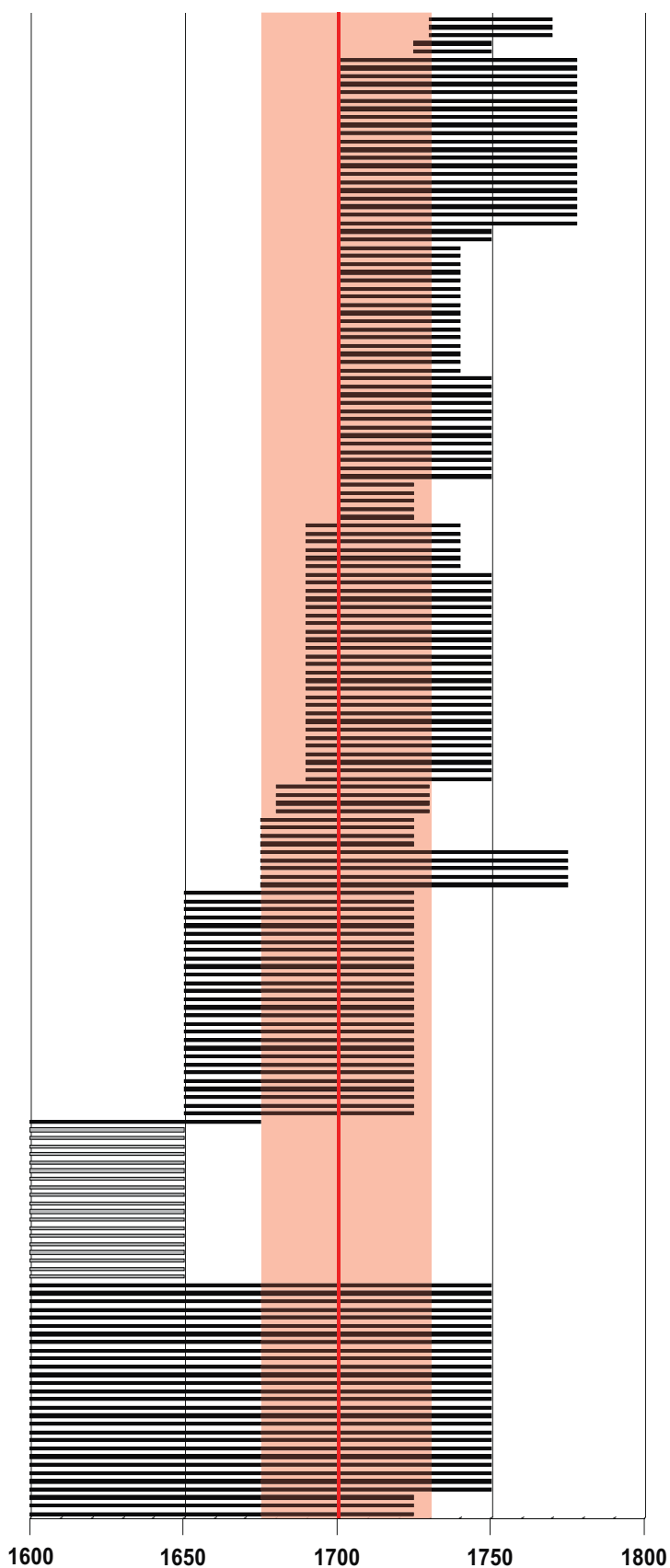
Houten voorwerpen verdwenen doorgaans in de kachel als ze door slijtage of breuk hun oorspronkelijke functie hadden verloren. Daardoor worden vondsten uit deze materiaalcategorie slechts spaarzaam aangetroffen in depositiecontexten als beerputten. De beerput aan de Nieuwstad is hierop geen uitzondering. Een noemenswaardige houten voorwerp is een bal met een diameter van 8,5 cm. De bal kan zijn gebruikt als kinderspeelgoed, maar ook bij het kolf- of kegelspel dat bij jong en oud populair was (Willemsen 1998, 61; Van Gangelen 1993, 561). Daarnaast is er een drietal fragmenten van een werkborstel en een spinstokje gevonden - voorwerpen die mogelijk eerder met het huishoudelijk dan met de op stand levende bewoners moeten worden geassocieerd. Onderdelen van meubilair zijn een wervel (sluiting van b.v. een kastdeur) en een mogelijk fragment van een stoelleuning.

Lakzegels

Hoewel er vele tientallen fragmenten van lakzegels zijn aangetroffen, is de meerderheid dusdanig sterk gefragmenteerd dat een eventuele afdruk van een lakzegelstempel niet meer aanwezig is. Op een klein aantal lakzegelfragmenten zijn delen van wapenschilden

herkenbaar, maar deze kunnen vooralsnog niet worden geïdentificeerd.

Lakzegels werden gebruikt om correspondentie te verzegelen. Doorgaans worden lakzegels alleen in contexten met een hoge sociale status aangetroffen, zoals in de vondstrijke complexen die bij huis Paffenrode zijn opgegraven.

Afb. 77: Dateringen van de glasvondsten uit de beerput (S68). Per type en/of voorwerp met afzonderlijke kenmerken is een datering weergegeven, meerdere identieke voorwerpen zijn niet afzonderlijk afgebeeld. Voor de afbeelding is eenzelfde opzet gekozen als bij de aardewerkdateringen, om aan te tonen dat ook bij deze materiaalcategorie een duidelijk zwaartepunt in de dateringen zichtbaar is. Het merendeel van de voorwerpen dateert tussen 1675 en 1730, met een aantal uitzonderingen die gedurende de eerdere gebruiksfases van de beerput zijn gedeponeerd.

5 Beantwoording vraagstellingen

In het programma van eisen van de archeologische opgraving (Van Rooijen 2008b) wordt een zestal onderzoeksvragen geformuleerd. Hieronder zal worden gepoogd deze vragen met behulp van de verkregen onderzoeksresultaten zo goed mogelijk te beantwoorden.

1. Bevinden zich in het terrein sporen en funderingsrestanten uit de 16e t/m 19e eeuw, wat is daarvan de aard, omvang, ouderdom en gaafheid?

Op het terrein zijn archeologische resten van steenbouw uit de 16e- t/m 19e-eeuwse bebouwing aangetroffen. Het betreft de restanten van de fundamente van het woonhuis en de bijgebouwen die aan het eind van de 16e eeuw zijn ontworpen en gebouwd door Jacob Kemp. De aanpassingen die de bewoners en eigenaren in de opvolgende eeuwen hebben aangebracht in de gebouwen, hebben ook hun sporen nagelaten. Ook zijn er ingegraven structuren aangetroffen, zoals een keldertje, een beerput en -ton en een waterput.

De resten bevonden zich op geringe diepte onder het maaiveld, vanaf ca. 0,3 m, en bleken in goede staat te verkeren. Het opgaande muurwerk was niet meer aanwezig, maar van de fundamente waren tot zes baksteenlagen bewaard gebleven. Waar aanwezig was ook het funderingshout in goede staat. Organische materialen waren met name in de beerput en de beerton uitstekend geconserveerd, maar ook in de ophogingslagen was de conserveringsomstandigheid goed, zo blijkt uit de vondst van een houten tripkloem met leren bovenschoen.

De omvang van de resten worden goeddeels begrensd door de achtermuur van de bebouwing, ongeveer op 10 m afstand van de gevel. De 19e- en 20e-eeuwse restanten van de brouwerij strekken zich uit tot buiten het onderzochte areaal. Zoals blijkt uit een kadasterkaart uit 1868, strekt de bebouwing hiervan zich uit tot aan de Schuttersgracht. Op het niet onderzochte deel van het perceel achter de achtermuur van de bebouwing aan de Nieuwstad zouden - behalve resten van de brouwerij - nog sporen van de 17e-/18e-eeuwse tuinen aanwezig kunnen zijn, evenals water- en beerputten die veelal op het achtererf werden aangelegd.

2. Zijn er organische of anorganische resten van de brouwerij aanwijsbaar, wat is daarvan de aard, omvang, ouderdom en gaafheid?

Voor een groot deel van de fundering van de brouwerij bouwde men voort op de fundamente die in de eeuwen daarvoor waren gelegd. Alleen een deel van de achtermuur (S69) en een fundament dat in het oostelijke deel van put 1 is aangetroffen (S2/ S3) zijn mogelijk in de 19e eeuw gebouwd. Een waterput (S63) heeft waarschijnlijk gefunctioneerd in de watervoorziening van de brouwerij. Deze stenen resten waren in goede staat. Artefacten die in verband kunnen worden gebracht met de brouwerij zijn nauwelijks aangetroffen. Het betreft enkele fragmenten van flessenglas en een beugelsluiting van een fles. Organische resten van het brouwproces zijn niet aangetroffen.

3. Hoe ontwikkelde zich ter plaatse de percelering en indeling van het terrein?

Het huis met de geornamenteerde toegangspoort naast Huize Kemp vormt van oorsprong met de naastgelegen stal en poort één perceel (afb. 6). Dit verandert mogelijk in de

loop van de 18e eeuw of het begin van de 19e eeuw, waardoor het mogelijk is dat de bierbrouwers Van Renesse en Eijckmans het “pakhuis” naast Huize Kemp als afzonderlijk object kopen, terwijl ze in het naastgelegen pand (waarschijnlijk de voormalige stal en poort) reeds hun brouwerij gevestigd hadden. In de aangetroffen overblijfselen wordt dit mogelijk weerspiegeld door de muurfundering S69 die aangebouwd is aan steenbouwresten op de zuidelijke grens van het woonhuis van Jacob Kemp.

Zeker tot aan de sluiting van de brouwerij in de 20e eeuw (1933) strekte het perceel van nummer 7 a t/m d zich bovendien uit tot aan de Schuttersgracht in het oosten.

In de huidige tijd heeft de noordelijke helft van het pand waarin de toegangspoort tot Huize Kemp zit, het huisnummer 5. De zuidelijke helft van dit pand vormt samen met de voormalige stal en poort nummer 7 a t/m d. Deze nummering toont aan dat Nieuwstad nr. 7 uit vier delen bestond (noordelijke en zuidelijke helft woonhuis, stal en poort), maar dat het huidige huisnummer 5 hier later van is afgesplitst.

4. Wat is het verband tussen de bouwwerken, grondsporen en vondsten?

De aangetroffen bouwwerken vertegenwoordigen de ondergrondse, aan het oog onttrokken funderingsresten van de panden op het perceel. De ophogingslaag waarin deze fundamenteën zijn ingegraven of ingesloten is bij de bouw aangebracht. De vondsten die in deze context zijn aangetroffen is materiaal dat bij het ingraven van de muren in de grond is terecht gekomen, of bij het aanbrengen van een ophogingslaag is meegevoerd. Vondstmateriaal dat in sporen als de beerput of beerton is aangetroffen betreft echter afgedankte huisraad en kan direct in verband worden gebracht met de levenssfeer van de voormalige bewoners.

5. Zijn er ook sporen uit periodes voor de stadsuitbreiding en zo ja, wat is daarvan de aard, omvang, ouderdom en gaafheid?

De (mest)kuil S36 kan op grond van het aangetroffen aardewerk in de late middeleeuwen worden gedateerd, de periode voor de stadsuitbreiding. Hoeveel er van het spoor afgetopt is bij de latere bouwactiviteiten, is niet bekend. De conservering van zowel organische (dierlijk bot) als anorganische vondsten (aardewerk) was echter uitstekend.

De omvang van het spoor en de eventuele aanwezigheid van meerdere sporen uit deze periode kon niet worden vastgesteld. De diepte waarop deze sporen zich zouden kunnen bevinden lag beneden de in het programma van eisen vastgestelde maximale ontgravingsdiepte. Bovendien zou hiervoor de aanleg van een tweede vlak nodig zijn geweest, wat binnen het onderzoek niet vereist of noodzakelijk was.

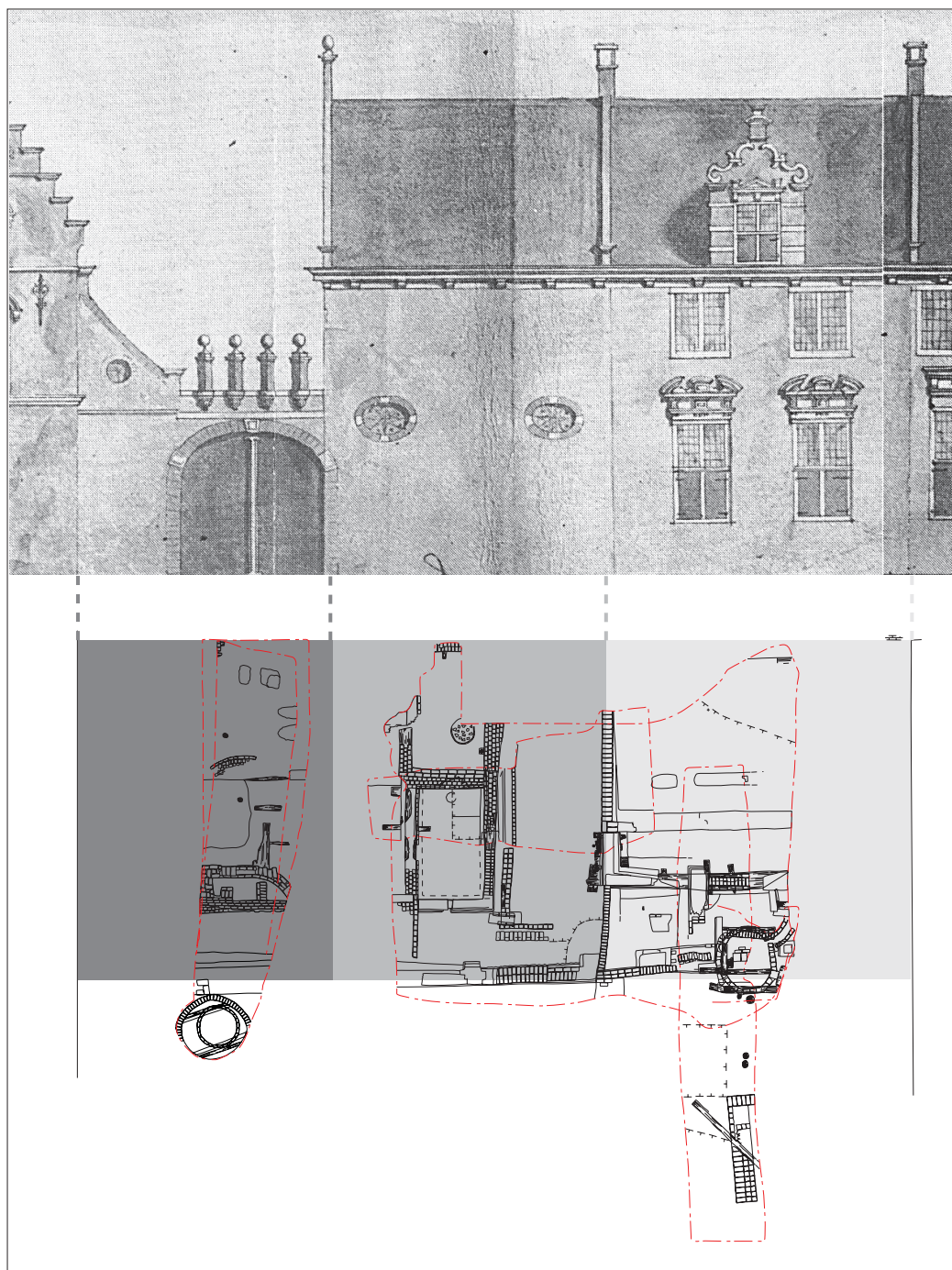
6. Komen de aangetroffen archeologische resten overeen met de verwachting op basis van het bureauonderzoek? Is het waarschijnlijk dat de tekening van het huis uit ca. 1660 correct is?

Naar aanleiding van het bureauonderzoek werd met betrekking tot de structuren, sporen en artefacten de volgende verwachting opgesteld (Van Rooijen 2008a):

“Verwacht worden sporen van gebouwen uit de 16e t/m 20e eeuw met bijbehorende structuren als stallen, beerputten, erfafscheidingen etc. Van de brouwerij zijn mogelijk nog onderdelen bewaard als ketels en kuipen, eestovens, een rosmolen of funderingen daarvan, onderdelen van de gasfabriek. Er kunnen ook sporen van voor de stadsuitbreiding worden aangetroffen, mogelijk een deel van de stadsgracht.

Het is echter ook mogelijk dat grote delen van het terrein verstoord zijn.

Het is niet bekend of het terrein in het verleden met stadsafval is opgehoogd, of dat de stadsgracht op deze locatie kan worden aangetroffen. Er worden beerputten verwacht. De genoemde structuren kunnen grote hoeveelheden organische en anorganische artefacten bevatten. De artefacten zullen bestaan uit aardewerk, bouw materiaal, glas, metaal, leer,

Afb. 78: De uitsnede van de tekening uit 1660 is hier boven de opgravingsresultaten geprojecteerd om de nauwkeurigheid van de tekening te tonen. De grens tussen het woonhuis en de paardenstal bevindt zich exact op de afgebeelde plek. De tekening is gespiegeld om het perspectief t.o.v. de opgravingsplattegrond kloppend te maken. Het noorden is rechts, de afbeelding is niet op schaal.

bot, kleipijpen etc. Doordat er één vlak wordt aangelegd en er in beperkte mate sporen gecoupeerd worden, worden niet meer dan enkele honderden vondsten verwacht.”

Het proefsleuvenonderzoek bevestigde deze verwachting grotendeels, waardoor deze slechts op details hoefde te worden aangepast (Van Rooijen 2008b). Zo kon worden vastgesteld dat de stadsgracht niet zou worden aangetroffen op het terrein en dat er geen grote verstoringen aanwezig waren.

Bij de archeologische opgraving bleek de verwachting met betrekking tot de aard, omvang en datering van de aangetroffen resten wederom grotendeels uit te komen. Ook is er een beerput aangetroffen met daarin een grote hoeveelheid goed geconserveerde artefacten. Organische of anorganische overblijfselen van de brouwerij zijn echter niet of in beperkte mate aangetroffen.

De tekening uit 1660 bleek voor zover verifieerbaar correct. De grens tussen de poort en de paardenstal kon niet worden opgegraven vanwege een nog functionerend riool dat tijdens het onderzoek moest worden ontzien. De grens tussen de paardenstal en het zuidelijke deel van het woonhuis van Jacob Kemp bevond zich echter exact op de plek die door de tekening werd aangegeven (afb. 78). Sporen van bebouwing op de zijmuur van het pand op nummer 9 tonen bovendien de contouren van een pand waarvan de hoogte van de dakrand overeen komt met die op de afbeelding uit 1660 (afb. 12).

6 Synthese

Bij de archeologische opgraving van het perceel op huisnummer 7 a t/m d aan de Nieuwstad in Gorinchem zijn de resten blootgelegd van de bebouwing die hier vanaf het eind van de 16e eeuw heeft gestaan.

De bewoningsgeschiedenis begint nadat in de jaren '80 en '90 van de 16e eeuw de stad werd uitgebreid door de aanleg van een nieuwe stadsvesting. De in slechte staat verkerende middeleeuwse stadsmuur bood geen adequate bescherming meer, en tegen de achtergrond van de politieke en militaire situatie van de Tachtigjarige Oorlog, werd het besluit genomen deze te vervangen voor een verdedigingswerk dat aan de eisen van de tijd voldeed.

Aan de Nieuwstad, ten westen van het oude middeleeuwse centrum, konden rijke burgers grote percelen opkopen. De Gorcumse schout en vestingbouwkundige Jacob Kemp kocht er een perceel en liet het naar eigen ontwerp bebouwen. Dat hij in deze "nieuwbouwbuurt" in goed gezelschap verkeerde blijkt wel uit het nabijgelegen, zeer luxueuze herenhuis - later bekend als Huis Paffenrode - dat mr. Adriaen van Weresteyn temidden van een uitgestrekte, weelderige tuin liet aanleggen.

Johan Kemp komt in 1613 via een erfenis in het bezit van het perceel en liet er omstreeks 1650 een huis bouwen, bekend als "Huize Kemp". Rond 1660 is een gedetailleerde tekening gemaakt van dit huis. Deze grootscheepse verbouwing heeft in het archeologische bodemarchief enkele sporen nagelaten. Onder een keldervloertje zijn voorwerpen met een datering in het tweede kwart van de 17e eeuw gevonden. Ook is er een houten ton die rond deze periode met beer en puin gevuld raakte en werd een grote beerput in gebruik genomen. Een rond 1614 gedateerde funderingsplank en een fragment van gebrandschilderd glas met het jaartal 1618 laten de mogelijkheid open dat er ook al eerder wijzigingen werden aangebracht in het door Jacob Kemp ontworpen huis.

Afb. 79: Deze werkfoto tijdens het archeologische onderzoek toont een Overzicht van een deel van de vindplaats. De foto is richting het zuidoosten genomen.

De Nieuwstad zou nog lang na het ontstaan zijn hoge status behouden. In de vulling van een beerput die bij het archeologische onderzoek is aangetroffen, waren zeer veel voorwerpen aanwezig die een beeld geven van de welvaart van de bewoners. De beerput is mogelijk al vanaf het tweede kwart van de 17e eeuw in gebruik, tot aan het laatste kwart van de 18e eeuw, waarna de put overbouwd wordt. Het merendeel van de voorwerpen dateert uit de periode 1675-1740, waarbij door de nauwkeurig dateerbare pijparden tabakspijpen de nadruk wordt gelegd op de periode 1720-1735. Op 10 maart 1735 overlijdt de vijfde eigenaar van het perceel aan de Nieuwstad, luitenant-kolonel Philip de Saint Amant. Zijn vrouw Jubina de Clair is al enkele jaren eerder overleden en mogelijk wordt een deel van hun huisraad na de dood van Philip afgedankt in de beerput.

Onder de 417 - meestal complete - voorwerpen van aardewerk bevindt zich veel eetservies, waaronder zowel de goedkope Nederrijnse borden, als de iets duurdere borden van faïence, hoewel die laatste slechts enkele malen voorzien zijn van polychrome beschildering. Blauw-witte of geheel witte borden overheersen. Ook de voorwerpen die door hun vorm en gebruik een zekere status hebben, zoals een plooischtel of zoutvat, zijn geheel onversierd. Daarnaast neemt theeservies van porselein, faïence of industrieel wit aardewerk een belangrijke plaats in onder het vondstmateriaal. In totaal zijn er 38 kopjes en 35 schoteltjes gevonden. Een theepot met deksel en een roomkannetje van industrieel zwart aardewerk zijn mogelijk onderdeel geweest van een rouwservies. Het bezitten van een theeservies - en in het bijzonder een rouwservies - was een privilege, maar in de 18e eeuw niet langer voorbehouden aan de allerrijksten. De weinig coherente verzameling kopjes en schoteltjes uit de beerput en het ontbreken van bijzondere voorwerpen, roepen het beeld op van de bezittingen van de modale burgerij. Het statusbeeld van de overige aardewerken voorwerpen sluit aan bij deze observeringen.

Het lage aantal pispotten dat is gevonden, is mogelijk te verklaren door de aanwezigheid van een in pandig secreet, dat middels een gootje direct was aangesloten op de beerput. Een in opvallend geringe mate vertegenwoordigde functiegroep is die van de voorwerpen die worden gebruikt bij de voedselbereiding, zoals grappen en bakpannen. Dit kan enerzijds te maken hebben met een selectie die is gemaakt bij het deponeren van de huisraad, maar anderzijds is het mogelijk dat deze voorwerpen in metaal waren uitgevoerd. Metaal verdween doorgaans eerder in de smeltkroes dan in een afvalkuil of beerput.

De metaalvondsten in de beerput zijn dan ook voorwerpen met een geringe omvang, zoals knopen, spelden en kledinghaken en -ringen. Er zijn ook een aantal kleine gebruiksvoorwerpen aangetroffen, waaronder een vingerhoedje, een priem met benen heft en een eenvoudige tinnen lepel. Zeer bijzonder is de vondst van een vrijwel compleet zakhorloge. Achterop het versierde uurwerk is de naam van de maker gegraveerd, John Cotsworth in Londen, die daar vanaf 1669 als horlogemaker actief was. Cotsworth overleed in 1732, hoogbejaard, op 95-jarige leeftijd, waardoor moet worden verondersteld dat hij het mechaniekje op zijn laatst enkele decennia daarvoor moet hebben gemaakt.

Het totale aantal van 179 glazen voorwerpen is zeker niet gering te noemen. De meest voorkomende vormen onder de 107 drinkglazen zijn het kelkglas en de drinkbeker. Uit kelkglazen werd wijn gedronken, wat verpakt zat in ui-vormige glazen flessen. Hiervan zijn er 57 gevonden. Enkele kelkglazen met radslijpversiering kunnen tot de duurdere soort worden gerekend, de meeste glazen zijn echter niet opvallend luxe. Toch kan worden

gesteld dat, op basis van de hoeveelheid glaswerk, de bewoners zeker niet onbemiddeld waren. Het is opvallend dat deze conclusie duidelijker spreekt uit de voorwerpen in deze materiaalcategorie, dan uit het aardewerk.

De dierlijke resten in de beerput laten zien dat er een - voor een stedelijke context uit de nieuwe tijd - vrij gebruikelijke samenstelling van slacht- en consumptieafval aanwezig is, waarbij alleen de grote diversiteit onder het gevogelte opvalt. Doordat er geen botanisch onderzoek is uitgevoerd, is het beeld van het consumptiepatroon van de voormalige bewoners aan de Nieuwstad helaas incompleet.

Het materiaal uit de beerput overziend, kan worden gesteld dat het de indruk wekt afkomstig te zijn uit een huishouden dat redelijk welgesteld was. De grote hoeveelheid drinkglas en wijnflessen, het zakhorloge, de mogelijke aanwezigheid van metalen kookwaar en een in pandig sekreet wijzen op een ruimschoots bovengemiddelde status. Het aardewerk daarentegen, is weliswaar rijker dan dat van de lagere sociale klassen, maar uitgesproken luxe objecten of pronkwaar zijn niet aangetroffen. Wat hierbij mogelijk een rol heeft gespeeld is de selectie die vooraf is gegaan aan de depositie in de beerput. Deels vind die selectie onbewust plaats door het gebruik van de voorwerpen, waarbij de waardevolle bezittingen met grotere zorg worden behandeld en dus minder snel breken of worden vervangen.

Er zal echter ook een selectie hebben plaatsgevonden bij het verbeuren van de inboedel, na het overlijden van de kinderloze Philip de Saint Amant. Gezien de hypothese dat het leeuwendeel van de voorwerpen naar aanleiding van het overlijden van Philip de Saint Amant is gedeponed, zal deze selectie een grotere invloed hebben gehad op de samenstelling van het materiaal in de beerput.

De veronderstelling dat een deel van de kostbare stukken uit de inboedel onderverteenwoordigd zijn, wordt gevoed door de beschrijving van de nalatenschap:

“de gang, 't groot salet, 't paerse kamertie, de groote eetsael, 't kleyn eetzaaltie, de kelder, de kelderkamer, het comptoirtie, de bovenkamer boven de eetzaal, de kamer daer de overleden heer geslapen heeft, de provisiekamer, de gang, de saletkamer, het cleyn comptoirtie, de meysenskamer, de galerij, de blauwe kamer, het coffercamertie, de kookkeuken, de bottelerij, de kleersolder, de vliering, de agterkeuken, de solder boven de agterkeuken” (Busch & Oldenburger-Ebbers 1990, 13-14). Hoewel hier geen melding wordt gemaakt van de inboedel, ontstaat het beeld van een groot huis waar ook personeel aanwezig is geweest. Daarnaast wordt er gesproken over een tuin met onder andere een orangerie, “bellefidère”, knechtskamer, geweerkamer en koetshuis. De rijkdom van Philip de Saint Amant blijkt vooral ook uit de juwelen en waardepapieren, met een waarde van respectievelijk f 7.200,- en f 31.367,-.

In de periode hierna wordt de opening in de beerput mogelijk gedicht, of op zijn minst minder intensief gebruikt. De hoeveelheid materiaal dat een duidelijke laat 18e-eeuwse datering heeft is schaars. Gezien de aanwezigheid van de oudere voorwerpen, zal de put in het tweede en derde kwart van de 18e eeuw niet meer grondig geleege zijn. In het laatste kwart van de 18e eeuw wordt de beerput afgevuuld met puin en overboud met een muurfundering van ijsselstenen. Enkele andere muurresten en een waterput van deze steensoort dateren mogelijk van omstreeks dezelfde periode.

Nadat de Gouden Eeuw ten einde was gekomen, raakte ook de Gorcumse economie in het

slop, waarbij rond 1740 een dieptepunt werd bereikt. De recessie raakte vooral de lagere- en middenklassen, de elite hield zich door benoemingen binnen de eigen kring in stand. De eigenaars van het perceel aan de Nieuwstad behoorden doorgaans tot deze “bevoorrechte” groep. Zo was Martinus van Barneveldt (dorst) eigenaar tussen 1757 en 1775 en Hermanus Nicolaas Boellaard (schepen) tussen 1786 en 1802. Aan het eind van de 18e eeuw kwam in deze situatie verandering door de toenemende populariteit van de democratische denkbeelden van de Patriotistische beweging (Stamkot 1982, 64).

Uiteindelijk leidden deze ontwikkelingen ook aan de Nieuwstad tot verval. Naast de economische neergang en de sinds 1783 Patriotistisch gezinde bestuurskringen, leidde de strijd tussen de Fransen en de Pruisen uiteindelijk tot de neergang van de hoge status van de Nieuwstad. In 1813 belegerden de Pruisische troepen de door de Fransen bezette stad. Tijdens dit beleg raakte een groot deel van de gebouwen in Gorinchem beschadigd

door de zware bombardementen die na 22 januari 1814 werden uitgevoerd. Het gebouw tegenover Huize Kemp, waar Napoleon op 5 en 6 oktober 1811 nog in luxe de nacht kon doorbrengen, deed dienst als hospitaal. Na afloop van de strijd was het gebouw zo gehavend dat het moest worden afgebroken. In de tweede helft van de 18e eeuw wordt ook het ooit zo imposante Huis Paffenrode afgebroken. Op deze plek zou in 1826 de Willemskazerne worden gebouwd.

Afb. 80: Bij het bombardement door de Pruisen vindt een kruitontploffing plaats bij de Peltmolen op de Peltwal.

Enkele jaren later, in 1831, beginnen de heren Van Renesse en Eyckmans een bierbrouwerij op het perceel aan de Nieuwstad. De panden worden hiervoor verbouwd, waarbij zowel nieuwe funderingen worden gelegd, als gebruik gemaakt van oude funderingen. Tussen 1832 en 1868 wordt de brouwerij uitgebreid met een grote loods op het achterterrein, die zich uitstrekt tot aan de Schuttersgracht. In 1884 wordt er een brouwinstallatie aangelegd met onder andere een gasaangedreven waterpomp. Een grote waterput tegen de achtermuur van de oude panden wordt dan mogelijk gedicht. Een laat 19e-/begin 20e-eeuwse puddingvorm in de vulling sluit aan op deze datering.

7 Literatuur

Ackers, C., 1732: *The London magazine, or, Gentlemen's monthly intelligencer*, volume 1, Londen.

Baart, J., et al., 1977: *Opgravingen in Amsterdam. 20 jaar stadskernonderzoek*, Amsterdam.

Baillie, G.H., 1929: *Watchmakers and clockmakers of the world*, Londen.

Bartels, M., et al., 1999: *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel*, Amersfoort.

Beemster, K., 2007: Bijzondere bodemvondsten – een servies voor het leven?, *Nieuwsbrief Monumentenzorg en Archeologie gemeente Alkmaar* nr. 21, 8.

Berge, H. van den, et al., 2003: *In Gorcum gebakken; aardewerk, kleipijpen en wandtegels*, Gorinchem.

Bult, E. (red.), 1992: *IHE, Delft bloeit op een beerput. Archeologisch onderzoek tussen Oude Delft en Westvest*, Delft.

Busch, A.J. & C.S. Oldenburger-Ebbers, 1990: Lusthoven in Gorinchem, *Historische reeks Oud-Gorcum*, deel 3, Gorinchem.

Clevis, H. & M. Smit, 1990: *Verscholen in vuil; Archeologische vondsten in Kampen 1375-1925*, Kampen.

Clevis, H. (red.), 2001: *Zwolle ondergronds. Zeven blikvangers van archeologische vondsten in Zwolle*, Zwolle.

Floore, P.M., 1998: *Archeologisch onderzoek van de laat-middeleeuwse stadsmuur aan de Keizerstraat te Gorinchem*, Rotterdam.

Gangelen, H. van, 1993: Overige gebruiksvoorwerpen, in Lenting, et al. (red.), *Schans op de grens. Bourtanger bodemvondsten 1580-1850*, Sellingeren, p. 561-574.

Gerritsen, S., 2007: Definitief onderzoek aan de Balensteeg 18-24, gemeente Gorinchem, *Hollandia-reeks* 54, Zaandijk.

Giucciardini, L., 1612: *Beschrijvinghe van alle de Nederlanden anderssins gheuoemt Neder-Dvytslandt*, Amsterdam.

Goubitz, O., C. van Driel-Murray & W. Groenman-van Wateringe, 2001: *Stepping through Time. Archaeological footwear from prehistoric times until 1800*, Zwolle.

d'Hollosy, T., 2002: Vrekkige varkens, in T. d'Hollosy (red.), *Een maand op zicht. 24 vondsten van de maand*, Amersfoort, 12-15.

- Horsthuis, A., 1997: Wallen en poorten: geschiedenis van de Gorinchemse vestingwerken, *Gorinchemse Monumentenreeks* V, Gorinchem.
- Houben, G.M.M., 1998: *Coin-weightmakers for coins from 24 countries*, Zwolle.
- Hupperetz, W., 1994: Ceramiek uit een beerput van de herberg de Drye Mooren te Breda (1661-1663), in D.P. Hallewas, *et al.* (red.), *Corpus Middeleeuws Aardewerk* 9, Amersfoort.
- Jacobs, E. & M.M.A. van Veen, 1996: Van kerk tot rekenwerk; Laat- en postmiddeleeuwse vondstcomplexen aan het Lange Voorhout, *Haagse Oudheidkundige Publicaties* 3, Den Haag.
- Jacobs, E., 2002: Spitten aan het Spaarne: een uitputtend verslag, *Haarlems Bodemonderzoek* 36, Haarlem, p. 35-103.
- Kleij, P., 2007: *Archeologie van het platteland. Zeventiende- en achttiende-eeuwse vondsten van de Buurtweg te Akersloot*, Zwolle.
- Klijn, E.M.Ch.F., 1987: *Eet- en sierlepels in Nederland tot ca. 1850*, Lochem-Gent.
- Laan, C., 2003: *Drank en drinkgerei. Een archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek naar de alledaagse drinkcultuur van de 18de-eeuwse Hollanders*, Amsterdam.
- Langedijk, C.A. & H.F. Boon, 1999: Vingerhoeden en naairingen uit de Amsterdamse bodem. Productietechnieken vanaf de Late Middeleeuwen, *AWN-reeks* no. 2, Steenwijk.
- Lenting, J.J., H. van Gangelen & H. van Westing (red.), 1993: *Schans op de grens. Bourtanger bodemvondsten 1580-1850*, Sellingeren.
- Mars, A., 1991: *Genneps aardewerk. Een 18e-eeuwse pottenbakkerij archeologisch onderzocht*, Gennep.
- Pannekeet, C.J.G.: *De kopergeld pagina. Alles over het Nederlandse kopergeld uit de tijd van de Republiek*, <http://www.duiten.nl> (21/09/2009).
- Soetens, J., 1999: *In glas verpakt. Kunst, kitsch en koopmanschap*, Amsterdam.
- Smole, L. & J. Dijkstra, 2005: Gorinchem, opgraving Keizerstraat 2a, *ADC ArcheoProjecten rapport* 349, Amersfoort.
- Stamkot, B., 1982: Geschiedenis van de stad Gorinchem, *Facetten van Gorcums verleden* 5, Gorinchem.
- Steehouwer, K., 1992: *Bouwgeschiedenis van Monumenten. Een speurtocht naar de leeftijd van een gebouw aan de hand van kenmerken en materialen*, Amsterdam.
- Van Dijk, R.F., 2008: Bureauonderzoek Gorinchem Nieuwstad 7a t/m d, in E.J. van

Rooijen, *Programma van eisen, Nieuwstad 7a t/m d, protocol opgraven.*

Van Rooijen, E.J., 2008a: *Programma van eisen, Nieuwstad 7a t/m d, protocol inventariserend veldonderzoek (IVO).*

Van Rooijen, E.J., 2008b: *Programma van eisen, Nieuwstad 7a t/m d, protocol opgraven.*

Vanoverbeke, R.W., 2009.: Archeologische opgraving aan de Rosmolensteeg - hoek Kortendijk, gemeente Gorinchem, *Hollandia-reeks* 233, Zaandijk.

Vlierman, K., 1996: "...Van Zintelen, van Zintelroeden ende Mossen..." Een breekmethode als hulpmiddel bij het dateren van scheepswrakken uit de Hanzetijd, *Scheepsarcheologie* 1 (*Flevovericht* 386), Almere.

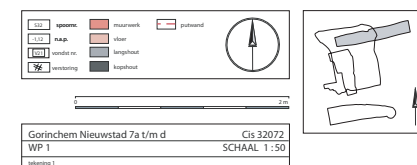
Vlierman, K., 1997: IJzeren voorwerpjes met een eigen verhaal, in M. Barwasser & M. Smit (red.), *Acht eeuwen tussen twee stegen. Archeologisch, historisch en bouwhistorisch onderzoek in Kampen*, Kampen, p. 113-122.

Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem (M. Veen): *Archeologie in de gemeente Gorinchem*, <http://www.archeologiegorinchem.nl> (15/02/2009).

Willemsen, A., 1998: *Kinder delijt. Middeleeuws speelgoed in de Nederlanden*, Nijmegen.

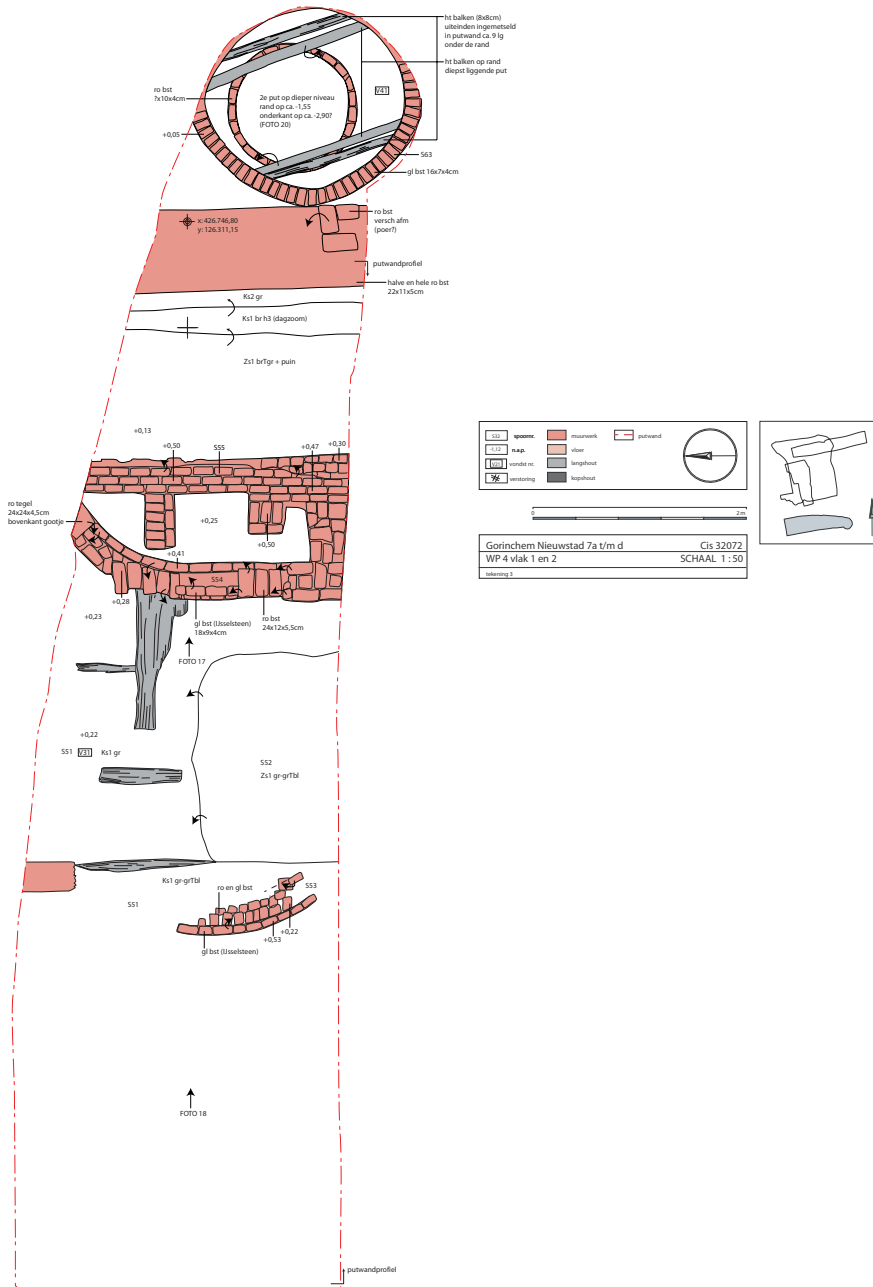
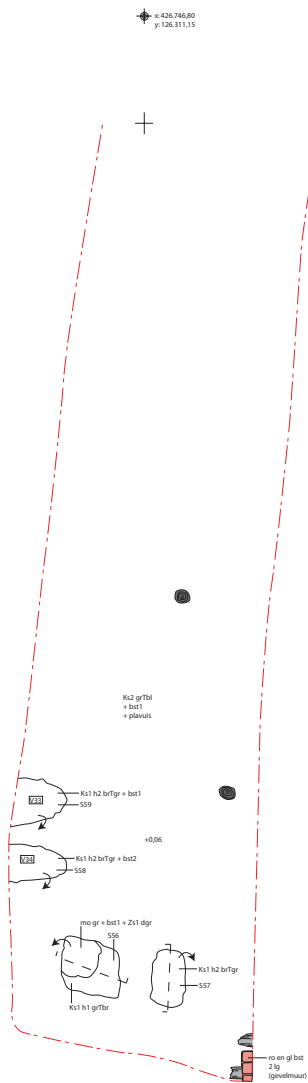
Wijsenbeek, T., 1994: Van medicijn tot statussymbool. Koffie thuis in de zeventiende en achttiende eeuw, in P. Reinders & T. Wijsenbeek (red.), *Koffie in Nederland*, Zutphen, 107-118.

Bijlage 1   Veldtekeningen

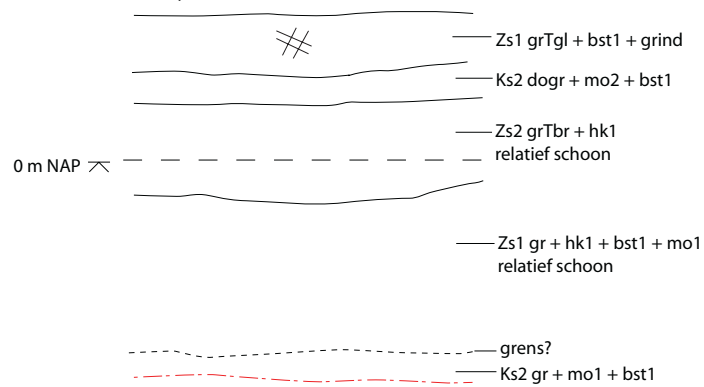

WP 1 profiel 1 (FOTO 2)

S32	spoomr.	muurwerk	begrenzing profiel
-1,12	n.a.p.	vloer	
V21	vondst nr.	langshout	
versterking		kopshout	

0 5 m

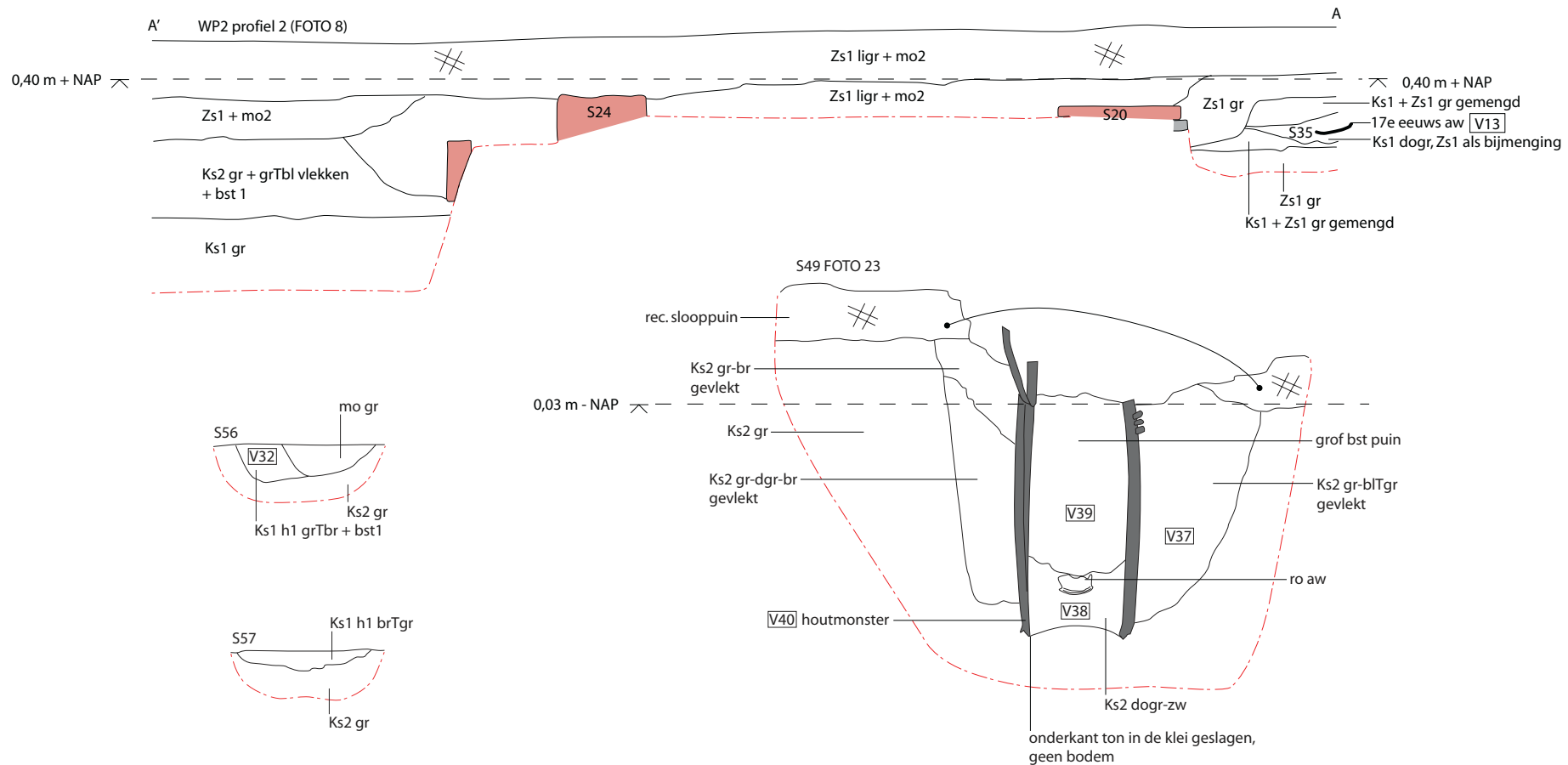
Gorinchem Nieuwstad 7a t/m d

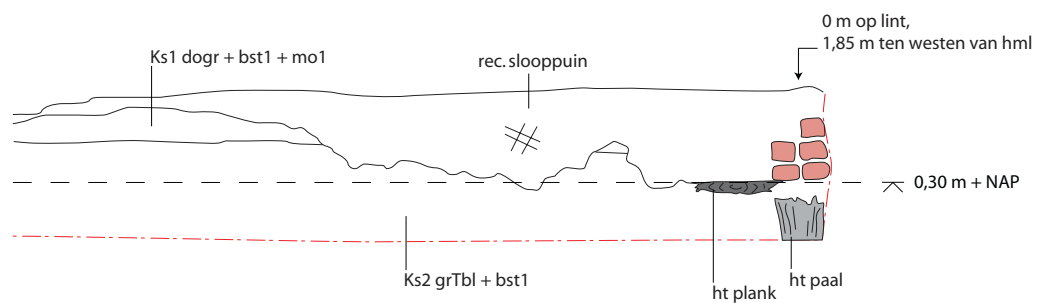
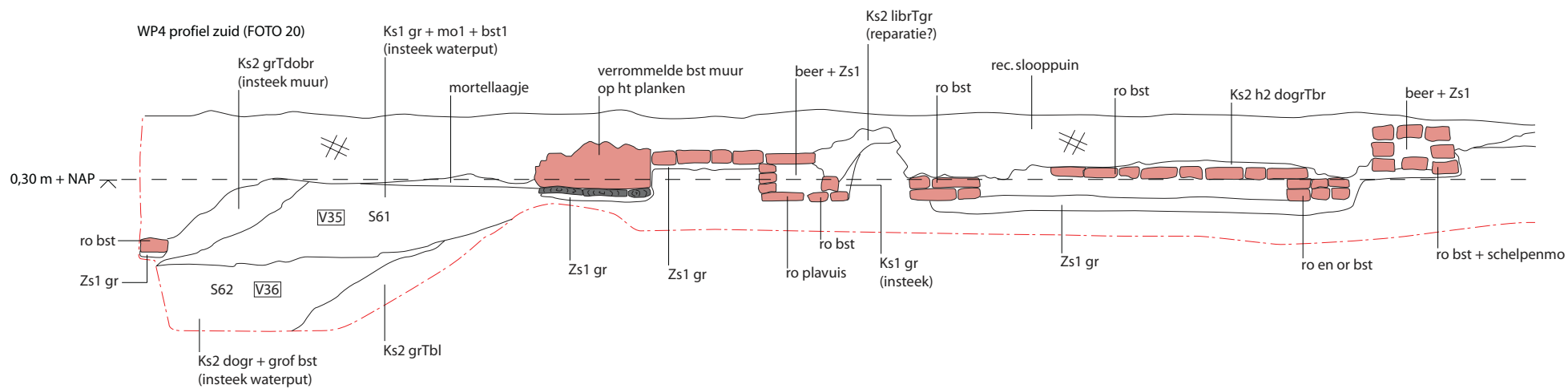
Cis 32072/32745

Profielen WP 1 en 2 + coupes

SCHAAL 1 : 20

A' WP2 profiel 2 (FOTO 8)

S32	spoornr.	muurwerk	begrenzing profiel
-1,12	n.a.p.	vloer	
V21	vondst nr.	langshout	
///	verstoring	kopshout	

Gorinchem Nieuwstad 7a t/m d

Cis 32072/32745

Profiel WP 4

SCHAAL 1 : 20

Bijlage 2   Sporenlijst

sporen

Spoor	WP	Vlak	tek	definitie	Beschrijving
1	1	1	1	ophogingslaag	Ks2 gr + mo1 +bst1
2	1	1	1	ht balk	
3	1	1	1	muur	ro bst hergebruikt 28x13x5/ 29x14x5,5, 1 laag
4	1	1	1	muur	bst ro, 28x13x5, 2-3 lagen, vervolg s3
5	1	1	1	heipaal	
6	1	1	1	heipaal	
7	1	1	1	heipaal	
8	1	1	1	heipaal	
9	1	1	1	ht balk	
10	1	1	1	muur	
11	1	1	1	ht plankje	
12	1	1	1	ophogingslaag	Ks2 dgr + kachelafval
13	1	1	1	insteek	Ks1 glTlibr, insteek muur s15
14	1	1		muur	gl + or bst 15,5x8x3,5, 2 versn
15	1	1	1	muur	ro + or hergebr bst, gemengde maten, gefund op balk
16	1	1	1	muur	muur? 2 bst ro, 1 lg, 22x10,5x5, op ht
17	2	1	1	ht balk	dendro monster v9 6cm dik
18	2	1	1	ht balk	rond 21 cm dik
19	2	1	1	ht plank	onder muurfund.
20	2	1	1	muur	ro bst, versch afm, halfjes en 2/3
21	2	1	1	klamplaag	ro bst halfjes gl bst 16x7x4
22	2	1	1	bst vloertje	ro bst versch afm 24x11,5x?
23	2	1	1	muur	hergebr ro bst, versch afm mo op bst
24	2	1	1	muur	4 lg, ro bst, versch afm
25	2	1	1	muur	ro bst versch afm
26	2	1	1	muur	4 lg halve ro bst
27	2	1	1	muur	hl bst hergebr ro
28	2	1	1	ht balk	
29	2	1	1	ht balk	
30	2	1	1	ht balk	
31	2	1	1	muur	ro bst harde mo, 30x14x5
32	2	1	1	muur	
33	2	1	1	ht paaltje	
34	2	1	1	ophogingslaag	ophoging/ vulling. Ks1 dogr
35	2	1	1	ophogingslaag	Ks1 dogr + Zs1 als bijmenging

sporen

36	3	1	2	mestkuil?	Ks2 br-dbr h2
37	3	1	2	uitbraaksleuf	Zs1 dogr tot brTgr + bst1
38	3	1	2	vulling spouwmuur?	Ks2 + Zs1 gr-dogr +mo +puin
39	3	1	2	vullingslaag	Ks2 grTbr + Zs1 bijmeng + bst puin
40	3	1	2	vulling	Ks2 grTbr + Zs1 bijmeng + bst puin
41	3	1	2	vulling	vulling bet. Bakje
42	3	1	2	insteek	Ks1 brTgr + puin
43	3	1	2	ophogingslaag	beschr idem aan s39.
44	3	11	2	muur	
45	3	1	2	vloer	vloerniveautje van sec. Bkst. Gebroken stukken met breedte van 12 cm
46	3	1	2	muur	muur rondom vloer s45 ook gebroken bkst
47	3	1	2	muur	lijkt op s44, ligt ook op zelfde diepte. Ligt onder s 46
48	3	1	2	vulling	zwarte kleivulling, vrij schoon, weinig puin. Westerwald scherf erin, v27
49	3	1	2	tonnetje	foto 23; Inhoud in bigbag en vondstzakken
50	3	1	2	muur	op s 46, mogelijk later dan s 46
51	4	1	3	vulling	Ks1 h1 zeer vette klei met puin
52	4	1	3	vulling	Zs1 gr h1 + puin
53	4	1	3	gootje	gootje van twee laags ijsselsteen, bodem van gele en rode gebroken baksteen
54	4	1	3	gootje	3lg, afgedekt door grote rd bkst
55	4	1	3	muur	muur van rode en gele bkst
56	4	2	3	kuil	Ks1 h2 brTgr. groepje kuilen,56 tm 59.
57	4	2	3	kuil	Ks1 h2 brTgr. groepje kuilen,56 tm 59.
58	4	2	3	kuil	Ks1 h2 brTgr. groepje kuilen,56 tm 59.
59	4	2	3	kuil	Ks1 h2 brTgr. groepje kuilen,56 tm 59.
60	3	1	2	gootje	halfjes ro bst versch afm
61	4		4	insteek waterput	uit profiel. Ks1 gr en mo en bst
62	4		4	insteek waterput	uit profiel. Ks2 dogr en grof bst
63	4	2	3	waterput	twee fasen; ro halve bst 10x4 en gl bst 16x7x4
64	3	2	2	vullingslaag	zandlaag onder vloertje S45 Zs1 gr FOTO24
65	3	2	2	vullingslaag	Zs1 zw h3. Zeer zwarte zandlaag onder zandlaag S64 FOTO24
66	3	2	2	vulling	Ks1 gr-dogr + aw1 + bst1
67	3	2	2	kuil	Ks2 gr + Zs1 br + bst2 + natuursteen bewerkt
68	3	2	2	beerput	ro bst gebr. 10,5x4,5
69	3	1	2	muurfundering	ro bst 23x11x5
70	3	1	2	muur	ro en gl bst 18x8,5x3
71	3	1	2	muur	3lg ro en gl bst 18x8x4 harde mo

Bijlage 3   Vondstenlijst

vondsten

Vnr	Spoor	WP	Vlak	Vak	Tek	Vlak	Prof.	Afw.	Coupe	MatCode	MatSpecifiek	Beschrijving
1		1		1	1	X				KER		aanleg vlak 1
2	1	1	1		1	X				KER		kleilaag op vlak 1
3		1		2	1	X				KER		aanleg vlak 1
4	12	1	1		1	X				KER		uit laag onder s3-4
5	13	1	1		1	X				KER		
6		2	1		1	X				KER		mortellaag op keldervloertje S22
7	35	2	1		1			X		KER		zwarte vulling naast keldertje
8										MXX		detectorvondsten bouwvoor + stort
9	17	2	1		1			X		MON	MD	dendromonster
10		2	1		1	X				DIV		aanleg vlak 1
11	34	2	1		1	X				DIV		awg en odb. vulling tussen twee muurtjes
12	31	2	1		1			X		MXX		spijkers uit muur
13	35	2			1		X			KER		uit profiel
14	36	3	1		2	X				DIV		aanleg mestkuil
15	13	3	1		2	X				KER		insteek muur s15
16	14	3	2		2	X				MXX		detectorvondst onder muur s14?
17		3			2					MXX		stortvondst nabij s14
18	39	3	1		2	X				OXX	oph/odl	klomp
19	38	3	1		2	X				KER		
20	40	3	1		2			X		DIV		vulling vierkant (stortkokertje?)
21	41	3	1		2			X		DIV		vulling betonnen bak/haardje
22	42	3	1		2	X				KER		
23	39	3	1		2	X				KER		vlakvondsten
24	43	3	1		2	X				KER		puntvondst
25	22	2						X		KER		zie foto 11 op keldervloertje s22
26	43	3	1		2	X				MXX	muntgewichtje	uit ophogingslaag. Hoger dan muur s44
27	48	3	1		2	X				KER		bij aanleg
28	50	2	1		2	X				KER		in vulling tussen muren s 50,
29	15	3	1		2			X		MON	MD	dendromonster
30	50	3	1		2	X				KER		vlakvondsten
31	51	4	1		3	X				DIV		bij verdiepen naar vlak
32	56	4	2		3				X	DIV		
33	59	4	2		3			X		DIV		
34	58	4	2		3			X		DIV		
35	61	4	2		4		X			DIV		

vondsten

36	62	4	2		4		X			DIV		
37	49	3	1		4				X	KER		
38	49	3	1		4				X	KER		
39	49	3	1		4				X	KER		
40	49	3	1		4			X		OXX	oph	duigen beerton
41	63	4	2		3	X				KER		bovenste puinlaag in waterput
42	64	3	2		2		X			KER		uit zandlaag onder vloertje (s 45)
43	66	3	2		2		X			KER		
44	67	3	2		3		X			DIV		kuiltje onder bstvloer, natuursteen + ker
45	68	3	2		2			X		KER		bovenste niveau
46	68	3			2			X		DIV		inhoud beerput zak 1
47	68	3			2			X		DIV		inhoud beerput zak 2
48	68	3			2			X		DIV		inhoud beerput zak 3
49	68	3			2			X		DIV		inhoud beerput zak 4
50	68	3			2			X		DIV		inhoud beerput zak 5
51	36	3	2		2			X		DIV		bij verdiepen s68. Hum. lg onder klei/puinvulling (s39).
52	27	3	1		2			X		MON	MD	monster van fundering onder metselwerk (S27)
53										MXX		detectorvondsten stort

Bijlage 4   Determinatielijst aardewerk

putnr	vlaknr	vaknr	Spnr	Vnr	subnr	mat	#	mail	DS	baksel voluit	type	oppervlakte beh	versiering	fragmentatie	herkomst	begindat	einddat	opmerkingen	
3	1		38	19	1	KER	1	0	r-?-?	roodbakkend	indet	glazuur							
1	1		1	2	1	KER	1	1		pijpaarde	tabakspijp			steelfragment					
1	1		12	4	1	KER	9	1	r-pot-?	roodbakkend	pot	glazuur + koperoxide				1600	1900		
1	1		12	4	2	KER	4	0	r-?-?	roodbakkend	indet					1400	1900		
1	1		12	4	3	KER	1	1	r-bor-?	roodbakkend	bord	glazuur	slibversiering			1400	1900		
1	1		12	4	4	KER	1	1	r-gra-?	roodbakkend	grape	glazuur				1600	1900		
1	1		12	4	5	KER	1	1		bouwmateriaal	dakpan								
1	1		12	4	6	KER	1	1	iw-?-?	industrieel wit	indet		groen/wit patroon			1800	1950		
1	1		12	4	7	SLK	1	0		slak	ovenslak								
1	1	1	12	4	8	SLE	1	0		bouwmateriaal	indet							kras-/slijtsporen, mortelresten	
1	1	1	12	4	9	SLE	1	0		bouwmateriaal	dakbedekking								
1	1	1	12	4	10	SXX	2	0		bouwmateriaal	plavuis								
1	1		13	5	1	KER	1	1	r-?-?	roodbakkend	indet	glazuur				1400	1900	proenafdruk	
3	1		13	15	1	KER	1	1	r-kop-?	roodbakkend	kop	glazuur + koperoxide				1450	1550		
2			22	25	1	KER	2	1	r-bor-7	roodbakkend	bord	inwendig loodglazuur	concentrische cirkels		Nederrijns	1720	1760		
2			22	25	2	KER	1	0	r-bor-?	roodbakkend	bord	loodglazuur						diameter 38cm	
2			22	25	3	KER	4	0	r-pot-?	roodbakkend	pot	loodglazuur				1550	1650	brede kraagrand, diam. 36cm	
2			22	25	4	KER	2	0	r-?-?	roodbakkend	indet	inwendig loodglazuur						diam. 49cm, mogelijk kom	
2			22	25	5	KER	1	0	r-?-?	roodbakkend	indet							oorfragment	
2			22	25	6	KER	3	1	f-bor-6	faience	bord	tinglazuur	blauw			1740	1790		
2			22	25	7	KER	4	1	f-bor-2	faience	bord	tinglazuur	blauw			1675	1725		
2			22	25	8	KER	6	0	f-?-?	faience	indet	tinglazuur	blauw						
2			22	25	9	KER	3	1	s3-kop-4	saltglazed stoneware	kop	tinglazuur				1701	1778	wit/gijs baksel	
2	1		34	11	1	SXX	1	0		bouwmateriaal	dakpan								
2	1		34	11	2	KER	1	1	r-bor-?	roodbakkend	bord	glazuur				1600	1900		
2	1		34	11	3	KER	2	0	r-?-?	roodbakkend	indet	glazuur				1400	1900		
2	1		34	11	4	KER	1	1	r-?-?	roodbakkend	indet							doorboorde knop met reparatie	
2	1		34	11	5	SXX	1	1		bouwmateriaal	baksteen								
2	1		35	7	1	SLE	1	0		bouwmateriaal	dakbedekking?								
2	1		35	7	2	KER	1	1	w-spa-1	witbakkend	spaarvarken	glazuur				1600	1700		
2	1		35	7	3	KER	#	0	r-?-?	roodbakkend	indet					1400	1900		
2	1		35	7	4	KER	1	1	r-bor-18	roodbakkend	bord	glazuur				1525	1700		
2	1		35	7	5	KER	1	1	r-bor-6	roodbakkend	bord	glazuur	spiegel geel besch			1525	1675		
2	1		35	7	6	KER	1	1	r-pis-5	roodbakkend	pispot	glazuur				1575	1700		
2	1		35	7	7	KER	1	1	r-bak-?	roodbakkend	bakpan	glazuur				1600	1900		
2	1		35	7	8	KER	1	1	r-kom-51	roodbakkend	kom								
2	1		35	7	9	KER	1	1	w-oli-?	witbakkend	olielamp	glazuur				1575	1750		
2	1		35	7	10	KER	1	1	w-kom-6	witbakkend	kom	glazuur				1575	1625		
2	1		35	7	11	KER	1	0	w-?-?	witbakkend	indet	glazuur				1500	1800		
2	1		35	7	12	KER	1	0		pijpaarde	tabakspijp			steelfragment					
2	1		35	7	13	KER	2	0	s2-?-?	steengoed	indet	glazuur	blauw motief		Westerwald	1600	1900		
2	1		35	7	14	KER	4	0	s2-?-?	steengoed	indet	glazuur				1600	1800		
2	1		35	7	15	KER	2	2	s2-kan-?	steengoed	kan	glazuur	wafeldecor			1550	1800		
2			35	13	1	KER	2	1	r-bor-11	roodbakkend	bord	glazuur	Hollandse gele slib, geom patroon			1650	1700		
3	1		36	14	1	KER	2	0	g-?-?	grijsbakkend	indet								
3	1		36	14	2	KER	3	0	r-?-?	roodbakkend	indet	glazuur							
3	2		36	51	1	KER	1	1	r-bak-?	roodbakkend	bakpan					1425	1475	afgeronde kraagrand, steel toegevoegen	
3	2		36	51	2	KER	2	0	r-?-?	roodbakkend	indet	inwendig loodglazuur							
3	2		36	51	3	KER	1	0	g-?-?	grijsbakkend	indet								
3	1		39	23	1	KER	2	1	r-bor-?	roodbakkend	bord	inwendig loodglazuur				1500	1550	diameter 36cm	
3	1		39	23	2	KER	4	0	r-?-?	roodbakkend	indet	glazuur, 1x mangaanoxide							
3	1		39	23	3	KER	2	0	w-?-?	witbakkend	indet	koperoxyde/loodglazuur							
3	1		39	23	4	KER	1	0		bouwmateriaal	dakpan								
3	1		39	23	5	KER	1	0	s2-?-?	steengoed	indet	glazuur			Keulen/ Frechen				
3	1		40	20	1	KER	1	0	r-?-?	roodbakkend	indet	spaarzaam glazuur							
3	1		41	21	1	KER	1	1	f-tegel	faience	tegel		wit			1700	1850	8mm dik	
3	1		41	21	2	KER	1	0		pijpaarde	tabakspijp			steelfragment			1650	1800	
3	1		42	22	1	KER	1	0	s2-?-?	steengoed	indet	glazuur							
3	1		42	22	2	KER	1	1	r-bor-?	roodbakkend	bord	inwendig loodglazuur/koperoxide				1550	1590	diameter 44cm	
3	1		42	22	3	KER	1	1	r-kop-?	roodbakkend	kop	uitwendig ongeglazuurd				1575	1600	rechte rand	
3	1		42	22	4	KER	4	1	r-gra-?	roodbakkend	grape							poet beroet	

3	1		42	22	5	KER	1	1	w-gra-?	witbakkend	grape	loodglazuur/koperoxide				1550	1650	
3	1		43	24	1	KER	1	1	s3-bor-5	saltglazed stoneware	bord	glazuur	vlag golftrand, reliëf 'barleycom'			1701	1778	
3	1		49	37	1	KER	2	2	r-?-?	roodbakkend	indet	glazuur				1400	1900	
3	1		49	38	1	KER	0	1	r-kom-nieuw	roodbakkend	kom		slibversiering op de buik					
3	1		49	38	2	KER	0	1	r-twe-nieuw	roodbakkend	tweelingbak							
3	1		49	38	3	KER	0	1	m-bor-14	majolica	bord		putti met pijl/pijlenbundel, crabversiering	Haarlem/Italië		1580	1610	
3	1		49	38	4	KER	0	1	w-gra-7	witbakkend	grape	uitwendig koperoxide/loodglazuur	geprononceerde ribbels, Hafner?			1575	1625	
3	1		49	38	5	KER	0	1	r-gra-59	roodbakkend	grape					1595	1625	
3	1		49	38	6	KER	0	3	r-zal-3	roodbakkend	zalfpot	spaarzaam loodglazuur				1550	1750	3 complete stuks
3	1		49	38	7	KER	0	1	r-bor-6	roodbakkend	bord		slibversiering			1580	1610	lobvoet
3	1		49	38	8	KER	4	1	r-kan-?	roodbakkend	kan							
3	1		49	38	9	KER	6	0	r-kop-?	roodbakkend	kop		inwendig slib					
3	1		49	38	10	KER	7	1	s2-vel-?	steengoed	kruik	oorfragment		Langerwehe		1475	1525	
3	1		49	38	11	KER	2	1	r-gra-?	roodbakkend	grape							
3	1		49	38	12	KER	7	0	r-?-?	indet	indet							
3	1		49	38	13	KER	1	1		pijpaarde	tabakspijp							vroeg Engels
3	1		49	38	14	KER	1	1		pijpaarde	tabakspijp		IG Jan Gabriels			1673		
3	1		49	38	15	KER	1	1		pijpaarde	tabakspijp		5-bladige roos					
3	1		49	38	16	KER	6	0		pijpaarde	tabakspijp							
3	1		49	38	17	KER	#	0		pijpaarde	tabakspijp							
3	1		49	39	1	KER	1	0	r-?-?	roodbakkend	indet							
2	1		50	28	1	KER	1	1	iw-bor-6	industrieel wit	bord		gegolfde rand			1701	1778	standing
3	1		50	30	1	KER	1	0	r-?-?	roodbakkend	indet	inwendig loodglazuur						standing
3	1		50	30	2	KER	1	0	s2-?-?	steengoed	indet	glazuur						
4	1		51	31	1	KER	1	0	s2-?-?	steengoed	indet	glazuur	kobalt	Frechen Westerwald				
4	1		51	31	2	KER	1	0	r-?-?	roodbakkend	indet	inwendig koperoxide						standing
4	1		51	31	3	KER	2	0	r-?-?	roodbakkend	indet							
4	2		56	32	1	KER	2	1	r-gra-?	roodbakkend	grape							
4	2		59	33	1	KER	1	0	r-?-?	roodbakkend	indet	loodglazuur						
4	2		59	33	2	KER	1	0	w-?-?	witbakkend	indet	loodglazuur/koperoxide						
4	2		61	35	1	KER	1	0	s2-?-?	steengoed	indet	glazuur	kobalt	Westerwald Keulen/Frechen		1720	1760	
4	2		61	35	2	KER	1	0	s2-?-?	steengoed	indet							lintoer
4	2		61	35	3	KER	5	0	r-gra-?	roodbakkend	grape							
4	2		61	35	4	KER	1	1	r-bor-?	roodbakkend	bord	uitwendig ongeglazuurd	slibbogen			1525	1550	beroet
4	2		61	35	5	KER	4	1	r-gra-?	roodbakkend	grape	spaarzaam loodglazuur						standvoet, puddingvorm
3	1		63	41	1	KER	0	1	r-vor-nieuw	roodbakkend	vorm	loodglazuur						Duco type 1, aankoeksel
3	2		64	42	1	KER	1	1		pijpaarde	tabakspijp					1620	1650	
3	2		64	42	2	KER	1	1	f-tegel	faience	tegel		blauw motief, floraal					
3	2		64	42	3	KER	5	0	r-?-?	roodbakkend	indet					1400	1900	
3	2		66	43	1	KER	2	1	r-?-?	roodbakkend	indet	glazuur				1400	1900	
3	2		66	43	2	KER	1	1	r-bak-?	roodbakkend	bakpan	glazuur				1400	1900	
3	2		66	43	3	KER	1	1	s2-?-?	steengoed	indet	glazuur				1500	1900	
3	2		67	44	1	KER	1	1	r-pot-?	roodbakkend	pot	glazuur				1600	1900	
3	2		67	44	2	SZA?	1	0		bouwmateriaal	deur-/raamlijst?							lichtrode bstafdruk op bovenz.
3	2		67	44	3	SZA?	1	0		bouwmateriaal	indet							vierkant gat
3	2		67	44	4	SLE	1	0		bouwmateriaal	indet							kras-/slijtsproen, mortelresten
0	0		stort	53	1	KER	1	1	f-tegel	faience	tegel		hoekmotief kleine ossekop			1680		12mm dik
1	1	1		1	1	KER	2	0	s2-fie-?	steengoed	fles	glazuur				1700	1900	
1	1	1		1	2	KER	2	0	w-?-?	witbakkend	indet	glazuur				1500	1800	
1	1	1		1	3	KER	1	0	iw-?-?	industrieel wit	indet					1700	1900	
1	1	1		1	4	KER	4	2	iw-bor-?	industrieel wit	bord					1700	1900	
1	1	1		1	5	KER	1	1	iw-kom-?	industrieel wit	kom					1700	1900	
1	1	1		1	6	KER	6	0	r-?-?	roodbakkend	indet					1600	1900	
1	1	1		1	7	KER	1	1	r-bor-?	roodbakkend	bord	glazuur	Hollandse slibversiering, golfpatroon			1500	1800	
1	1	2		3	1	SXX	2	0		bouwmateriaal	dakpan							
1	1	2		3	2	GLS	1	0		glas	vensterglas?							wit, mat
1	1	2		3	3	KER	1	0	f-tegel	faience	tegel	glazuur	onversierd					
1	1	2		3	4	KER	3	0	r-?-?	roodbakkend	indet					1400	1900	
1	1	2		3	5	KER	1	0	w-?-?	witbakkend	indet					1500	1800	
1	1	2		3	6	KER	1	0	iw-?-?	industrieel wit	indet							
1	1	2		3	7	KER	1	0	s2-?-?	steengoed	indet	glazuur						
2	1			6	1	KER	1	1	p-bor-?	porselein	bord		blauwe besch.			1700	1900	

2	1			10	1	KER	1	1	f-tegel	faience	tegel	glazuur	bl-wt mansfiguur			1600	1800	
2	1			10	2	KER	3	2	f-tegel	faience	tegel	glazuur	ge-bl-wt floraal decor			1600	1800	
2	1			10	3	KER	1	1	f-tegel	faience	tegel	glazuur	wt onversierd					
2	1			10	4	KER	7	0	f-?-?	faience	indet		bl motieven			1650	1800	
2	1			10	5	KER	7	5	f-bor-?	faience	bord		koper-/mangaanoxide			1650	1800	
2	1			10	6	KER	4	0	w-?-?	witbakkend	indet	glazuur				1500	1800	
2	1			10	7	SXX	8	0		bouwmateriaal	indet							
2	1			10	8	KER	1	0	iw-kop-?	industrieel wit	kop					1700	1900	
2	1			10	9	KER	4	1	m-bor-?	majolica	bord		bl floraal/geom. Motief			1600	1800	arch. compl.
2	1			10	10	KER	2	1	m-bor-?	majolica	bord		bl floraal/geom. Motief			1600	1800	
2	1			10	11	KER	#	1	r-pot-?	roodbakkend	pot	glazuur				1600	1800	
2	1			10	12	KER	7	1	r-bak-?	roodbakkend	bakpan	glazuur				1600	1800	
2	1			10	13	KER	1	1	r-kom-?	roodbakkend	kom	glazuur				1600	1800	
2	1			10	14	KER	1	1	r-kop-?	roodbakkend	kop	glazuur				1600	1800	
2	1			10	15	KER	8	0	r-?-?	roodbakken d	indet					1400	1900	
2	1			10	16	KER	1	1		pijpaarde	tabakspijp			steelfragment				
2	1			10	17	SXX	1	0	indet	indet	indet							

DETERMINATIELIJST KERAMIEK BEERPUT S68/V45

vnr	subnr	materiaal	vorm	code type	rand	overig	totaal	diameter/hoogte in cm	gewicht gr	MAE	typedatering		opmerkingen	compleet arch compl	literatuur
											begin	eind			
45	1	industrieel steengoed	kom	s3-kom-nieuw				17,0 / 7	283	1			horizontaal plat oor met relief, lijkt op een krab	compleet	
45	2	roodbakend aardewerk	schepbeker	r-spb-nieuw				7,8 / 9	233	1			uitwendig drietongvormige vlakken met slib, lintoer	compleet	
45	3	witbakend aardewerk	blaker	w-bla-3				8 / 3,5	82	1	1650	1700	gekerfde gleuf van kaarsenhouder, ophangoog	compleet	
45	4	witbakend aardewerk	kan	w-kan-nieuw				10,5 / 9,3	260	1			loodglazuur, standring, geknepen worstoor, geen schenklip, schepbeker?	compleet	
45	5	iberisch aardewerk	kruik	ib-kru-nieuw				12,5 / 15,5	749	1			inwendig loodglazuur, kruik of pot?	compleet	
45	6	industrieel zwart	theepot	iz-the-nieuw				9,0 / 8	166	1			loodglazuur, mangaan, Engeland	compleet	
45	7	industrieel zwart	deksel	iz-dek-1				5 / 2,1	26	1	1720	1760	loodglazuur, mangaan, knop ontbreekt, Engeland	compleet	99sted blz 935
45	8	witbakend aardewerk	steelkom	w-stk-nieuw				14 / 7,5	311	1			dekselgeul, schenklip, steel afgebroken	compleet	
45	9	witbakend aardewerk	steelkom	w-stk-nieuw				14 / 6,8	281	1			dekselgeul, schenklip, steel afgebroken	compleet	
45	10	witbakend aardewerk	kop	w-kop-30				16 / 7,2	366	1				compleet	
45	11	witbakend aardewerk	grape	w-gra-19				17 / 9,8	468	1	1600	1800		compleet	96dha2 blz 80
45	12	witbakend aardewerk	grape	w-gra-19				16,5 / 9,5	443	1	1600	1800		compleet	96dha2 blz 80
45	13	witbakend aardewerk	blaker	w-bla-1				15 / 8	296	1	1650	1725	driepoot, gekerfde gleuf van kaarsenhouder, houder voor dover 296 gr	compleet	96dha2 blz 79
45	14	witbakend aardewerk	blaker	w-bla-3				/ 6	140	1	1650	1700		arch compl	
45	15	witbakend aardewerk	kop	w-kop-3				10 / 5,5	98	1	1600	1750	platte bodem	arch compl	96dha2 blz 80
45	16	witbakend aardewerk	kop	w-kop-3				9 / 5,3	94	1	1600	1750	geknepen lintoer vertikaal	compleet	96dha2 blz 80
45	17	witbakend aardewerk	zalfpot	w-zal-1				7,5 / 4,8	85	1	1600	1850		compleet	96dha2 blz 82
45	18	witbakend aardewerk	zalfpot	w-zal-1				5,5 / 4	47	1	1600	1850		compleet	96dha2 blz 82
45	19	witbakend aardewerk	zalfpot	w-zal-3				7 / 7	104	1	1720	1760		compleet	99sted blz 762
45	20	witbakend aardewerk	zalfpot	w-zal-3				5 / 6	37	1	1720	1760		arch compl	
45	21	witbakend aardewerk	zalfpot	w-zal-3				5 / 5	61	1	1720	1760	is voor 1/6 deel gevuld met harde witte substantie	compleet	
45	22	witbakend aardewerk	zalfpot	w-zal-1				6,5 / 4,2	61	1	1600	1850		compleet	96dha2 blz 82
45	23	witbakend aardewerk	zalfpot	w-zal-1				5,5 / 4	45	1	1600	1850		compleet	96dha2 blz 82
45	24	witbakend aardewerk	spaarpot	w-spa-1				/ 8,2	294	1			varken met gleuf op de rug	arch compl	90kam
45	25	witbakend aardewerk	deksel	w-dek-8				21 / 4,2	484	1	1625	1675	worstoor	compleet	96dha2 blz 79
45	26	witbakend aardewerk	deksel	w-dek-8				15,5 / 3,8	135	1	1625	1675	worstoor	arch compl	96dha2 blz 79
45	27	witbakend aardewerk	komfoor	w-kmf-1				14,5 / 5	270	1	1650	1700	twee geknepen worstoren, driepoot	compleet	
45	28	witbakend aardewerk	vlooienvanger	w-vlo-1				33 / 5,5	413	1	1625	1740		arch compl	02haa6 blz 122
45	29	witbakend aardewerk	komfoor	w-kmf-1				28 / 9,5	1089	1	1650	1700	twee geknepen worstoren, driepoot	compleet	
45	30	witbakend aardewerk	vergiet	w-ver-2				14 / 18,8	251	1	1675	1750	twee worstoren, driepoot	arch compl	96dha2 blz 82
45	31	witbakend aardewerk	deksel	w-dek-8				16 / 3,0	168	1	1625	1675	worstoor	compleet	96dha2 blz 79
45	32	witbakend aardewerk	kop	w-kop-				11 / 8,7	170	1			ribbels, dekselgeul	arch compl	
45	33	witbakend aardewerk	grape	w-gra-				9,5 / 7,5	158	1			pootjes afgesleten, lijkt op Hafner waar	compleet	
45	34	witbakend aardewerk	deksel	w-dek-2				9,5 / 1,5	82	1	1600	1700	knop	compleet	90kam
45	35	witbakend aardewerk	kop	w-kop-30				14 / 6,2	227	1				compleet	01zwo2 blz 153
45	36	witbakend aardewerk	pispot	w-pis-4	7	30	37	23 /	380	1	1700	1750	ziel	arch compl	
45	37	witbakend aardewerk	pispot	w-pis-	8	2	10	22 /	140	1					
45	38	witbakend aardewerk	komfoor	w-kmf-1	6	5	11	14,5 / 5	100	1	1650	1700		arch compl	
45	39	witbakend aardewerk	deksel	w-dek-	2		2	16 /	38	1					
45	40	witbakend aardewerk	kop	w-kop-	1		1	15 /	33	1					
45	41	witbakend aardewerk	komfoor	w-kmf-	1	1	2	14 /	18	1					
45	42	witbakend aardewerk	lekschaal	w-lek-2				36 /	1124	1	1700	1750		arch compl	
45	43	witbakend aardewerk	test	w-tes-1				14 / 6,2	228	1	1650	1700	mangaanoxide	compleet	
45	44	witbakend aardewerk	grape	w-gra-22	2	14	16	15 / 11,2	345	1	1700	1800	schenklip	arch compl	
45	45	witbakend aardewerk	indet	w-	10	65	75		235						
45	46	roodbakend aardewerk	bord	r-bor-10				19,5 / 3	343	1	1700	1825	loodglazuur inwendig, slib, ringeloor, Nederrijn	compleet	

45	47	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-10				19,5 / 2,2	209	1	1700	1825	loodglazuur inwendig, slib, ringeloor, Nederrijn	arch compl
45	48	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-10				20 / 2,6	343	1	1700	1825	loodglazuur inwendig, slib, ringeloor, Nederrijn	compleet
45	49	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-10				19 / 2,7	327	1	1700	1825	loodglazuur inwendig, slib, stippen gespiraliseerd, Nederrijn	compleet
45	50	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-10				20,5 / 3	371	1	1700	1825	loodglazuur inwendig, slib, stippen, Nederrijn	compleet
45	51	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-10				19,5 / 2,5	288	1	1700	1825	loodglazuur inwendig, slib, stippen gespiraliseerd, Nederrijn	compleet
45	52	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-10				20 / 2,5	258	1	1700	1825	loodglazuur inwendig, slib, stippen, Nederrijn	arch compl
45	53	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11				18,5 / 4,8	372	1	1650	1700	loodglazuur inwendig, sliblijnen en versiering op vlag en spiegel	compleet
45	54	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11				22 / 4,5	593	1	1650	1700	loodglazuur inwendig, slib cirkels, spiegel met tulp in slib met koperoxide	compleet
45	55	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11				17 / 3,7	237	1	1650	1700	spiegel koperoxide	compleet
45	56	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-7				27 / 3,7	730	1	1720	1800	loodglazuur inwendig, slibcirkels op vlag en spiegel, 5pas in donkergroen	compleet
45	57	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11				32 / 6,6	1330	1	1650	1700	loodglazuur inwendig, slib, ringeloorversiering op vlag	compleet
45	58	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11				39 / 6,6	1465	1	1650	1700	loodglazuur inwendig, slib, ringeloorversiering op vlag	arch compl
45	59	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11				37 / 6,6	1607	1	1650	1700	loodglazuur inwendig, slib, ringeloorversiering op vlag	compleet
45	60	roodbakkend aardewerk	zalfpot	r-zal-3				7 / 5,2	124	1	1550	1750		compleet
45	61	roodbakkend aardewerk	zalfpot	r-zal-3				6 / 4,6	76	1	1550	1750		compleet
45	62	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-7				23 / 4,3	608	1	1650	1750	worstoor	compleet
45	63	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-7				26 / 4,4	711	1	1650	1750	worstoor geknepen	compleet
45	64	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-7				14 / 1,5	105	1	1650	1750	oor ontbreekt	arch compl
45	65	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-23				22 / 4	22	1			lintoor	compleet
45	66	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-23				13 / 1,6	177	1			worstoor	compleet
45	67	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-19				25 / 5	692	1	1425	1700	worstoor	compleet
45	68	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-19				16,5 / 2,5	209	1	1425	1700	oor ontbreekt	compleet
45	69	roodbakkend aardewerk	doofpotdeksel	r-dek-16				21 / 5,5	674	1	1625	1800	binnenring, worstoor	compleet
45	70	roodbakkend aardewerk	doofpotdeksel	r-dek-16	1	8	9	20 /	204	1	1625	1800	binnenring	arch compl
45	71	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-20				15 / 2,8	134	1	1425	1700	worstoor	arch compl
45	72	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-15				11 / 0,4	122	1	1400	1800	knop, binnenkant bij knop uitgehold	compleet
45	73	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-1				14 / 9	270	1	1500	1800		compleet
45	74	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-1				19 / 9	503	1	1500	1800		compleet
45	75	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-1				17 / 7,8	388	1	1500	1800		compleet
45	76	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-2				18 / 9,6	397	1	1600	1800		arch compl
45	77	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-2				19 / 8,8	463	1	1600	1800		arch compl
45	78	roodbakkend aardewerk	komfoor	r-kmf-2				17 / 5,2	374	1	1700	1750	worstoor verticaal en een worstoor horizontaal	compleet
45	79	roodbakkend aardewerk	pispot	r-pis-5				21 / 12,2	1007	1	1575	1700	loodglazuur, uitwendig onderste helft ongeglazuurd, worstoor geknepen	compleet
45	80	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-2				14 / 7,8	451	1	1625	1650	slib koperoxide inwendig, worstoor horizontaal	compleet
45	81	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-2				12,5 / 6,5	246	1	1625	1650	slib koperoxide inwendig, twee worstoren horizontaal	compleet
45	82	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-2				13 / 7,5	388	1	1625	1650	slib inwendig, worstoor horizontaal	compleet
45	83	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-2	2		2	13 / 7,5	210	1	1625	1650		arch compl
45	84	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-4				14 / 7,5	366	1	1675	1850	inwendig slib, uitwendig ringeloor op de rand	compleet
45	85	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-2	3	3	6	16 / 7,4	328	1	1625	1650	slib loodglazuur inwendig, ooraanzet horizontaal	arch compl
45	86	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-2	2		2	14 / 7,8	308	1	1625	1650	worstoor horizontaal	arch compl
45	87	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-2	2		2	14 / 7,5	315	1	1625	1650	slib koperoxide inwendig, worstoor horizontaal	compleet
45	88	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-2				14 / 8,2	424	1	1625	1650	slib inwendig, worstoor horizontaal	compleet
45	89	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-91				14,5 / 9,9	391	1			loodglazuur, verdikte rand	compleet
45	90	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-105				12 / 10	274	1			rechte bodem, holle steel	compleet
45	91	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-2				19 / 6,6	504	1	1625	1700	koperoxide, driepoot	arch compl
45	92	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-17				13 / 7,8	264	1	1650	1750	koperoxide	compleet
45	93	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-11				14 / 6,2	221	1	1700	1750	steel ontbreekt	compleet
45	94	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-2				16,5 / 7,5	438	1	1625	1700	koperoxide, driepoot, ronde steel	arch compl
45	95	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-3				20 / 7,5	411	1	1700	1800	koperoxide, driepoot, ronde steel	arch compl
45	96	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-2				15 / 8,8	449	1	1625	1700	steel ontbreekt	arch compl
45	97	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-2				15,5 / 6,6	341	1	1625	1700		compleet
45	98	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-2				15 / 8	430	1	1625	1700	koperoxide, driepoot, steel toegevoegen	compleet

45	99	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-2	2		2	16 / 7,5	227	1	1625	1700	steel ontbreekt	arch compl
45	100	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-2				17 / 8,5	634	1	1625	1700	koperoxide, driepoot	compleet
45	101	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-43				14 / 10,5	433	1	1575	1625	slib inwendig,	compleet
45	102	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-11				18 / 16,5	1347	1	1600	1700	uitwendig bovenste helft loodglazuur, krijtachtig aankoesel op bodem	compleet
45	103	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-12				24 / 9,7	1200	1	1600	1750		compleet
45	104	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-12				28 / 13,5	2043	1	1600	1750		compleet
45	105	roodbakkend aardewerk	kan	r-kan-33				16,8 / 24,2	1477	1				compleet
45	106	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11				34 / 7,4	833	1	1650	1700	vlag met sliblijn versiering, spiegel met versiering in slib	arch compl
45	107	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-1				39 / 6	580	1	1350	1550	slibversiering op vlag, lobvoet	arch compl
45	108	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11				20 / 5,5	318	1	1650	1700	vlag met slibversiering, standing afgesleten	arch compl
45	109	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	1		1	15 /	53	1			slib inwendig	
45	110	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	1		1	28 /	140	1				
45	111	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11	2		2	25 / 5,7	426	1	1650	1700	loodglazuur, spiegel met slib en koperoxide	arch compl
45	112	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	1		1	23 /	110	1			loodglazuur, spiegel met slib en koperoxide	
45	113	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	3		3	23,0 / 4	296	1			loodglazuur inwendig, vlag met slibversiering	arch compl
45	114	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	2		2	25 /	285	1			loodglazuur inwendig, vlag met slibversiering	
45	115	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	1		1	28 /	118	1			loodglazuur, spiegel met slib en koperoxide	
45	116	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	4		4	19 /	122	1			loodglazuur inwendig, ringeloor, Nederrijn	
45	117	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	1		1	24 /	27	1			loodglazuur inwendig, slib, Nederrijn	
45	118	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-	1		1	13 /	63	1			inwendig slib en loodglazuur	
45	119	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-1	2		2	16,0 / 9	215	1	1500	1800	koperoxide, driepoot	arch compl
45	120	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-	4	1	5	16 / 9,5	317	1			koperoxide, driepoot, oor ontbreekt	
45	121	roodbakkend aardewerk	pot	r-pot-	1		1	14 /	150	1			uitwendig onderste helft ongeglazuurd, langs de rand sliblijn	
45	122	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-	2		2	25 / 9,3	375	1				
45	123	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-12	2		2	32 / 10	342	1	1600	1750		arch compl
45	124	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-12				33 / 9	341	1	1600	1750		arch compl
45	125	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-12				34 / 9	428	1	1600	1750		arch compl
45	126	roodbakkend aardewerk	olielamp	r-oli-	1		1	16 /	237	1			loodglazuur inwendig, schenklip, incompleet	
45	127	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-71				32 / 12	1773	1	1675	1725		compleet
45	128	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-12				18 / 9,1	501	1	1600	1750		arch compl
45	129	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-17				16 / 10,2	334	1	1650	1750		arch compl
45	130	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-43	1	1	2	12 / 9,8	198	1	1575	1625		arch compl
45	131	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-12	2		2	24,0 / 10	456	1	1600	1750		arch compl
45	132	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-43	2	1	3	16 / 13	243	1	1575	1625		arch compl
45	133	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-	1		1	16 /	155	1				
45	134	roodbakkend aardewerk	pispot	r-pis-				20 /	595	1			loodglazuur inwendig en uitwendig bovenste helft, kalkaanslag	
45	135	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11				36 / 6,8	1738	1	1650	1700	vlag en spiegel met slibversiering	compleet
45	136	roodbakkend aardewerk	theepot	r-the-1				16,5 /	678	1	1690	1740	driepoot afgebroken, tuit afgebroken, geknepen hengel	arch compl
45	137	roodbakkend aardewerk	bakpan	r-bak-12	2		2	26,8 / 5	1230	1	1650	1700	steel toegevoegen, misbaksel	compleet
45	138	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11	2		2	32 / 5,2	788	1	1650	1700	slibversiering op vlag	arch compl
45	139	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-2				18 / 8,8	380	1	1600	1800	ooraanzet zichtbaar	arch compl
45	140	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-1				/ 8,8	345	1	1500	1800		arch compl
45	141	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-13	1	1	2	/ 8,5	242	1			loodglazuur inwendig, uitwendig onderst deel ongeglazuurd, standing	arch compl
45	142	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-2			1	15 / 8,2	351	1	1525	1650	slib, koperoxide	arch compl
45	143	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-1	1	1	2	/ 9	135	1	1500	1800		arch compl
45	144	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-7				26 / 8,2	736	1	1650	1750	geknepen worstoor	compleet
45	145	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-7				31 / 9,2	772	1	1650	1750	geknepen worstoor	arch compl
45	146	roodbakkend aardewerk	doofpotdeksel	r-dek-16				21 / 7,5	400	1	1625	1800	geknepen worstoor, inwendig beroet	compleet
45	147	roodbakkend aardewerk	doofpotdeksel	r-dek-4				11 / 2,4	147	1	1650	1800	mangaanoxide, knop ontbreekt	arch compl
45	148	roodbakkend aardewerk	kom	r-kom-	1	1	2	31 /	1300	1			slibversiering buitenrand, twee oren nokvormig, bodem ontbreekt	
45	149	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-43				16 / 14	568	1	1575	1625		compleet
45	150	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-43				15 / 11,5	253	1	1575	1625		arch compl

45	151	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-17				17 / 8,8	373	1	1650	1750		arch compl
45	152	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-			1	15 /	248	1			loodglazuur inwendig, uitwendig onderste deel ongeglazuurd, hor. worstoor	
45	153	roodbakkend aardewerk	komfoor	r-kmf-		2	2		94	1			loodglazuur met mangaanoxide, bodem gekerfd	
45	154	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	2		2	28 /	126	1			loodglazuur inwendig, slibversiering op vlag	
45	155	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	1		1	27 /	297	1			loodglazuur inwendig, slibversiering op vlag	
45	156	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	3	2	5	44 /	915	1			loodglazuur inwendig, slibversiering op vlag	
45	157	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	1		1	26 /	79	1			loodglazuur inwendig, slibversiering op vlag	
45	158	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	2		1	31 /	200	1			loodglazuur inwendig, slibversiering op vlag	
45	159	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	1		1	20 /	12	1			loodglazuur inwendig, slib stippen	
45	160	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-7	2		2	45 / 5	457	1	1720	1800	loodglazuur inwendig, vl. slibstippen, sp. cirkels, golflijn in groen	arch compl
45	161	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-7	4		4	28 / 3,8	235	1	1720	1800	loodglazuur inwendig, vl. golflijn in slib, vl. cirkel, golflijnen, vogel, Nederrijn	arch compl
45	162	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-7	1		1	29 / 3,8	217	1	1720	1800	slib, golflijn op vlag, sp. cirkels, pas in groen, Nederrijn	arch compl
45	163	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	1		1	27 /	52	1			loodglazuur inwendig, slibversiering op vlag	
45	164	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	1		1	32 /	178	1			loodglazuur inwendig, slibversiering op vlag	
45	165	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-	1		1	20 /	55	1			loodglazuur, spiegel koperoxide	
45	166	roodbakkend aardewerk	bord	r-bor-11	1		1	32 / 7	844	1	1650	1700	loodglazuur inwendig, slibversiering op vlag	compleet
45	167	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-1	2		2	19 / 9,5	450	1	1500	1800		compleet
45	168	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-	1		1	19 / 8,5	147	1			oor ontbreekt	
45	169	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-7	1		1	30 / 7	521	1	1650	1750	loodglazuur, ooraanzet zichtbaar	
45	170	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-	2		2	36 /	1162	1			loodglazuur, oor ontbreekt, misbaksel	
45	171	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-	2		2	25 /	360	1			loodglazuur, oor ontbreekt	
45	172	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-	2		2	30 /	376	1			loodglazuur, oor ontbreekt	
45	173	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-17					408	1	1650	1750	loodglazuur, driepoot	compleet
45	174	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-54				13,4 / 17	676	1	1500	1650	loodglazuur, driepoot, schenklip, ovaal, misbaksel?	compleet
45	175	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-7				31 / 9,5	876	1	1650	1750	loodglazuur, worstoor	compleet
45	176	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-7				30 / 7,8	505	1	1650	1750	loodglazuur, worstoor	compleet
45	177	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-19	3	5	8	11 / 3,8	57	1	1425	1700	loodglazuur, worstoor, gefragmenteerd	arch compl
45	178	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-	5	1	6		181	1			loodglazuur	
45	179	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-	4	2	6		60	1			loodglazuur	
45	180	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-	4		4		39	1			loodglazuur	
45	181	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-	1		1		33	1			loodglazuur uitwendig	
45	182	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-	1		1		36	1			loodglazuur	
45	183	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-	1		1		33	1			loodglazuur	
45	184	roodbakkend aardewerk	deksel	r-dek-	1		1		46	1			loodglazuur, mangaanoxide	
45	185	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-	3		3	/ 10,5	231	1				arch compl
45	186	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-	1		1		51	1				
45	187	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-	1		1		58	1				
45	188	roodbakkend aardewerk	test	r-tes-	1		1		26	1				
45	189	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-	2		2		177	1				
45	190	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-10	3	1	4	17 / 7,5	196	1	1575	1650	ronde steel	arch compl
45	191	roodbakkend aardewerk	kom	r-kom-	1		1		42	1				
45	192	roodbakkend aardewerk	steelkom	r-stk-	1	1			94	1				
45	193	roodbakkend aardewerk	kop	r-kop-	2	1	3		172	1				
45	194	roodbakkend aardewerk	kan	r-kan-	2	2	4		125	1				
45	195	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-43			1	13,0 / 10	135	1	1575	1625		arch compl
45	196	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-	1		1		95	1				
45	197	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-	2	2	4		43	1				
45	198	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-	1		1		63	1				
45	199	roodbakkend aardewerk	grape	r-gra-	2	1	3		59	1				
45	200	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6			1	11,5 / 2	67	1			blauw, floraal, merk	compleet
45	201	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6	2		2	11 / 1,8	60	1			blauw, floraal, merk	compleet
45	202	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11,5 / 1,8	53	1			blauw, bruine rand, landschap met ooievaar	compleet

45	203	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11,0 / 2	52	1		blauw, floraal, onderkant twee bloem/bamboetak	compleet
45	204	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 2,1	66	1		blauw, floraal	compleet
45	205	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 2,1	49	1		blauw/terracotta/goud,bloemtak/paneel met landschap, ok bloesemtak	compleet
45	206	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 2,1	35	1		blauw/terracotta/goud,bloemtak/paneel met landschap, ok bloesemtak	arch compl
45	207	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11,0 / 2	21	1		blauw, landschap	arch compl
45	208	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 1,8	26	1		blauw, bloemen/paneel met landschap	arch compl
45	209	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11,5 / 1,8	31	1		blauw, bloemen/paneel met landschap	arch compl
45	210	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 1,8	25	1		blauw, bloemen/lotusranken	arch compl
45	211	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 1,8	18	1		blauw, bloemen/lotusranken	arch compl
45	212	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 1,8	22	1		blauw, bloemen/lotusranken	arch compl
45	213	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 1,8	20	1		blauw, landschap	arch compl
45	214	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 1,8	14	1		blauw, landschap	arch compl
45	215	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 1,8	9	1		blauw, bloemen	arch compl
45	216	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 1,8	7	1		blauw, indet	arch compl
45	217	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6	2		2	11 / 1,8	10	1		blauw, bloemen/lotusranken	arch compl
45	218	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11 / 1,8	5	1		blauw, floraal	arch compl
45	219	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11,5 / 2	70	1		blauw, floral, capucijner goed	compleet
45	220	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11,5 / 2	47	1		blauw, floraal, ok tak, merk	compleet
45	221	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11,5 / 2	39	1		blauw, hanen, ok bloemtak, merk	compleet
45	222	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11,5 / 2	47	1		blauw, bloemen in paneel, ok bloemtak	arch compl
45	223	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11,5 / 2	37	1		blauw, bloemen in paneel, ok bloemtak	arch compl
45	224	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11,5 / 2	32	1		blauw, bloemen in paneel, ok bloemtak	arch compl
45	225	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				11,5 / 2	24	1		blauw, twee vrouwen, blad in paneel, bloemenrand, ok gevulde panelen	arch compl
45	226	porselein	(kop &)schotel	p-bor-6				10,5 / 2	30	1		blauw, floraal	arch compl
45	227	porselein	(kop &)schotel	p-bor-	4		4		11	1		blauw, floraal, haan	
45	228	porselein	deksel	p-dek-	1		1	12 /	11	1		blauw, floraal, bruine rand	
45	229	porselein	kop (& schotel)	p-kop-1				8 / 5	45	1	1800	blauw, floraal, capucijner goed, ok merk	compleet
45	230	porselein	kop (& schotel)	p-kop-1				7,0 / 4	29	1	1800	blauw, floraal, capucijner goed	compleet
45	231	porselein	kop (& schotel)	p-kop-1				6,5 / 3,5	31	1	1800	blauw, streeprand, uitwendig hanen, bloemen	compleet
45	232	porselein	kop (& schotel)	p-kop-1				6,5 / 3,5	24	1	1800	blauw, streeprand, uitwendig hanen, bloemen	compleet
45	233	porselein	kop (& schotel)	p-kop-1				6,5 / 3,5	19	1	1800	blauw, streeprand, uitwendig hanen, bloemen	compleet
45	234	porselein	kop (& schotel)	p-kop-1				7,5 / 3,5	56	1	1800	blauw, streeprand, uitwendig floraal	compleet
45	235	porselein	kop (& schotel)	p-kop-1				7,5 / 3,5	53	1	1800	blauw, streeprand, uitwendig kloraal	compleet
45	236	porselein	kop (& schotel)	p-kop-4	3	1	4	7 / 4,5	23	1		blauw, rand, uitwendig losse bloemen	arch compl
45	237	porselein	kop (& schotel)	p-kop-4				7 / 4,5	18	1		blauw, streeprand, uitwendig randen, landschap	arch compl
45	238	porselein	kop (& schotel)	p-kop-6				7,5 / 4	20	1		donkergroen, goud, floraal, uitwendig floraal	compleet
45	239	porselein	kop (& schotel)	p-kop-9				7,5 / 4	40	1		blauw, lijn, bloem, uitwendig floraal, haan	compleet
45	240	porselein	kop (& schotel)	p-kop-9				7,0 / 4	28	1		blauw, vlechtrand, twee mensen, uitw panelen met bloem, twee mensen	compleet
45	241	porselein	kop (& schotel)	p-kop-9	2		2	7,0 / 4	28	1		blauw, vlechtrand, dame, uitw panelen met dame inn landschap, merk	compleet
45	242	porselein	kop (& schotel)	p-kop-9				7,0 / 4	13	1		blauw, vlechtrand, dame, uitw panelen met dame inn landschap, merk	arch compl
45	243	porselein	kop (& schotel)	p-kop-9				7,0 / 4	17	1		blauw, vlechtrand, dame, uitw panelen met dame inn landschap	arch compl
45	244	porselein	kop (& schotel)	p-kop-9				7,0 / 4	28	1		blauw, floraal, capucijner goed	arch compl
45	245	porselein	kop (& schotel)	p-kop-9	2		2	7,0 / 4	13	1		blauw, floraal, uitwendig panelen floraal	arch compl
45	246	porselein	kop (& schotel)	p-kop-	2		2	7 /	8	1		blauw, capucijner goed	
45	247	porselein	kop (& schotel)	p-kop-	2	2	4	7 /	18	1		blauw, capucijner goed	
45	248	porselein	kop (& schotel)	p-kop-	3		3	7 /	9	1		blauw, bloemenrand, uitwendig floraal	
45	249	porselein	kop (& schotel)	p-kop-	2		2	7 /	7	1		blauw, lijnen, uitwendig landschap	
45	250	porselein	kop (& schotel)	p-kop-	3		3	7 /	13	1		blauw, streeprand, uitwendig panelen floraal	
45	251	porselein	kop (& schotel)	p-kop-			1	7 /	5	1		blauw, lijnen, uitwendig panelen abstract motief	
45	252	porselein	kop (& schotel)	p-kop-	3		3	7 /	7	1		blauw, vlechtrand, uitwendig floraal	
45	253	porselein	kop (& schotel)	p-kop-	2		2	7 /	8	1		blauw, vlechtrand, uitwendig landschap	
45	254	porselein	kop (& schotel)	p-kop-	2		2	7 /	4	1		blauw, vlechtrand, uitwendig landschap	

[illegible]

45	307	faience	bord	f-bor-9?			1	20 / 2,9	232	1	1640	1800	blauw, vl: bloemenmedaillons sp: bloemenmedaillons en krulversiering	compleet	
45	308	faience	bord	f-bor-9?	1		1	22 /	11	1	1640	1800	onderkant: middenvlak hor lijn, zijkant vijf sterren, kartelrand		
45	309	faience	bord	f-bor-2			1	22 / 2,8	424	1	1625	1725	kleine scherf identiek aan 32745V45-307	compleet	
45	310	faience	bord	f-bor-2			1	22 / 2,5	376	1	1625	1725		compleet	
45	311	faience	zalfpot	f-zal-3	2		2	14 / 9,2	327	1	1620	1900		arch compl	
45	312	faience	bord	f-bor-2			1	23,5 / 1,8	425	1	1625	1725		compleet	
45	313	faience	bord	f-bor-2			1	23,5 / 2,2	449	1	1625	1725		compleet	
45	314	faience	bord	f-bor-2			1	23 / 2,3	470	1	1625	1725		compleet	
45	315	faience	bord	f-bor-2			1	23 / 2,5	414	1	1625	1725		compleet	
45	316	faience	bord	f-bor-2			1	20 / 1,5	132	1	1625	1725	blauw, lauwerkrans, tekst staat op ontbrekende scherf in blauw	arch compl	
45	317	faience	bord	f-bor-10			1	26 / 3,5	548	1			twee tinten blauw, vl: panelen afw bloem/persoon in park/bloem/		
45	318	faience	kwispedoor	f-kwi-	1	1	2	16 / /	153	1			imposante bloem, sp: twee personen in park, uitw, vlag zes kl cirkels	compleet	
45	319	steengoed met glazuur	kan	s2-kan-22			1	13 / 23,8	645	1	1650	1750	blauw, in- en uitwendig strooibloemen	compleet	
45	320	steengoed met glazuur	fles	s2-fle-8			1	13 / 19	996	1	1675	1720	oor ontbreekt	arch compl	
45	321	industriel zwart	kan	iz-kan-1	1	1	2	11 / 7,8	137	1			P-kruik	compleet	
45	322	industriel steengoed	(kop &) schotel	s3-bor-1			1	11 / 2,2	82	1	1720	1760	kobaltblauw, bloemen, scratch blue	compleet	
45	323	faience	bord	f-bor-2			1	23 / 2,8	378	1	1625	1725		compleet	
45	324	faience	bord	f-bor-			1		135	1					
45	325	faience	bord	f-bor-19			1	23 / 1,5	283	1				compleet	
45	326	faience	bord	f-bor-19			1	23 / 1,9	195	1				arch compl	
45	327	faience	bord	f-bor-19			1	23 / 2,4	377	1				compleet	
45	328	faience	bord	f-bor-19			1	23 / 1,7	382	1				compleet	
45	329	faience	bord	f-bor-19			1	23 / 2,2	404	1				compleet	
45	330	faience	bord	f-bor-19			1	23 / 2,6	514	1				compleet	
45	331	faience	bord	f-bor-2			1	22 / 2,8	299	1	1625	1725		compleet	
45	332	faience	bord	f-bor-19			1	23 / 2,7	386	1				compleet	
45	344	faience	bord	f-bor-19				23 / 2,5	348	1				arch compl	
45	345	faience	bord	f-bor-19				23 / 2,5	271	1				arch compl	
45	346	faience	bord	f-bor-19				23 / 2,8	490	1				compleet	
45	347	faience	bord	f-bor-7				35 / 5,5	1214	1	1700	1800	blauw, vl:gekruste lijnen, sp:landschap met wilg en grote bloem	compleet	
45	348	faience	bord	f-bor-19				21 / 2,8	250	1				arch compl	
45	349	faience	bord	f-bor-19				23 / 2,7	393	1				compleet	
45	350	faience	bord	f-bor-19				23 / 2,6	391	1				compleet	
45	351	faience	bord	f-bor-19				23 / 3,4	323	1				compleet	
45	352	faience	bord	f-bor-2				22 / 2,5	309	1	1625	1725		compleet	
45	353	faience	bord	f-bor-5				23 / 2,7	331	1	1700	1800	blauw, vl: krullen en blad, sp: springend hert, bloemtakken	compleet	
45	354	faience	bord	f-bor-7				16,0 / 3	151	1	1700	1800	blauw, vl en sp: strooibloemen	compleet	
45	355	faience	bord	f-bor-2				23 / 2,5	231	1	1625	1725	blauw, vl en sp: blad en vruchten	arch compl	
45	356	faience	bord	f-bor-27				20 / 2,5	90	1			blauw, vl en sp.landschappen met een persoon	arch compl	
45	357	faience	bord	f-bor-5				24 / 3,3	263	1	1700	1800	polychroom geel blauw , groen, bruin, vl rand sp bloem tafereel	arch compl	
45	358	faience	bord	f-bor-24				16 / 2,5	194	1			tinglazuur	arch compl	
45	359	faience	bord	f-bor-24				16 / 2,5	102	1			tinglazuur	arch compl	
45	360	Industrieel wit	bord	iw-bor-11				26,0 / 3	370	1	1750	1800	persrelief, featheredge	arch compl	1992IHE B12-23
45	361	faience	bord	f-bor-2				23 / 2,6	257	1	1625	1725	blauw, vl en sp strooibloemen, sp centrum bloem, onderkant op vlag 5	compleet	
45	362	faience	bord	f-bor-5				23 / 2,5	292	1	1700	1800	blauw, vl stilistische motieven, sp bloemcompositie, bloem in cirkel	compleet	
45	363	industriel wit	bord	iw-bor-11				28 / 1	28	1	1750	1800	persrelief, featheredge	arch compl	
45	364	industriel wit	bord	iw-bor-11				28 / 2,6	285	1	1750	1800	persrelief, featheredge	arch compl	
45	365	industriel wit	bord	iw-bor-11				27 / 2,1	42	1	1750	1800	persrelief, featheredge	arch compl	
45	366	industriel wit	bord	iw-bor-11				28 / 2,5	104	1	1750	1800	persrelief, featheredge	arch compl	
45	367	industriel wit	bord	iw-bor-11				28 / 3	122	1	1750	1800	persrelief, featheredge	arch compl	

45	368	industrieel wit	bord	iw-bor-10				11 / 3	55	1	1720	1760		arch compl	
45	369	industrieel wit	bord	iw-bor-10				11 / 3	62	1	1720	1760		compleet	
45	370	industrieel wit	kop	iw-kop-1				8 / 3,5	19	1	1720	1760		arch compl	
45	371	industrieel wit	kop	iw-kop-1				10 / 4,9	31	1	1720	1760	parelrand	arch compl	
45	372	industrieel steengoed	bord	s3-bor-5	2		2	24 /	12	1	1680	1740	golfrand, vl "barlaycorn"		99sted 613-310
45	373	industrieel wit	indet	iw-	8	5	13		22	1			oor, rand/wandfragmenten		
45	374	indusrieel rood	kom	ir-kom-	3	10	13	16 /	45	1			rand/wand fragment		
45	375	steengoed met glazuur	kan	s2-kan-68	1		1		62	1	1720	1760	standvoet, blauwe bies hals, "madelif met parelring" Westerwald		99sted 584
45	376	steengoed met glazuur	kan	s2-kan-68					246	1	1720	1760	ronde medaillons "madelif met parelring", Westerwald		
45	377	steengoed met glazuur	kan	s2-kan-68					306	1	1720	1760	standvoet, bloemmedaillons, stelen in kamstreek		
45	378	steengoed met glazuur	kan	s2-kan-68					433	1	1720	1760	standvoet,kobaltblauwe bies bij de hals		
45	379	steengoed met glazuur	pot	s2-pot-					71	1			rand/oor fragment, indet		
45	380	steengoed met glazuur	pot	s2-pot-					131	1			standvlak, kobaltblauw, bloemstempel, Westerwald		
45	381	steengoed met glazuur	indet	s2-		37	37		192				3 oorfragmenten		
45	382	faience	bord	f-bor-1				20 /	191	1			blauw, vl en sp bloemen sterren en stippen, achterzijde sp V	arch compl	
45	383	faience	bord	f-bor-1				20	121	1			blauw, vl en sp bloemen sterren en stippen	arch compl	
45	384	faience	bord	f-bor-2				23 /	110	1					
45	385	faience	bord	f-bor-2				23 /	134	1			blauw, vl bloemenrand, sp,centraal bloemcompositie en bloempanelen	arch compl	
45	386	faience	bord	f-bor-2				23 /	224	1			blauw, vl bloemenrand, sp,centraal bloemcompositie en bloempanelen	arch compl	
45	387	faience	bord	f-bor-2				23 /	262	1			wit	arch compl	
45	388	faience	bord	f-bor-2				23 /	198	1			wit	arch compl	
45	389	faience	bord	f-bor-2				23 /	144	1			wit	arch compl	
45	390	faience	bord	f-bor-2				23 /	145	1			wit	arch compl	
45	391	faience	bord	f-bor-2				23 /	113	1			wit	arch compl	
45	392	faience	bord	f-bor-2				23 /	52	1			wit	arch compl	
45	393	faience	bord	f-bor-2				23 /	230	1			wit	arch compl	
45	394	faience	bord	f-bor-2				23 /	155	1			wit	arch compl	
45	395	faience	bord	f-bor-2				23 /	135	1			wit	arch compl	
45	396	faience	bord	f-bor-2				23 /	102	1			wit	arch compl	
45	397	faience	bord	f-bor-2				23 /	118	1			wit	arch compl	
45	398	faience	bord	f-bor-2				23 /	66	1			wit	arch compl	
45	399	faience	bord	f-bor-2				23 /	65	1			wit	arch compl	
45	400	faience	bord	f-bor-2				23 /	73	1			wit	arch compl	
45	401	faience	bord	f-bor-2				23 /	63	1			wit	arch compl	
45	402	faience	bord	f-bor-2				23 /	30	1			wit	arch compl	
45	403	faience	kom	f-kom-				16 /	72	1			wit		
45	404	faience	kom	f-kom-				30	57	1			wit		
45	405	faience	bord	f-bor-10				16 /	44	1			blauw, vl gebogen lijnen, cirkels, sp indet		
45	406	faience	bord	f-bor-8				16 /	73	1			blauw, doorlopend tafereel met twee personen, gewolkte bomen,	arch compl	
45	407	faience	bord	f-bor-8				16 /	42	1			blauw, doorlopend tafereel met twee personen, gewolkte bomen,		
45	408	faience	bord	f-bor-13				37 /	486	1			wit	arch compl	
45	409	majolica	bord	m-bor-				37 /	36	1			wit, uitwendig loodglazuur		
45	410	majolica	bord	m-bor-				32 /	62	1			vl wit, cirkels blauw, sp indet, uitwendig loodglazuur		
45	411	majolica	bord	m-bor-				29 /	78	1			blauw, vl bloem, cirkels, sp bloem indet, uitwendig loodglazuur	arch compl	
45	412	faience	bord	f-bor-2				23	221	1			blauw, vl bloem/blad stippen, cirkels sp bloem/blad stippen	arch compl	
45	413	faience	bord	f-bor-2				23	58	1			blauw, vl bloem/blad stippen, cirkels sp bloem/blad stippen	arch compl	
45	414	faience	bord	f-bor-8				14	61	1			blauw, bloem/blad stippen, (kop &) schotel	arch compl	
45	415	faience	bord	f-bor-8				14	35	1			blauw, bloem/blad stippen, (kop &) schotel	arch compl	
45	416	faience	bord	f-bor-				23	47	1			blauw, bloemen , krullen		
45	417	faience	bord	f-bor-8				13	38	1			blauw, cirkels, abstracte bloem en tak, (kop &) schotel	arch compl	
45	418	faience	bord	f-bor-				14	26	1			wit, (kop &) schotel	arch compl	
45	419	faience	bord	f-bor-				11	11	1			blauw, blauw, cirkel, afwisselend bloem/pijl, (kop &) schotel		

45	420	faience	bord	f-bor-				10	8	1			blauw, voorstelling indet, (kop &) schotel	arch compl
45	421	faience	bord	f-				19	36	1			wit	
45	422	industrieel wit	bord	iw-bor-				27	74	1			vl golfrelief tegen randlip	
45	423	faience	mosterdpot	f-mos-1				8	8	1	1700	1740	blauw, uitlopende lijnen op voet, vorm lijkt op: f-mos-1 BH96V32-22	
45	424	faience	kom	f-kom-2				25 / 11,5	758	1			wit, oor en schenklip	arch compl
45	425	faience	kop	f-kop-				8	8	1			blauw, uitw afwisselend bloem/pijl, cirkels, bloemmotief	
45	426	faience	bord	f-bor-8				12 / 2,1	18	1			blauw, vl sp gestyleerde bloemen , sterren	arch compl
45	427	faience	bord	f-bor-5				26 / 2,5	164	1			blauw, vl slingerlijn, cirkels, landschap met paard	arch compl
45	428	faience	bord	f-bor-5				25 /	200	1			blauw, vl en sp gestyleerde bloemen	arch compl
45	429	faience	bord	f-bor-3				28 /	169	1			blauw, vl en sp gestyleerde bloemen	arch compl
45	430	faience	bord	f-bor-3				24 /	130	1			blauw, vl cirkel, sp rozet	arch compl
45	431	faience	bord	f-bor-3				25	135	1			blauw, vl cirkel, sp rozet	arch compl
45	432	faience	bord	f-bor-3				25	175	1			blauw groen, vl en sp bladtak	arch compl
45	433	faience	bord	f-bor-3				24	121	1			blauw, vl cirkel, sp rozet	arch compl
45	434	faience	bord	f-bor-3				24	26	1			blauw, vl cirkel,	
45	435	faience	bord	f-bor-5				25 /	212	1			blauw, vl en sp gestyleerde bloemen en vlinders	arch compl
45	436	faience	bord	f-bor-25				25 /	99	1			blauw, vl en sp gescheiden ketting bloem/blad tekening, geperste vorm	
45	437	faience	bord	f-bor-5				25 /	135	1			blauw, vl en sp gestyleerde bloemen en sterren	arch compl
45	438	faience	bord	f-bor-				25 /	35	1			blauw, tussen vlag en spiegel twee cirkels	
45	439	faience	bord	f-bor-				24 /	80	1			wit	
45	440	faience	bord	f-bor-				23 /	46	1			wit	
45	441	faience	bord	f-bor-				26 /	54	1			wit	
45	442	faience	bord	f-bor-				24	27	1			wit	
45	443	faience	bord	f-bor-				24	20	1			wit	
45	444	faience	bord	f-bor-				23	36	1			wit	
45	445	faience	bord	f-bor-				26	100	1			wit	
45	446	faience	bord	f-bor-	4	4			54	1			blauw, blad en sterren	
45	447	faience	bord	f-bor-				13	30	1			blauw, vl met panelenbloem en opvulligblad en sterren	
45	448	faience	bord	f-bor-					49	1			blauw, sp bloem/blad motief	
45	449	faience	bord	f-bor-	2	1	3	15	8	1			blauw, indet	
45	450	faience	bord	f-bor-	2		2	16	20	1			blauw, vl slinger en bes	
45	451	faience	indet	f-	27	60	87	135					blauw, indet	
45	452	faience	indet	f-	39	289	328	622					wit, 3 oren, indet	

DETERMINATIELIJST BOUWMATERIALEN BEERPUT (S68/V45)															
vnr	subnr	materiaal	vorm	code type	rand	overig	totaal	lengte/breedte/ dikte in cm	gewicht gr	MAE	typedatering		opmerkingen	compleet	literatuur
											begin	eind		arch compl	
45	333	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel			9	13 / 13 / 0,9	322	1	1680	1700	tegel met spinnetje in blauw, weglopende man	compleet	Korf 1964 03gor1 119-146 03gor1 119-146 03gor1 119-146
45	334	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel				13,2 / 13,2 / 1,2	447	3	1600	1650	accoladetegel in blauw, krijgsman. Korf 1964, p. 128, afb 291	compleet	
45	335	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel				13,2 / 13,2 / 1,2	435	1	1620	1650	bloempottegel in blauw	compleet	
45	336	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel				13,2 / 13,2 / 1,2	451	1	1620	1650	bloempottegel in blauw	compleet	
45	337	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel				13 / 13 / 0,9	278	1	1650	1700	tegel met spinnetje in blauw, man (kind) met spies, misbaksel	compleet	
45	338	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel				13,2 / 13,2 / 1,2	435	1	1620	1650	bloempottegel in blauw	compleet	
45	339	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel				12,8 / 12,8 / 1	302	1	1680	1700	tegel in blauw zonder hoekversiering, twee kinderen doen de radslag	compleet	
45	340	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel				13,2 / 13,2 / 1	325	1			tegel wit	compleet	
45	341	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel				12,8 / 12,9 / 0,8	195	1	1680	1700	tegel met spinnetje i n blauw, springende hond	compleet	
45	342	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel			12,7 / 12,8 / 0,8	204	1			tegel wit	compleet		
45	343	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel			12,7 / 12,8 / 0,8	208	1			tegel wit	compleet		

45	451	bouwmateriaal	wandtegel	f-tegel			43						fragmenten overig		

Bijlage 5   Determinatielijst metaal

DETERMINATIELIJST METAAL NIEUWSTAD 32745									
vnr	subnr	spoor	materiaalgroep	fragmentatie	aantal	omschrijving	datering begin	datering eind	foto
4	1	12	fe	compleet	1	spijker met restant hout			
7	1	35	brons?	fragment	1	mogelijk oor/ aanzet scharnier			
7	2	35	fe	compleet	2	spijkers			
8	1	stortvondst	Pb	compleet	1	kogel (12mm)			
8	2		fe	fragment	1	riembeslag?			
8	3		fe	fragment	6	indet			
8	4		fe	compleet	1	beugel bierfles met dop van emaille; niet geconserveerd			X
8	5		fe	compleet	6	spijkers			
8	6		fe	compleet	1	ring, 26mm diameter, 20mm hoog			
8	7		Pb	fragment	2	indet			
8	8		Cu	fragment	1	indet			
8	9		Cu	compleet	1	katrol +/- 4cm			
8	10		Cu	compleet	1	duit Hollandia	1590	1605	
8	11		Pb	compleet	1	staalloodje			X
8	12		Cu	compleet	1	gordijnring			
8	13		Cu	compleet	1	siernagel (16mm)			
8	14		fe	compleet	1	ijzeren staaf 280mm lang			
8	15		fe	fragment	1	half rond voorwerp, onderdeel kachel?			
12	1		fe	compleet	2	grote (155mm) en kleine nagel			
14	1	bij S36	Fe	compleet	1	spijker, vierkant			
16	1		Cu/Zn	knop	1	sierknop rond, afgebroken			
17	1		Fe	compleet	1	hakmes, gewicht 780 gr			X
21	1	41	Fe	compleet	4	spijker, rond			
23	1	39	Fe	compleet	3	spijker vierkant			
26	1	43	muntgewicht	compleet	1	muntgewicht, 4 gr, Bourgondische Nederlanden voor een gouden vlies (1499-1506), maker (kenmerk letter) L	1586	1621	X
31	1	51	Fe	compleet	1	spijker, vierkant			
34	1	58	Fe	fragment	1	gebogen sluithaak			
35	1	61	Fe	compleet	2	spijker, vierkant			
35	2	61	Fe	fragment	1	mes			
35	3	61	Fe	fragment	1	mes, fragm. 67mm lang; sterk gecorrodeerd, niet geconserveerd			
38	1	49	Fe	compleet	1	pen 480mm met knop 35mm aan uiteinde			
38	2	49	Fe	fragment	1	mes, vating en fragm. lemmet, 100mm lang			
41	1	63	Fe	fragment	1	buis, 11cm, mogelijk handvat mes; sterk gecorrodeerd, niet geconserv.			
53	1	stortvondst	Fe	compleet	3	sintel			X
53	2		Pb	compleet	1	dubbelgeslagen plak, diam 37 mm , binnkant enkele strepen, doorboord			
53	3		Fe	compleet	3	spijker, vierkant			
53	4		Fe	compleet	1	hoefnagel			
53	5		Pb	compleet	1	textiellood, diam 17 mm			X

53	6		Cu/Zn	fragment	1	strip 130 mm met een oog in verbreed uiteinde			
53	7		Fe	compleet	1	beslagplaat met grendel			
53	8		muntgewicht	compleet	1	muntgewicht, 3,12 gr Frankrijk voor een Salut, maker LVG Leonard van de Gheere (1523-1577), handje (Antwerpen)	1523	1577	X
53	9		Cu/Zn	fragment	1	klinknagel			
53	10		Fe	compleet	1	hamer gewicht 120 gram			
53	11		Pb	compleet	1	musketkogel diam 9 mm			
53	12		Pb	compleet	1	textiellood?			X
53	13		Cu/Zn	fragment	3	knoop			
53	14		Pb	fragment	1	indet onderdeel			
53	15		Cu	compleet	1	valse duit uit het graafschap Reckheim met het wapen v.d. Stad Utrecht	1600	1650	X
53	16		Cu	compleet	1	duit GELRIA 1768		1768	X
53	17		Cu	compleet	1	duit HOLLANDIA 1780		1780	X
53	18		Cu	compleet	1	duit stad UTRECHT		1785	X
53	19		Cu	compleet	1	scheide Munze 2 Pfennige 1852 A		1852	X
53	20		Cu	compleet	1	scheide Munze 2 Pfennige 1855 A		1855	X
53	21		Pb	compleet	1	netverzwaarder			X
Beerput									
45	1	68	Sn	compleet	1	lepel, gekroonde roos met IVB , bak is verbogen, Baart type III	16d	18A	X
45	2	68	Cu/Zn	compleet	1	naaldenkoker? sluiting met schroefdraad, lengte cm , uiteinde geplet			
45	3	68	Cu/Zn	compleet	1	zakhorloge, Cotsworth London 100 gram, diam 58 mm, dikte 25 mm	1669	1732	X
45	4	68	Fe/hoorn	fragment	1	priem/ opener, hoornen heft			X
45	5	68	Pb	compleet	1	(textiel)lood met letter P en huismek?			
45	6	68	messing	fragment	1	knoop, bovenkant bewerkt			X
45	7	68	Cu/Zn	compleet	1	vingerhoed, gegoten , groef onder de top	1675	1800	X
45	8	68	Cu/Zn	compleet	1	rekenpenning, louis XV type, lohan (Hans) Albrecht Dorn 1732	1732	1783	X
45	9	68	Cu/Zn	compleet	3	speld 50 mm			X
45	10	68	Cu/Zn	compleet	32	speld 20 - 32 mm			X
45	11	68	Cu/Zn	fragment	1	oog van kledingsluiting, 20mm			X
45	12	68	Cu/Zn	compleet	3	gordijn-/kledingring, diam 14,17 en 22 mm			X
45	13	68	Cu/Zn	compleet	2	haak en oog			X
45	14	68	Fe	compleet	1	sleutel			X
45	15	68	Fe	compleet	1	sintel, breedte 30 mm; sterk gecorrodeerd, niet behandelbaar			
45	16	68	Pb	fragment	3	loodstrip			X
45	17	68	Fe	fragment	1	sleutel			X
45	18	68	Fe	fragment	1	schalm, grootste maat 14 cm			
45	19	68	Pb	fragment	1	looddruppel, platte lepelvorm , indet			
45	20	68	Fe	compleet	1	haak, scharnierend in staaf met oog, 80 mm en 70 mm			
45	21	68	Pb	compleet	1	netverzwaarder?			
45	22	68	Fe	fragment	1	mes			
45	23	68	Fe	compleet	3	ring diam ca. 26 mm			
45	24	68	Fe	fragment	1	wandhouder? met rechte hoek en verbreding in de constructie, 10 en 14 cm			

Bijlage 6   Determinatielijst dierlijk bot

vnr	spoornr	dier	skeletdeel	aantal	R/L	omschrijving	bijzonderheid	leeftijd
14		schaap/geit	metacarpus	1	L	exemplaar	dist deel + condyle ontbreekt	
20	40	klein	indet	1		fragm	baculum ?	
20	40	kat	metatarsus	2		compleet		
21	41	kat	cranium	2	L	fragm zygomaticum + temporale		
21	41	kat	mandibula	1	L	1 kies + canine		
21	41	kat	mandibula	1	R	2 kiezen + canine		
21	41	kat	scapula	1	L	compleet		
21	41	kat	scapula	1	R	compleet		
21	41	kat	humerus	1	R	compleet		
21	41	kat	humerus	1	L	exemplaar	3 fragm	
21	41	kat	ulna	1	L	compleet		
21	41	kat	ulna	1	R	compleet		
21	41	kat	radius	1	L	compleet		
21	41	kat	radius	1	R	compleet		
21	41	kat	cervicale vertebra	1		compleet		
21	41	kat	lumbale vertebra	7		compleet		
21	41	kat	costa	11		compleet		
21	41	kat	pelvis	1	L	compleet		
21	41	kat	pelvis	1	R	compleet		
21	41	kat	femur	1	L	compleet		
21	41	kat	tibia	1	L	proxi deel ontbreekt		
21	41	kat	tibia	1	R	dist deel ontbreekt		
21	41	kat	fibula	1	L	compleet		
21	41	kat	metatarsus	3		compleet		
21	41	kat	phalanx 1	1		compleet		
25	22	rund	metatarsus	1	L	compleet		
25	22	rund	costa	1		fragm	hak-snijsporen	
25	22	rund	cranium	1	L	fragm maxilla		
25	22	rund	gebitselement	2	L	P2,P3 uit bovenkaak		
25	22	rund	mandibula	1	L	fragm met P3,P4,M1,M2,M3	haksporen;	
31	51	haas	tibia	1	L	fragm met deel vergr fibula	vraatsporen	
31	51	kat	gebitselement	1		canine		
31	51	vogel	vertebra	1		compleet		
32	56	varken	pelvis	1	L	fragm met acetabulum		
32	56	varken	scapula	1	L	fragm blad met deel spina	vraatsporen	
32	56	groot	costa	1		fragm	hakspoor	

35	61	rund	radius	1	L	proxi deel epi vergroeid	haksporen	
51	36	paard	cranium	1		exempl met 5 kiezen M1,M2,M3	nasale + deel maxilla ontbreekt	
Beerton								
38	49	huishoen	cranium	1		schedeldak + achterhoofd		
38	49	huishoen	sternum	1		compleet	concretie	
38	49	huishoen	sternum	1		compleet	concretie	
38	49	huishoen	sternum	1		fragm		
38	49	huishoen	tibiotarsus	3		compleet	concretie	
38	49	huishoen	tibiotarsus	3		compleet	juveniel;concretie	
38	49	huishoen	tibiotarsus	1		fragm proxi deel ntbrekt	concretie	
38	49	huishoen	tarsometatarsus	6		compleet	concretie	
38	49	huishoen	tarsometatarsus	5		compleet	juveniel;concretie	
38	49	huishoen	humerus	1		compleet	concretie	
38	49	huishoen	humerus	1		fragm	concretie	
38	49	huishoen	humerus	1		compleet	juveniel; concretie	
38	49	huishoen	ulna	4		compleet	concretie	
38	49	huishoen	ulna	2		compleet	juveniel;concretie	
38	49	huishoen	coracoid	4		compleet	concretie	
38	49	huishoen	coracoid	1		compleet	juveniel; concretie	
38	49	huishoen	radius	5		compleet	concretie	
38	49	huishoen	scapula	7		compleet	concretie	
38	49	huishoen	scapula	2		compleet	juveniel;concretie	
38	49	huishoen	mandibula	1		compleet	concretie	
38	49	huishoen	maxilla	2		exemplaren	concretie	
38	49	huishoen	carpometecarpus	3		compleet	concretie	
38	49	huishoen	furcula	1		compleet	concretie	
38	49	huishoen	femur	2		compleet	concretie	
38	49	huishoen	fibula	2		compleet	concretie	
38	49	huishoen	sacrum	2		exemplaren		
38	49	huishoen	pelvis	1		rechter helft		
38	49	huishoen	pelvis	1		helft	juveniel;concretie	
38	49	huishoen	pelvis	5		fragm	juveniel;concretie	
38	49	huishoen	costa	8		compleet	concretie	
38	49	huishoen	vertebra	1		compleet		
38	49	huishoen	humerus	1		fragm	concretie	
38	49	huishoen	div botmatr	5		fragm		

38	49	kat	femur	1	R	epis niet vergr	juveniel;concretie	
38	49	kat	cranium	1	L	fragm maxilla met 2 kiezen	juveniel	
38	49	kat	mandibula	1		exemplaar met 1 kies en 2 in doorbr	juveniel; concretie	
38	49	kat	ulna	1	R	dist epi niet vergr	juveniel; concretie	
38	49	kat	radius	1	R	dist epi niet vergr	juveniel,concretie	
38	49	kat	humerus	1	L	proxi fragm epi niet vergr	juveniel,concretie	
38	49	kat	metatarsus	1		compleet	concretie	
38	49	kat	metacarpus	1		compleet	concretie	
38	49	kat	phalanx 1	1		compleet	concretie	
38	49	kat	phalanx 2	1		compleet	concretie	
38	49	kat	metacarpus	1		exemplaar met 1 kies en 2 in doorbr	juveniel	
38	49	kat	fibula	1		fragm fibula	juveniel	
38	49	klein	costa	8		compleet		
38	49	klein	indet	1		frag,		
38	49	mg	costa	1		fragm		
38	49	schaap/geit	pelvis	1	L	illum	concretie	
38	49	varken	atlas	1		1/2 exemplaar	concretie	
38	49	vis	cleithrum	1		fragm	concretie	
38	49	vis	vertebra	1		fragm	concretie	
38	49	vis	maxillare	1		compleet		
38	49	vis	vertebra	1		fragm		
				112				
Beerput								
46	68	schaap/geit	humerus	1	L	compleet		> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	humerus	2	L	proxi fragm epi vergr	haksporen	> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	humerus	3	L	dist fragm epi vergr	haksporen	> 10 mnd
46	68	schaap/geit	humerus	2	L	fragm met deel dist epi	haksporen	> 10 mnd
46	68	schaap/geit	humerus	1	L	fragm distaal epi niet vergr	juveniel	< 10 mnd
46	68	schaap/geit	humerus	1	L	proxi epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	schaap/geit	humerus	1	L	fragm proxi epi	haksporen	
46	68	schaap/geit	humerus	1	R	compleet		> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	humerus	1	R	proxi epi ontbreekt	haksporen	> 10 mnd
46	68	schaap/geit	humerus	1	R	fragm met deel dist epi	haksporen	> 10 mnd
46	68	schaap/geit	humerus	2	R	fragm met dist epi vergr	haksporen	> 10 mnd
46	68	schaap/geit	humerus	2	R	proxi deel met epi vergr	haksporen	> 3½ jaar

46	68	schaap/geit	humerus	1	R	proxi epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	schaap/geit	humerus	1	R	proxi deel epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	schaap/geit	radius	1	R	proxi deel ontbreekt	haksporen	
46	68	schaap/geit	radius	1	R	exemplaar dist epi niet vergr	juveniel	< 3 jaar
46	68	schaap/geit	radius	1	R	compleet dist epi niet vergr	juveniel	< 3 jaar
46	68	schaap/geit	radius	1	R	proxi deel met epi vergr		> 10 mnd
46	68	schaap/geit	radius	1	R	proxi deel met epi vergr		> 10 mnd
46	68	schaap/geit	radius	1	R	dist fragm vergr met deel ulna		
46	68	schaap/geit	radius	1	R	dist fragm vergr met deel ulna	haksporen	
46	68	schaap/geit	radius	1	R	dist fragm met fragm epi	haksporen	> 3 jaar
46	68	schaap/geit	radius	2	R	fragm diaphyse	haksporen	
46	68	schaap/geit	radius	1	L	epis niet vergr	juveniel	< 10 mnd
46	68	schaap/geit	radius	1	L	proxi deel met vergr epi		> 10 mnd
46	68	schaap/geit	radius	1	L	proxi deel met vergr epi		> 10 mnd
46	68	schaap/geit	radius	1	L	dist fragm vergr met deel ulna		
46	68	schaap/geit	radius	1	L	dist fragm vergr met deel ulna		
46	68	schaap/geit	radius	1	L	proxi deel epi vergr		> 10 mnd
46	68	schaap/geit	radius	1	L	proxi deel epi vergr		> 10 mnd
46	68	schaap/geit	pelvis	4	R	compleet rechter helft		> 10 mnd
46	68	schaap/geit	pelvis	6	R	rechter exemplaren	ilium ontbreekt	
46	68	schaap/geit	tibia	3	R	compleet		> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	tibia	1	R	proxi deel epi vergr		> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	tibia	1	R	proxi deel epi vergr		> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	tibia	1	R	dist deel epi vergr	haksporen	> 2 jaar
46	68	schaap/geit	tibia	3	R	exemplaren proxi epis niet vergr	juveniel	< 2 jaar
46	68	schaap/geit	tibia	2	R	fragm met proxi epi	haksporen	> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	tibia	2	L	compleet		> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	tibia	1	L	proxi deel met vergr epi		> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	tibia	1	L	proxi deel epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	schaap/geit	tibia	1	L	dist deel epi vergr		> 2 jaar
46	68	schaap/geit	tibia	3	L	exemplaren proxi epis niet vergr	juveniel	> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	tibia	1	L	fragm proxi epi	haksporen	
46	68	schaap/geit	tibia	1	R	fragm proxi epi	haksporen	
46	68	schaap/geit	astragalus	4	L	compleet		
46	68	schaap/geit	astragalus	8	R	compleet		
46	68	schaap/geit	calcaneum	2	L	compleet		> 3 jaar
46	68	schaap/geit	calcaneum	4	R	compleet		> 3 jaar
46	68	schaap/geit	ulna	3	L	exemplaren met proxi epi		> 2½ jaar

46	68	schaap/geit	ulna	1	L	exemplaar epi niet vergr	juveniel	< 2½ jaar
46	68	schaap/geit	ulna	4	R	exemplaren met proxi epi		> 2½ jaar
46	68	schaap/geit	ulna	2	R	exemplaren proxi epis niet vergr	juveniel	< 2½ jaar
46	68	schaap/geit	ulna	2	R	fragm		
46	68	schaap/geit	sacrum	3		exemplaren	delen afgehakt	
46	68	schaap/geit	femur	2	L	compleet		> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	femur	1	L	exemplaar proxi epi niet vergr	juveniel	< 3 jaar
46	68	schaap/geit	femur	1	L	proxi deel epi vergr		> 3 jaar
46	68	schaap/geit	femur	1	L	proxi deel epi vergr		> 3 jaar
46	68	schaap/geit	femur	3	L	exemplaren dist deel epi vergr	haksporen	> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	femur	11		fragm diaphyse		
46	68	schaap/geit	femur	2	L	dist delen epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	schaap/geit	femur	1	L	dist epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	schaap/geit	femur	3	L	exemplaren proxi epis niet vergr	juveniel	< 3 jaar
46	68	schaap/geit	femur	8	R	compleet		> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	femur	3	R	exemplaren epis niet vergr	juveniel	< 3 jaar
46	68	schaap/geit	femur	3	R	exemplaren proxi deel epi vergr		> 3 jaar
46	68	schaap/geit	femur	1	R	proxi deel epi niet vergr	juveniel	< 3 jaar
46	68	schaap/geit	femur	2	R	exemplaren dist deel epi vergr		> 3½ jaar
46	68	schaap/geit	femur	5	R	exemplaren dist epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	schaap/geit	hyoid	1		fragm	vraatsporen	
46	68	schaap/geit	scapula	1	L	compleet	juveniel	
46	68	schaap/geit	scapula	3	L	exemplaren fragm met gewr kom		
46	68	schaap/geit	scapula	1	R	compleet	juveniel	
46	68	schaap/geit	scapula	5	R	exemplaren fragm met gewr kom		
46	68	schaap/geit	scapula	1	R	fragm met deel spina	gewr kom afgehakt	
46	68	schaap/geit	scapula	1	L	fragm blad met deel spina	snij/haksporen	
46	68	schaap/geit	scapula	26		fragm blad met deel spina	snij en haksporen	
46	68	schaap/geit	patella	5	R	compleet		
46	68	schaap/geit	patella	2	L	compleet		
46	68	schaap/geit	mandibula	1	R	compleet 2 kiezen	Dp4,M1, en M2 in prim doorbraak	9-10 mnd
46	68	schaap/geit	mandibula	1	L	compleet 4 kiezen	Dp2,3,4,M1en M2 in prim doorbraak	9-10 mnd
46	68	schaap/geit	mandibula	1	L	compleet met 4 kiezen	Dp2,3,4 en M1 in sec doorbraak	4 mnd
46	68	schaap/geit	mandibula	1	R	compleet met 3 kiezen	Dp 3,4 en M1 in primaire doorbraak	3 mnd
46	68	schaap/geit	mandibula	1	L	exemplaar 3 fragm met 1 kis	M1 in primaire doorbraak	3 mnd
46	68	schaap/geit	gebitselement	1		kies	sec slijtage	
46	68	schaap/geit	tarsale C + 4	3	L	exemplaren compleet		
46	68	schaap/geit	tarsale C + 4	1	R	compleet		

46	68	schaap/geit	carpale radiale	1	R	compleet		
46	68	schaap/geit	carpale interm	1	L	compleet		
46	68	schaap/geit	phalanx 1	1		proxi epi niet vergr	juveniel	
46	68	schaap/geit	cranium	1		os petrosum		
46	68	schaap/geit	cranium	1		os petrosum met bulla tympanica		
46	68	schaap/geit	cranium	1		bulla tympanica		
46	68	schaap/geit	cranium	1		deel linkerhelft en nasale ontbreekt	M2 in primaire doorbraak	9-10 mnd
46	68	schaap/geit	cranium	1	R	rechter parietale		
46	68	schaap/geit	cranium	1	R	fragm met os petrosum		
46	68	schaap/geit	pelvis	1	L	pubis met fragm acetabulum	zaagspoor	
46	68	schaap/geit	pijpbeen	6		fragm	haksporen	
46	68	schaap/geit	tibia	1	L	fragm	hak/snijsporen	
46	68	schaap/geit	tibia	1	R	fragm	hak/snijsporen	
46	68	schaap/geit	ulna	4		fragm		
46	68	schaap/geit	femur	1	L	trochanter major niet vergr	juveniel	
46	68	schaap/geit	cervicale vertebra	19		1/2 exemplaren	doormidden gehakt	
46	68	schaap/geit	lumbale vertebra	15		1/2 exemplaren	doormidden gehakt	
46	68	schaap/geit	thoracale vertebra	49		1/2 exemplaren	doormidden gehakt	
				310				
46	68	rund	costa cartilage	2		exemplaren compleet		
46	68	rund	costa cartilage	5		fragm van exemplaren		
46	68	rund	costa cartilage	3		fragm van exemplaren	snij-haksporen	
46	68	rund	humerus	4		distaal deel met dist epi vergr	haksporen	> 1½ jaar
46	68	rund	humerus	1		fragm diaphyse	haksporen	
46	68	rund	pijpbeen	5		fragm diaphyse	haksporen	
46	68	rund	radius/ulna	1	L	proxi deel epis vergr	haksporen	> 3½ jaar
46	68	rund	sternum	2		fragm	door midden gehakt	
46	68	rund	metacarpus	1	L	exemplaar dist epi niet vergr	juveniel	< 2½ jaar
46	68	rund	cranium	1	L	maxilla met 3 kiezen	juveniel	
46	68	rund	scapula	1	L	fragm met gewr vlak	juveniel	
46	68	rund	scapula	1	R	fragm met gewr vlak	juveniel	
46	68	rund	radius/ulna	1		fragm diaphyse	haksporen	
46	68	rund	hyoid	1	L	fragm		
46	68	rund	hyoid	1	R	fragm		
46	68	rund	pelvis	1	R	ilium met deel acetabulum niet vergr	juveniel	< 10 mnd
46	68	rund	pelvis	1	L	ischium en pubis + deel acetabulum	juveniel	< 10 mnd

46	68	rund	scapula	1	L	fragm blad en spina		
46	68	rund	scapula	1		fragm blad		
46	68	rund	femur	1		fragm caput met deel fovea		
46	68	rund	femur	1	R	proxi deel epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	rund	calcaneum	1	R	proxi epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	rund	pijpbeen	1		fragm diaphyse	haksporen	
46	68	rund	calcaneum	1	R	proxi deel epi vergr	distaal deel afgehakt	> 3½ jaar
46	68	rund	astragalus	1	R	1/2 exemplaar	door midden gehakt	
46	68	rund	tarsale C + 4	2	R	fragm niet vergr	deel afgehakt	
46	68	rund	carpale 2+ 3	1	L	compleet	hakspoor	
46	68	rund	carpale 4	1	L	compleet	hakspoor	
46	68	rund	carpale 4	1	L	exemplaar	deel afgehakt	
46	68	rund	carpale radiale	1	L	exemplaar	deel afgehakt	
46	68	rund	sesam	1		compleet proximaal		
46	68	rund	sesam	2		compleet distaal		
46	68	rund	phalanx 1	10		exemplaren compleet		> 1½ jaar
46	68	rund	phalanx 2	7		exemplaren compleet		> 1½ jaar
46	68	rund	phalanx 3	6		exemplaren compleet		> 1½ jaar
46	68	rund	cervicale vertebra	5		fragm	doormidden gehakt	
46	68	rund	thoracale vertebra	16		fragm	doormidden gehakt	
46	68	rund	lumbale vertebra	22		fragm	doormidden gehakt	
46	68	rund	vertebra	10		fragm corpus vertebra	doormidden gehakt	
46	68	rund	tw's	19		fragm		
46	68	rund	costa	8	L	exemplaren	delen afgehakt	
46	68	rund	costa	8	R	exemplaren	delen afgehakt	
46	68	rund	costa	33		fragm	afgehakt;snijsporen	
				193				
46	68	varken	astragalus	1	L	compleet	haksporen	
46	68	varken	astragalus	1	R	fragm		
46	68	varken	atlas	1		1/2 exemplaar		
46	68	varken	calcaneum	1	R	proxi epi niet vergr	juveniel	< 2½
46	68	varken	calcaneum	1	L	proxi deel epi niet vergr	juveniel	< 2½
46	68	varken	carpale interm	1	R	klein deel afgehakt		< 2¼ jaar
46	68	varken	carpale radiale	1	R	klein deel afgehakt		< 2¼ jaar
46	68	varken	carpale ulna	1	R	compleet		< 2¼ jaar
46	68	varken	cranium	1	L	maxillare,lacrimale,frontale en zygom.	M1,M2 afgebroken;haksporen	

46	68	varken	cranium	1	L	fragm temporalem met zygomatic proc	haksporen	
46	68	varken	cranium	1	R	fragm temporalem met zygomatic proc		
46	68	varken	cranium	1	L	fragm occipitale met condyle		
46	68	varken	cranium	1		fragm nasale		
46	68	varken	femur	2	L	exemplaren epis niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	femur	1	R	exemplaar epis niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	femur	2	L	exemplaren proxi deel epi niet vergr	hak en snijsporen; juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	femur	1	L	dist deel afgehakt; proxi epi niet vergr	hak en snijsporen; juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	femur	1	L	dist deel ontbreekt proxi epi niet vergr	snijsporen; juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	femur	1	L	diaphyse fragm	hak-en snijsporen	
46	68	varken	femur	2		proxi epis niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	femur	1		trochanter major		< 3½ jaar
46	68	varken	gebitselement	1		fragm snijstand		
46	68	varken	humerus	1	L	proxi deel epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	humerus	1	L	dist deel met epi niet vergr	haksporen	< 1 jaar
46	68	varken	humerus	1	L	proxi epi niet vergr	snijsporen	< 3½ jaar
46	68	varken	mandibula	1	L	fragm met met 4 kiezen	Dp3,Dp4,M1 en M2 in prim doorbr,snijsp.	9-10 mnd
46	68	varken	metacarpus 2	1	R	dist epi niet vergr		< 2¼ jaar
46	68	varken	metacarpus 3	1	R	dist epi niet vergr		< 2¼ jaar
46	68	varken	metacarpus 4	1	R	dist epi niet vergr		< 2¼ jaar
46	68	varken	metacarpus 5	1	R	dist epi niet vergr		< 2¼ jaar
46	68	varken	metatarsus 2	1	R	dist epi niet vergr		< 2¼ jaar
46	68	varken	metatarsus 2	1	L	dist epi niet vergr	vraatsporen	< 2¼ jaar
46	68	varken	metatarsus 3	1	R	dist epi niet vergr		< 2¼ jaar
46	68	varken	metatarsus 4	1	R	dist epi niet vergr		< 2¼ jaar
46	68	varken	metatarsus 5	1	R	dist epi niet vergr		< 2¼ jaar
46	68	varken	pelvis	4	R	fragm ilium	juveniel	
46	68	varken	pelvis	1	L	fragm ilium	juveniel	
46	68	varken	pelvis	2	R	fragm ischium + fragm acetabulum	juveniel	
46	68	varken	pelvis	2	R	fragm met acetabulum		
46	68	varken	pijpbeen	1		fragm		
46	68	varken	radius	1	R	exemplaar dist epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	radius	1	R	dist epi	niet vergr; juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	ulna	1	R	exemplaar epis niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	scapula	1	R	compleet	tuber niet vergr;juveniel	< 1 jaar
46	68	varken	scapula	1	L	deel blad en spina afgehakt	haksporen; tuber niet vergr;juveniel	< 1 jaar
46	68	varken	scapula	1	L	fragm met gewr en deel spina	tuber niet vergr; juveniel	< 1 jaar
46	68	varken	tarsale 4	1	R	klein deel afgehakt		< 2¼ jaar

46	68	varken	tibia	3	L	epis niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	tibia	2	R	epis niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	tibia	1	L	proxi deel epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	tibia	1	R	proxi deel epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	tibia	2	L	proxi epi	niet vergroeid	< 3½ jaar
46	68	varken	tibia	1	R	proxi epi	niet vergroeid	< 3½ jaar
46	68	varken	tibia	1	L	dist epi	niet vergroeid	< 3½ jaar
46	68	varken	tibia	1	R	dist epi	niet vergroeid	< 3½ jaar
46	68	varken	tibia	2		fragm proxi epi	niet vergroeid	< 3½ jaar
46	68	varken	tibia	1		fragm dist epi	niet vergroeid	< 3½ jaar
46	68	varken	tibia	3		exemplaren fragm epi niet vergr	juveniel	< 3½ jaar
46	68	varken	fibula	1	R	dist deel ontbreekt proxi epi niet vergr		
46	68	varken	fibula	1	L	dist deel ontbreekt proxi epi niet vergr		
46	68	varken	fibula	1	L	proxi deel ontbreekt dist epi niet vergr		
46	68	varken	phalanx 1	1		compleet		> 2 jaar
46	68	varken	phalanx 1	3		exemplaren proxi epi niet vergr		< 2jaar
46	68	varken	phalanx 2	2		compleet		> 1 jaar
46	68	varken	cervicale vertebra	5		compleet	tw's niet vergr	
46	68	varken	cervicale vertebra	15		fragm	haksporen	
46	68	varken	thoracale vertebra	7		compleet	tw's niet vergr	
46	68	varken	thoracale vertebra	20		fragm	haksporen	
46	68	varken	lumbale vertebra	6		exemplaren transversae afgehakt	tw's niet vergr	
46	68	varken	lumbale vertebra	20		fragm	haksporen	
				155				
46	68	haas	cranium	1		occipitale met inw oren		
46	68	haas	cranium	3	L	fragm maxilla + zygomaticum en 4 kiezen		
46	68	haas	cranium	1	R	fragm maxilla + zygomaticum + fragm tandkas		
46	68	haas	scapula	1	R	compleet		
46	68	haas	scapula	1	L	fragm met gewr + tuber en deel spina		
46	68	haas	humerus	1	L	exemplaar zonder proxi epi		
46	68	haas	humerus	1	R	proxi deel epi niet vergr		
46	68	haas	radius	1	L	exemplaar zonder dist epi		
46	68	haas	lumbale vertebra	4		exemplaren		
46	68	haas	pelvis	1	R	rechter helft compleet		
46	68	haas	calcaneum	1	L	compleet		
46	68	haas	costa	9		exemplaren		

46	68	haas	costa	4		fragm		
46	68	haas	metacarpus	2		exemplaren proxi deel ontbreekt		
46	68	haas	cranium	1		fragm		
				32				
46	68	konijn	mandibula	1	R	exemplaar met 4 kiezen		
46	68	konijn	humerus	1	R	proxi deel epi vergroeid		
46	68	konijn	thoracale vertebra	1		compleet		
46	68	konijn	pelvis	1	L	linker helft compleet		
46	68	konijn	pelvis	1	R	rechter helft compleet	vraatsporen	
46	68	konijn	femur	1	L	exemplaar zonder proxi deel	vraatsporen	
				6				
46	68	hond	metacarpus 4	1	L	compleet		
46	68	woelrat	schedel	1		compleet met kiezen en snijtanden		
46	68	mg	sternum	1		1/2 exemplaar	door midden gehakt	
46	68	mg	sternum	1		fragm	door midden gehakt	
46	68	mg	cranium	1	L	condyle occipitalis	juveniel	
46	68	mg	div botfragm	80		fragmenten	hak-en snijsporen	
46	68	mg	costa	244		fragm	snijsporen	
46	68	mg	phalanx 3	1		compleet		
46	68	mg	caudale veretebra	1		compleet		
46	68	mg	caudale vertebra	7		compleet	tw's niet vergr	
46	68	mg	sacrum	4		delen	niet vergr	
46	68	mg	vertebra	16		fragm		
46	68	mg	tw's	32		exemplaren	niet vergr	
				388				
46	68	groot/mg	div botfragm	54		fragmenten	hak-en snijsporen	
46	68	groot	radius	1		fragm diaphyse		
46	68	groot	femur	4		fragm	haksporen	
46	68	groot	div botfragm	40		fragmenten	hak-en snijsporen	

				45				
46	68	eend	mandibula	3	L			
46	68	eend	furcula	2				
46	68	eend	coracoid	4	L			
46	68	eend	coracoid	3	R			
46	68	eend	humerus	8	L			
46	68	eend	humerus	4	R			
46	68	eend	ulna	11	L			
46	68	eend	ulna	6	R			
46	68	eend	radius	10	L			
46	68	eend	radius	9	R			
46	68	huishoen	mandibula	1	L			
46	68	huishoen	furcula	2				
46	68	huishoen	coracoid	5	L			
46	68	huishoen	coracoid	4	R			
46	68	huishoen	humerus	3	L			
46	68	huishoen	humerus	4	R			
46	68	huishoen	ulna	1	L			
46	68	huishoen	ulna	2	R			
46	68	smient	coracoid	2	L			
46	68	smient	coracoid	1	R			
46	68	smient	ulna	6	R			
46	68	smient	radius	1	L			
46	68	smient	radius	2	R			
46	68	taling	furcula	1				
46	68	taling	coracoid	1	L			
46	68	gans	cranium	1		compleet		
46	68	gans	mandibula	1	L	compleet		
46	68	rietgans	humerus	1	L	compleet		
46	68	rietgans	ulna	1	L	compleet		
46	68	rietgans	ulna	1	R	compleet		
46	68	rietgans	radius	1	L	compleet		
46	68	rietgans	radius	1	R	compleet		
46	68	rietgans	radius	1		fragm		
46	68	gans	phalanx	1		compleet		
46	68	kalkoen	humerus	1	R	distaal fragment	concretie	

46	68	vogel	humerus	4	L		
46	68	vogel	humerus	6	R		
46	68	vogel	ulna	6	L		
46	68	vogel	ulna	6	R		
46	68	vogel	femur	2	L		
46	68	vogel	femur	5	R		
46	68	vogel	tibiotarsus	7	L		
46	68	vogel	tibiotarsus	8	R		
46	68	vogel	tarsomt	5	L		
46	68	vogel	tarsomt	5	R		
46	68	vogel	pelvis	14			
46	68	vogel	phalanx 1	2			
46	68	vogel	scapula	9	L		
46	68	vogel	scapula	4	R		
46	68	vogel	fibula	2	R		
46	68	vogel	carpomc	3	L		
46	68	vogel	carpomc	1	R		
46	68	vogel	vertebra	12			
46	68	vogel	sternum	7			
46	68	vogel	sacrum	1			
46	68	vogel	slokdarm	2			
				217			
46	68	vis	articulare	5			
46	68	vis	cleithrum	16			
46	68	schelvis	cleithrum	4			
46	68	vis	operculare	10			
46	68	vis	stegale	7			
46	68	vis	preoperculum	5			
46	68	vis	crhy	2			
46	68	vis	quadratum	3			
46	68	vis	maxillare	4			
46	68	vis	posttemporale	3			
46	68	vis	suboperculum	2			
46	68	vis	vertebra	70			
46	68	vis	brst	19			
46	68	snoek	dentale	4			

46	68	kabeljauw	dentale	2				
46	68	kabeljauw	premaxillare	3				
46	68	vis	dentale	5				
46	68	vis	keeltanden	3				
46	68	vis	schedel	1				
46	68	vis	interoperculare	3				
46	68	vis	indet	3				
46	68	vis	indet	2				
46	68	vis	indet	3				
46	68	vis	indet	1				
46	68	vis	indet	3				
46	68	vis	os anale	1				
46	68	vis	indet fragm	37				
46	68	vis	indet	4				
46	68	vis	indet	19				
46	68	vis	staart	1				
46	68	vis	indet	13				
				258				
Beerput	Totalen							
Rund	193							
schaap/geit	310							
varken	155							
groot	45							
groot/mg	54							
mg	388							
haas	31							
konijn	6							
woelrat	1							
indet	1							
vogel	214							
vis	258							
	1656							

Bijlage 7   Determinatielijst glas

DETERMINATIELIJST GLAS NIEUWSTAD 32745 V45

vondstnr + subnr	vorm	code	rand	overig	totaal	MAE	typedatering		opmerkingen	fragmentatie	literatuur
							begin	eind			
45-G01	wijnfles	gl-fle-8				1	1600	1725	bodem opgestoken, pontilmerk	compleet	Kottman 2010, 50-71
45-G02	wijnfles	gl-fle-8				1	1600	1725	bodem opgestoken, pontilmerk, inhoud 480 ml	compleet	
45-G03	wijnfles	gl-fle-8				1	1600	1725	bodem opgestoken, pontilmerk	arch compl	
45-G04	wijnfles	gl-fle-19				1	1690	1750	bodem opgestoken, pontilmerk	arch compl	
45-G05	wijnfles	gl-fle-19				1	1690	1750	bodem opgestoken, pontilmerk, inhoud 750 ml	compleet	
45-G06	wijnfles	gl-fle-19				1	1690	1750	bodem opgestoken, pontilmerk	compleet	
45-G07	wijnfles	gl-fle-19				1	1690	1750	bodem opgestoken, pontilmerk, kurk	compleet	
45-G08	wijnfles	gl-fle-19				1	1690	1750	bodem opgestoken, pontilmerk	arch compl	
45-G09	wijnfles	gl-fle-19				1	1690	1750	bodem opgestoken, pontilmerk, glaszegel, gekroond wapen	hals ontbreekt	
45-G10	wijnfles	gl-fle-19				1	1690	1750	bodem opgestoken, pontilmerk	arch compl	
45-G11	wijnfles	gl-fle-19				1	1690	1750	bodem opgestoken, pontilmerk	arch compl	
45-G12	wijnfles	gl-fle-22				1	1690	1750	bodem opgestoken, pontilmerk, inhoud 970 ml	compleet	
45-G13	wijnfles	gl-fle-22				1	1700	1725	bodem opgestoken, pontilmerk	arch compl	
45-G14	wijnfles	gl-fle-22				1	1700	1725	bodem opgestoken, pontilmerk	compleet	
45-G15	wijnfles	gl-fle-22				1	1700	1725	bodem opgestoken, pontilmerk	arch compl	
45-G16	wijnfles	gl-fle-22				1	1700	1725	bodem opgestoken, pontilmerk	compleet	
45-G17	wijnfles	gl-fle-22				1	1700	1725	bodem opgestoken, pontilmerk	arch compl	
45-G19	glaszegel	gl-fle-		1	1		1700	1750	glaszegel met vis, N*P(Urk)	compleet	Henkes 1990, 249
45-G20	wijnfles	gl-fle-				17	1690	1750	hals- wand- en bodemfragmenten	fragment	
45-G21	fles	gl-fle-				23	1600	1750	hals- wand- en bodemfragmenten	fragment	
45-G22	fles	gl-fle-11				1	1700	1750	lichtgroen glas, puntig opgestoken bodem, pontilmerk	compleet	Kottman 1999, 966-97
45-G23	fles	gl-fle-11				1	1700	1750	lichtgroen glas, puntig opgestoken bodem, pontilmerk	compleet	
45-G24	fles	gl-fle-11				1	1700	1750	lichtgroen glas, puntig opgestoken bodem, pontilmerk	compleet	
45-G25	fles	gl-fle-117				1	1600	1750	zeskantige fles, opgestoken bodem, pontilmerk, tinnen schroefdop	arch compl	Schricks 2006, 195
45-G26	fles	gl-fle-117				2	1600	1750	zeskantige fles, opgestoken bodem, pontilmerk	wand-bodem	
45-G27	beker	gl-bek-5a				1	1650	1725	bodem opgestoken, pontilmerk, hoogte 3,5 cm	compleet	foto 727
45-G28	beker	gl-bek-5a				1	1650	1725	bodem opgestoken, pontilmerk, hoogte 5,5 cm	arch compl	
45-G29	beker	gl-bek-5a				2	1650	1725	bodem opgestoken, pontilmerk	arch compl	foto 742 foto 743 (+ 742 = 744) Isings 2009, 136
45-G30	beker	gl-bek-5a				1	1650	1725	opgestoken bodem, pontilmerk, radslijpversiering	arch compl	
45-G31	beker	gl-bek-5a				23	1650	1725	opgestoken bodem, pontilmerk, rand-wand-bodem fragmenten	fragment	
45-G32	beker	gl-bek-6a				1	1700	1750	pontilmerk, hoogte 10,5 cm	compleet	
45-G33	beker	gl-bek-6a				1	1700	1750	pontilmerk, hoogte 8,7 cm	compleet	
45-G34	beker	gl-bek-6a				1	1700	1750	pontilmerk, radslijpversiering	arch compl	
45-G35	beker	gl-bek-6a				1	1700	1750	opgestoken bodem, pontilmerk	arch compl	
45-G36	beker	gl-bek-6a				1	1700	1750	opgestoken bodem, pontilmerk, radslijpversiering	wand-bodem	
45-G37	beker	gl-bek-6a				4	1700	1750	opgestoken bodem, pontilmerk	wand-bodem	
45-G38	beker	gl-bek-7a				2	1725	1750	pontilmerk, pseudovoetbeker	fragment	Laan 2003, 75
45-G39	beker	gl-bek-23				1	1730	1770	vormgeblazen beker, pontilmerk, hoogte 8,7cm	compleet	

45-G40	beker	gl-bek-23				2	1730	1770	vormgeblazen, 18 vlakken, pontilmerk	wand-bodem	Kottman 1999, 951-43
45-G41	beker	gl-bek-37b				1	1600	1650	lage netwerkbeker	compleet	Henkes 1994, 143 32-2
45-G42	beker	gl-bek-				1			radversiering met fragment tekst, wand, grote beker	fragment	
45-G43	karaf	gl-kan-3				3	1675	1725	kleurloos, hals, tuit, oor, bodem fragmenten	fragment	Henkes 1994,226
45-G44	karaf	gl-kan-6				1	1675	1725	kleurloos met witte draden, ingevouwen voet, blauwe golfdraad bij hals	voet-hals	
45-G45	kelglas	gl-kel-2				1	1701	1778	a la facon d'Angleterre, hoogte 17,5 cm	compleet	foto 741
45-G46	kelglas	gl-kel-2				2	1701	1778	pontilmerk	arch compl	Kottman 1999, 998-199
45-G47	kelglas	gl-kel-2				3	1700	1740	pontilmerk, stam met luchtbel	stam	Kottman 1999, 997-196
45-G48	kelglas	gl-kel-2				9	1700	1740	pontilmerk weggeslepen	fragment	
45-G49	kelglas	gl-kel-3				1	1701	1778	pontilmerk, 4-zijdige "Silezische" stam met luchtbel	voet-stam	Kottman 1999, 998-201
45-G50	kelglas	gl-kel-7				1	1700	1740	pontilmerk		Kottman 1999, 1000-209
45-G51	kelglas	gl-kel-41				1	1700	1740	pontilmerk, slinger glas met drie geledingen, hoogte 16,5 cm	arch compl	foto 740, Bitter 1997,116
45-G52	kelglas	gl-kel-41				1	1700	1740	pontilmerk, slinger glas met drie geledingen	voet-stam	Laan 2003, 69-70
45-G53	kelglas	gl-kel-11				18	1600	1650	pontilmerk, gladde nodus	fragment	
45-G54	kelglas	gl-kel-13				4	1680	1740	pontilmerk, geribde nodus	fragment	
45-G55	kelglas	gl-kel-14				8	1701	1778	pontilmerk, vierlobbige nodus	fragment	
45-G56	kelglas	gl-kel-28				1	1690	1740	pontilmerk	arch compl	Kottman 1999,1007-236
45-G57	kelglas	gl-kel-28				1	1690	1740	pontilmerk	arch compl	
45-G58	kelglas	gl-kel-28				2	1690	1740	pontilmerk	fragment	
45-G59	kelglas	gl-kel-38				4	1675	1725	voet, pontilmerk		
45-G60	kelglas	gl-kel-71				1	1600	1675	gegolfd glasdraad onder cuppa	fragment	
45-G61	kelglas	gl-kel-				1	1690	1740	zonder stam	fragment	
45-G62	kelglas	gl-kel-				1	1690	1740	radversiering op kelk, frag tekst, redenaar met geheven glas	fragment	
45-G63	roemer	gl-roe-2				3	1700	1750	groen, gewonden voet, twee rijen braamnoppen	arch compl	Kottman 1999, 1019-281
45-G64	schaal	gl-sch-				1			pontilmerk, zonder voet, vormgeblazen, omgeslagen rand	arch compl	
45-G65	kraal	gl-sie-				1			doorboord, wit	arch compl	
45-G66	ruit	gl-rui-				1	1618		gebrandschilderd vensterglas, diam 18 cm » <i>Adryaensz 1618</i> «	fragment	foto
45-G67	ruit	gl-rui-				1			gebrandschilderd vensterglas, diam 20 cm » wyck «	fragment	foto
45-G68	ruit	gl-rui-				1			gebrandschilderd vensterglas, diam 19 cm	fragment	
45-G69	vensterglas	gl-rui-	94	395	489				fragmenten	fragment	
45-G70	indet	gl-	50	250	300				fragmenten	fragment	

Bijlage 8   Determinatielijst leer, hout en overige materialen

DETERMINATIELIJST LEER							
vnr-vlgnr	spoornr	vorm	onderdeel	typenr	aantal	MAE	opmerkingen
45-L01	68	schoen	complete zool	135	1	1	houtpen in neus door 4 lagen leer
45-L02	68	schoen	bovenleer		1	1	fragment met riem, Goubitz, 2001: blz 65 fig 10e
45-L03	68	schoen	bovenleer	105	1		1
45-L04	68	schoen	hak		3	hak met houtpinnen	
45-L05	68	schoen	zool	17	2	8	spits model en vierkante neusvorm
45-L06	68	schoen	bovenleer		17		indet fragmenten
45-L07	68	schoen	bovenkeer	25	8	8	indet fragmenten geitenleer?
45-L08	68	schoen	bekleding hak		2		verschillende vormen
45-L09	68	schoen	zool	70	25	8	totaal 17 zolen
45-L10	68	diversen	afsnijdsels		70		afsnijdsels, onderdelen opbouw hak
45-L11	68	schoen	tussenstrips	3	21	8	verschillende formaten
45-L12	68	riem	onderdeel		3		
45-L13	68	indet	belegstuk	3	2	8	diam 5 cm met gat 1cm, naaisporen
45-L14	68	schoen	neusstuk		3		identiek aan V45-L01

DETERMINATIELIJST HOUT		
vnr-vlgnr	spoornr	omschrijving
9-H01	17	houtmonster uit funderingsbalk t.b.v. dendrochronologisch onderzoek (veldatum: 1515)
29-H01	15	houtmonster uit funderingsplank t.b.v. dendrochronologisch onderzoek (veldatum: 1614)
52-H01	27	houtmonster uit funderingsbalk t.b.v. dendrochronologisch onderzoek (niet dateerbaar)
40-H01	49	drie duigen uit de beerton, bemonsterd t.b.v. dendro, na evaluatie niet uitgevoerd
18-H01	39	tripklomp met houten zool en bovenleer, Goubitz type 110, variant 1 of type 105 (muil), datering: 1500-1800

DETERMINATIELIJST OVERIGE MATERIALEN

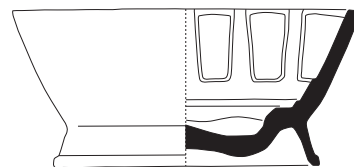
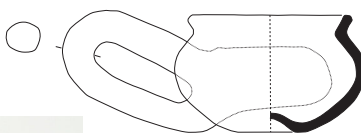
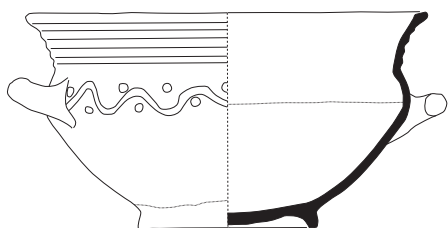
vnr	spoornr	materiaalsoort	soort	aantal	bijzonderheden
V45	68	bewerkt bot	kraal	1	zonder versiering
V45	68	bewerkt bot	kam	4	fragmenten van kam, aan beide kanten gelijke tanden
V45	68	bewerkt bot	borstel	1	fragment tandenborstel
V45	68	bewerkt bot	dobbelsteen	1	klein formaat
V45	68	bouwmateriaal	plavuis	1	diagonaal, roodbakkend,koperoxide
V45	68	hout	bal	1	diam. 8,5 cm, driekwart compleet
V45	68	hout	borstel	3	fragmenten werkborstel
V45	68	hout	hak van schoen	3	verschillende modellen
V45	68	hout	wervel	1	sluiting van deur
V45	68	hout	stop	4	stoppen van fles/kruik
V45	68	hout	wonen	1	fragment stoelleuning
V45	68	hout	werkmateriaal	1	spinstokje
V45	68	natuursteen	bouwmateriaal	1	slijpsteen, hardsteen
V45	68	natuursteen	voedselbereiding	1	van zandstenen vijzel
V45	68	natuursteen	bouwmateriaal	2	fragmenten indet
V45	68	natuursteen	leisteel	6	fragmenten daklei
V45	68	natuursteen	leisteel	1	fragment met rechte zijkant, schrijflei
V45	68	natuursteen	leisteel	1	fragment griffel
V45	68	natuursteen	puimsteen	1	voor persoonlijk gebruik
V45	68	natuursteen	vuursteen	2	twee gelijke afmetingen
V45	68	natuursteen	anthraciet	19	van gelijke afmetingen
V45	68	organisch materiaal	eierschalen	7	fragmenten,eierschaken kip, kievit,kwartel
V45	68	organisch materiaal	schelpen	25	moselen
V45	68	organisch materiaal	schelpen	25	oesters
V38	49	overig	lakzegel	1	fragment bovenste helft. Afbeelding wapen met drie kruisen, daaronder horizontale balk
V45	68	overig	lakzegel	97	fragmenten van delen van wapens. Een fragment van persoon met helm.

Bijlage 9   Aardewerkcatalogus - nieuwe vormen

Opbouw van de catalogusblokjes:

- 1a. inventarisnummer (bestaande uit CIS-code, vondstnummer en volgnummer).
- 1b. vondstcontext (complexdatering)
2. typecode (bestaande uit de kenmerken bakseltype, hoofdvorm en typenummer)
3. objectdateringen
4. afmetingen (maximale diameter en hoogte)
- 5a. baksel (bakselbeschrijving volgens de geldende normen voor keramiekdatering)
- 5b. oppervlaktebehandeling (glazuurbeschrijving, kleur en/of glassoort)
- 5c. decoratie (beschrijving van op het object aangebrachte decoraties)
- 5d. diversen
- 6a. voet (beschrijving van het standwerk, bijv. standring, pootjes, standlobben, etc.)
- 6b. additieven (beschrijving van toegevoegde elementen, zoals oren, stelen, tuiten, etc.)
- 6c. compleetheid
7. naam (voluit geschreven naam van de hoofdvorm zoals gebruikelijk in het 'Deventer-systeem').
8. herkomst (voor zover bekend wordt onder dit nummer de productieplaats of regio vermeld).
9. literatuur (verwijzing naar eventuele aangetroffen parallellen in de archeologische literatuur).

(Alle tekeningen zijn afgebeeld op schaal 1:4, tenzij anders vermeld)

1

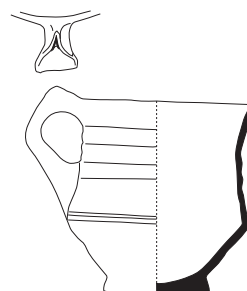
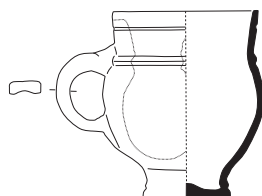
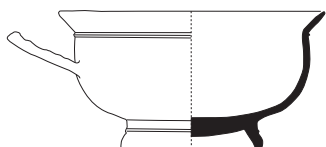
2

3

- 1a. 32745-38-1
- 1b. spoor 49, beerton, 1590-1630
2. r-kom-nieuw
- 3.
- 4.
- 5a. roodbakkend aardewerk
- 5b. loodglazuur
- 5c. gele slibversiering
- 5d.
- 6a. standring
- 6b. twee horizontale worstoren
- 6c. bijna compleet
7. kom
- 8.
- 9.

- 1a. 32745-38-2
- 1b. spoor 49, beerton, 1590-1630
2. r-twe-nieuw
- 3.
- 4.
- 5a. roodbakkend aardewerk
- 5b. loodglazuur
- 5c.
- 5d.
- 6a. lensbodems
- 6b. verticaal worstoor, ovaal
- 6c. compleet profiel
7. tweelingbak
- 8.
- 9.

- 1a. 32745-41-1
- 1b. spoor 63, waterput (2e fase), 18d-1884
2. r-vor-1
3. 1850-1950
4. 9.5/4.5/3.5
- 5a. roodbakkend aardewerk
- 5b. loodglazuur
- 5c.
- 5d.
- 6a. standring
- 6b.
- 6c. bijna compleet
7. puddingvorm
- 8.
- 9.

4

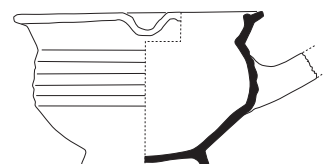
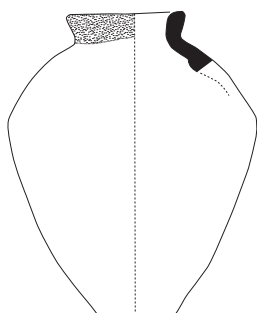
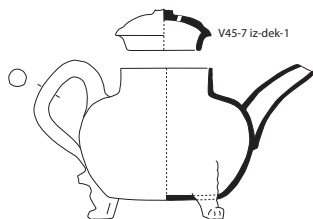
- 1a. 32745-45-1
- 1b. spoor 68, beerput, 1630-18d
2. s3-kom-nieuw
- 3.
4. 17/7
- 5a. industrieel steengoed
- 5b.
- 5c. krab-achtig motief op steel
- 5d.
- 6a. standring
- 6b. platte gedecoreerde steel
- 6c. compleet
7. (pap)kom
- 8.
- 9.

5

- 1a. 32745-45-2
- 1b. spoor 68, beerput, 1630-18d
2. r-spb-nieuw
- 3.
4. 7,8/9
- 5a. roodbakkend aardewerk
- 5b. loodglazuur
- 5c. tongvormige gele slibversiering
- 5d.
- 6a. standvlak
- 6b. verticaal lintoor
- 6c. compleet
7. schepbeker
- 8.
- 9.

6

- 1a. 32745-45-4
- 1b. spoor 68, beerput, 1630-18d
2. w-kan-nieuw
- 3.
4. 10,5/9,3
- 5a. steengoed zonder oppervlakte behandeling
- 5b. loodglazuur, koperoxide
- 5c.
- 5d. geen schenklip
- 6a. standring
- 6b. geknepen worstoor
- 6c. compleet
7. kan
- 8.
- 9.

7

- 1a. 32745-45-5
- 1b. spoor 68, beerput, 1630-18d
2. ib-kru-nieuw
- 3.
4. 12,5/15,5
- 5a. iberisch aardewerk
- 5b. inwendig loodglazuur
- 5c. uitwendig spatten glazuur, m.n. rond de hals
- 5d.
- 6a. standvlak
- 6b.
- 6c. compleet
7. kruik
- 8.
- 9.

8

- 1a. 32745-45-6
- 1b. spoor 68, beerput, 1630-18d
2. iz-the-nieuw
- 3.
4. 9/8
- 5a. industrieel zwart aardewerk
- 5b. loodglazuur, mangaan
- 5c.
- 5d. deksel: iz-dek-1 (1720-1760)
- 6a. (leeuwen)pootjes
- 6b. worstoor
- 6c. compleet
7. theepot
8. Engeland
9. 99sted, p. 935

9

- 1a. 32745-45-8 en -45-9
- 1b. spoor 68, beerput, 1630-18d
2. w-stk-nieuw
- 3.
4. 14/7,5 en 14/6,8
- 5a. witbakkend aardewerk
- 5b. loodglazuur
- 5c.
- 5d. dekselgeul, schenklip
- 6a. standring
- 6b. steel
- 6c. compleet
7. steelkom
- 8.
- 9.

Bijlage 10   Tabakspijpen van de opgraving Nieuwstad te Gorinchem

Tabakspijpen van de opgraving Nieuwstad te Gorinchem

Jan van Oostveen

Binnen deze rapportage staan de tabakspijpen uit de opgraving Nieuwstad te Gorinchem, centraal. Deze opgraving is administratief bekend onder objectcode 32745.

Kleine beerton

Kleipijpen die bij de opgraving in een kleine beerton zijn gevonden (vondstnummer 38-15, 38-16 en 38-17) kunnen gedateerd worden in de eerste helft van de 17de eeuw¹. Naast de nodige stelen zijn drie tabakspijpen aangetroffen waarbij het hiel nog aanwezig was. Twee van deze exemplaren zijn gemerkt en kunnen in de tweede kwart van de 17de eeuw gedateerd worden. Deze producten zijn in Gouda (cat. nr. 2) en mogelijk in Gorinchem/Amsterdam (cat. nr. 3) vervaardigd. Daarnaast is een pijpenkop aangetroffen waaruit Engelse invloeden blijken (cat. nr. 1). Dit type ongemerkte en geglaasde exemplaren zijn met name uit de regio Rotterdam bekend.

De beerput

Bij de beerput afkomstig van de opgraving Nieuwstad, zijn tenminste 39 tabakspijpen aangetroffen.

De tabakspijpen kunnen grofweg in de periode 1650-1800 gedateerd worden. Daarbij valt op dat het overgrote deel van de producten rond het eerste kwart van de 18de eeuw gedateerd kan worden.

De aangetroffen tabakspijpen zijn geproduceerd in Gorinchem en Gouda.

Overduidelijke Gorinchemse tabakspijpen dragen als zijmerk de initialen IDH (cat. nr. 6 en 7) of SDH (cat. nr. 8). Tevens wordt vermoed dat het zijmerk de gekroonde IG² (cat. nr. 5) en de lobbenpijp (cat. nr. 21) in Gorinchem zijn geproduceerd. Naast deze gemerkte producten

---

¹ *Tevens is in deze beerput een majolica bord aangetroffen (m-bor-14) met op de spiegel een cupido met pijl en een bundel pijlen in voorraad. Datering 1580 - 1625.*

² *Vermoed wordt dat het zijmerk de gekroonde IG voor het eerst door de Schoonhovense pijpenmaker Jan van Genderen is gezet. Nadat dit merk populariteit had gewonnen werd het o.a. ook in Gorinchem gezet.*

zijn er een aantal tabakspijpen aangetroffen die heel goed in de pijpenmakerij van de Gorinchemer Jan Blij³ zouden kunnen zijn geproduceerd (cat. nr. 22, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 41 en 42).

Overduidelijke Goudse tabakspijpen zijn ook aangetroffen. Zo staat er op een steel van een ovoïde pijp de naam van de Goudse pijpenmaker: Jacobus de Vogel (cat. nr. 4). Daarnaast is een steel van de bekende en vooral naar Duitsland en Scandinavië exporterende pijpenmaker Frans Verzijl (cat. nr. 43) aangetroffen.

Bijzondere vermelding verdienen de tabakspijpen met het merk de gekroonde wijnton (cat. nr. 12-18). Gezien het feit dat tenminste 7 afzonderlijke exemplaren met dit merk zijn aangetroffen, mag aangenomen worden dat de gebruiker van deze beerput een voorkeur voor tabakspijpen met dit merk heeft gehad⁴. Alhoewel dit merk in dit model ook in de pijpenstort van Jan Blij is aangetroffen⁵, wordt op basis van de uitstekende afgewerkte tabakspijpen uit deze beerput, aangenomen dat deze producten in Gouda zijn geproduceerd.

Mogelijk wel een langstelige Gorinchemse tabakspijp draagt het merk de molen (cat. nr. 19). Deze toewijzing aan een Gorinchemse pijpenmaker is gebaseerd op het duidelijke afwijkende merk de molen.

Als laatste nog iets over de kwaliteit van de aangetroffen producten. Nader beschouwd heeft ordegrootte 1 op de 4 aangetroffen tabakspijpen een steellengte van 45 centimeter of meer gehad. De overige tabakspijpen hebben steellengten tussen de 20 en 25 cm gehad en lijken van locale makelij te zijn.

Op basis van deze constatering wordt geconcludeerd dat de tabakspijpen een gemiddeld milieu uit het begin van de 18de eeuw laten zien. Dit beeld strookt niet met de

---

³ *De producten uit de tabakspijpenmakerij van Jan Blij staan beschreven en afgebeeld in: Meulen, J. van der, J.P. Brinkerink en P. von Hout, 1992. Tabakspijpenijverheid in Gorinchem. Leiden.*

⁴ *In de beerput is een significante hoeveelheid glaswerk (drinkglazen, wijnflessen e.d.) aangetroffen. Hierop is het vermoeden gebaseerd dat de beerput mogelijk door een wijnhandelaar is gebruikt. Het merk de wijnton zou dan een logische keus van deze gebruiker zijn geweest.*

⁵ *Betreft een gerookt exemplaar uit de stort van Jan Blij.*

hoeveelheid flessen en glazen die in deze beerput zijn aangetroffen.

Revisie overzicht

Versie	Wijziging
0.1	Eerste concept versie
1.0	Titel gewijzigd en toegespitst op locatie Nieuwstad. Tabakspijpen van vondstnummer 38-15, 38-16 en 38-17 beschreven onder het vooronderzoek.
1.1	V 38 gekoppeld aan een kleine beerton. V46 gewijzigd in V45.
1.2	Kleine tekstuele wijzigingen aangebracht.

Catalogus

Voor de beschrijving van de producten wordt een uniforme systematiek gehanteerd die gebaseerd is op de deductieve kenmerken van de kleipijp en die o.a. is gepubliceerd in Westerheem⁶ en de Pijpelogische Kring Nederland⁷. Op basis van deze kenmerken worden conclusies getrokken ten aanzien van de productiedatum, de productieplaats en de eventuele fabrikant van het product. De uniforme beschrijving is als volgt:

Identificatie

- 1a. Inventarisnummer
- 1b. Beschrijving vindplaats

Deductieve kopkenmerken

- 2a. Model
Beschrijving op hoofdmodel conform de definities van Duco, 1987.
- 2b. Zijmerk links / zijmerk rechts
Beschrijving van het zijmerk aan de linkerzijde van de pijpenkop / beschrijving van het zijmerk aan de rechterzijde van de pijpenkop.
De linker- en rechterzijde van de pijpenkop zijn de desbetreffende zijden zoals de roker deze ziet.
- 2c. Bijmerk links / bijmerk rechts
Beschrijving van het bijmerk aan de linkerzijde van de pijpenkop / beschrijving van het bijmerk aan de rechterzijde van de pijpenkop.
- 2d. (Hiel)merk
Beschrijving van het makersmerk meestal geplaatst op het uitstekende deel, het hiel, van de kleipijp.
- 2e. Oppervlaktebehandeling
De eventuele oppervlaktebehandeling bijvoorbeeld middels een agaatsteen waardoor een geglaasd oppervlak ontstaat, wordt beschreven.
- 2f. Behandeling kopopening
Bijvoorbeeld de met een botter afgewerkte scherpe randen van de kopopening.
- 2g. Afwerking ketelopening

Hieronder kan bijvoorbeeld de hele of halve radering rondom de ketelopening worden beschreven.

- 2h. Overig
Overige opmerkingen

Deductieve steelkenmerken

- 3a. Versiering
De eventueel aanwezige steelversiering wordt beschreven.
- 3b. Oppervlaktebehandeling
De eventuele oppervlaktebehandeling met een agaatsteen wordt hieronder beschreven.
- 3c. Overig
Overige opmerkingen

Conclusies op basis van deductieve kopkenmerken

- 4. Datering
- 5. Mogelijk productiecentrum
- 6. Mogelijke pijpenmaker / atelier

Overig

- 7. Literatuurverwijzing
Een verwijzing naar soortgelijke producten uit de literatuur wordt onder dit nummer gemaakt.

---

⁶ Oostveen, J. van en A. van Oostveen-Bonnema, 2001. *Kleipijpen; een statistische analyse*. In: *Westerheem*, 50ste jaargang, nummer 1, p. 13-27.

⁷ Oostveen, J. van en A. van Oostveen, 2000. *Oproep tot een nationale inventarisatie*. In: *Pijpelogische Kring Nederland*, 22ste jaargang, nummer 88, p. 1192-1195.

Het vooronderzoek

Catalogusnummer 1.

- 1a. Vondstnummer 38-15
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745, beerton
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1610-1630
- 5.
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 2.

- 1a. Vondstnummer 38-16
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745, beerton
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. IC binnen bladeren
- 2e.
- 2f.
- 2g.
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1625-1650
- 5. Gouda
- 6.
- 7.

Foto pijp niet op schaal

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 3.

- 1a. Vondstnummer 38-17
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745, beerton
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Vijfbladige roos
- 2e.
- 2f.
- 2g.
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1625-1650
- 5. Gorinchem of Amsterdam?
- 6.
- 7.

Foto pijp niet op schaal

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

De beerput

Catalogusnummer 4.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild + S / Gouds wapenschild + S
- 2d. 75 gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a. "I. DE VO"
- 3b. Geglaasd
- 3c.
- 4. 1770-1800
- 5. Gouda
- 6. Jacobus de Vogel
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 5.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Ovoïde
- 2b. IG gekroond / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h. Naad met kam afgewerkt
- 3a.
- 3b. Ongeglaasd
- 3c.
- 4. 1740-1780
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 6.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. IDH / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1710-1740
- 5. Gorinchem
- 6. Jan de Hoog
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 7.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. IDH gekroond / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1710-1740
- 5. Gorinchem
- 6. Jan de Hoog
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 8.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Ovoïde
- 2b. SDH gekroond omgeving door 2 leeuwen / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1760-1790
- 5. Gorinchem
- 6. Christoffel de Hoog
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 9.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild / cirkel met punten
- 2d. Koning David of krijgsman
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b. Geglaasd
- 3c.
- 4. 1770-1800
- 5. Gouda
- 6. Jacobus Bos?
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 10.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Haan
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
- 3b. Geglaasd
- 3c.
- 4. 1670-1690
- 5. Gouda
- 6. Servaes Mauritsz. Bouvart
- 7.

Foto pijp niet op schaal

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 11.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Sabel gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1690-1720
- 5. Gouda
- 6. Willem Jorisz Montfoort
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 12.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Wijnton gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1720-1740
- 5. Gouda
- 6. Gerrit Bouman
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 13.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Wijnton gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1720-1740
- 5. Gouda
- 6. Gerrit Bouman
- 7.

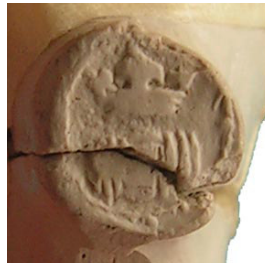

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 14.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Wijnton gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1720-1740
- 5. Gouda
- 6. Gerrit Bouman
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

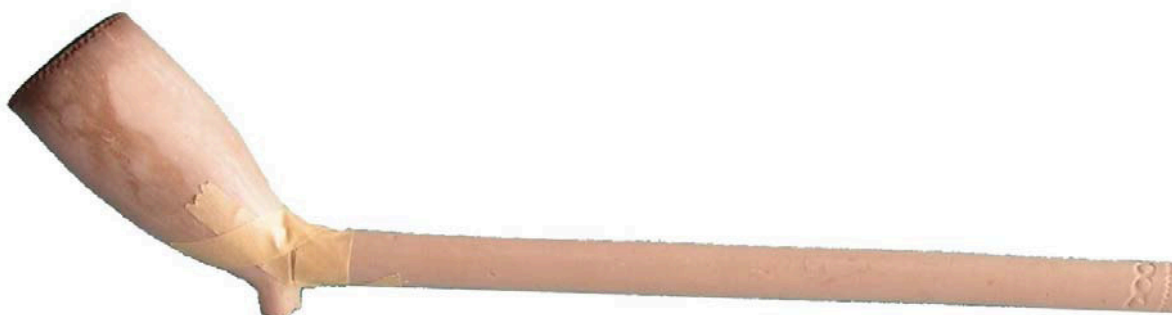
Catalogusnummer 15.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Wijnton gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
- 3b. Geglaasd
- 3c.
- 4. 1720-1740
- 5. Gouda
- 6. Gerrit Bouman
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 16.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Wijnton gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
- 3b. Geglaasd
- 3c.
- 4. 1720-1740
- 5. Gouda
- 6. Gerrit Bouman
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 17.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Wijnton gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1720-1740
- 5. Gouda
- 6. Gerrit Bouman
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

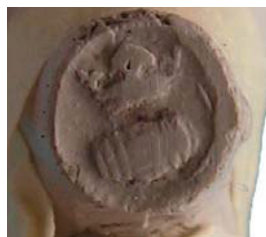

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 18.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. Stip / -
- 2c. -/-
- 2d. Wijnton gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1720-1740
- 5. Gouda
- 6. Gerrit Bouman
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 19.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Molen
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1750-1800
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 20.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. ?
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1650-1670
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 21.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Rondbodem
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1750-1800
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 22.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. Zevenpuntige roos / zevenpuntige roos
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1725
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 23.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Dubbelconisch
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a. -
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1660-1700
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

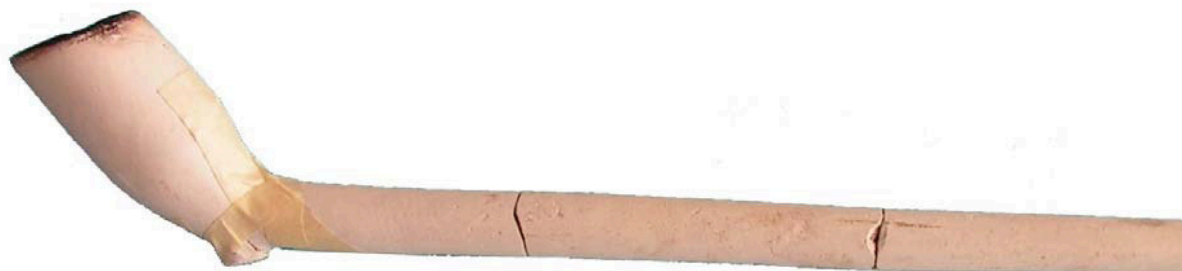
© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 24.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a. -
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1670-1700
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 25.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. Stip / -
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 26.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. Stip / -
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 27.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. Stip / stip
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 28.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. Stip / Stip
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 29.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 30.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 31.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 32.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 33.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met tanden
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 34.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met tanden
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 35.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h. Ongerookt exemplaar
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1680-1720
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 36.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1690-1720
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 37.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1690-1720
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 38.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1690-1720
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 39.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 40.

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. Halve maan / stip
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem
- 6.
- 7.

Foto pijp schaal 1:1

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 41.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 42.

Foto pijp schaal 1:1

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 43.

Foto pijp niet op schaal

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a.
- 2b.
- 2c.
- 2d.
- 2e.
- 2f.
- 2g.
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5. Gorinchem?
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 44.

Foto pijp niet op schaal

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a.
- 2b.
- 2c.
- 2d.
- 2e.
- 2f.
- 2g.
- 2h.
- 3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
- 4. 1700-1730
- 5.
- 6.
- 7.

© Werkgroep Archeologie gemeente Gorinchem

Catalogusnummer 45.

Foto pijp niet op schaal

- 1a. 568v45
- 1b. Gorinchem; Nieuwstad 32745
- 2a.
- 2b.
- 2c.
- 2d.
- 2e.
- 2f.
- 2g.
- 2h.
- 3a. "F. VERZYL" / "IN GOUDA"
- 3b. Geglaasd
- 3c.
- 4. 1740-1780
- 5. Gouda
- 6. Frans Verzijl
- 7.

Bijlage 11   Dendrochronologisch onderzoek

DAI, Im Dol 2-6, D-14195 Berlin

Hollandia Archeologen
Tuinstraat 27 A
1544 Zaandijk

DENDROCHRONOLOGIE
Dr. Karl-Uwe Heußner
Im Dol 2-6, Haus IV
D-14195 Berlin

Tel.: ++49 (0)3018 7711-349
Fax: ++49 (0)3018 7711-313
dendro@dainst.de
www.dainst.de

Berlin, 11.11.2009
Tgb.-Nr./Az. ...

GUTACHTEN

Betrifft: Gorinchem, Nieuwstadt

Folgende Holzproben wurden dendrochronologisch untersucht:

Lab.Nr.	Holzart	Probe	Beginn	Ende	Fälldatum	Bemerkung
C						
55367	Eiche	009	1453	1495	1515	+/-10 (NL)
55368	Eiche	29	1474	1593	1614	+/-10 (NL oder Niederhein)
55369	Fichte	52	?			dat. nicht

Probe 29 liefert hohe Vergleichswerte gegen die Chronologie der Niederlande (t- Wert 6,5) und des Unterrheins (t- Wert 7,9).

Die Probe Vondst. Nr. 52 besteht aus Fichtenholz. Sie ist in sich unregelmäßig gewachsen (Reaktionsholz) und mit Sicherheit Importholz. Fichte ist in den Niederlanden nicht natürlich verbreitet.

i. A.

Bijlage 12   Munten en muntgewichten

Overzicht van numismatische vondsten bij het archeologisch onderzoek aan de Nieuwstad te Gorinchem; november 2008/januari 2009 (Objectcode GOR 32745)

Vondstnummer	Omschrijving	Literatuur
V. 0-1	Reckheim, imitatie van een duit van de Stad Utrecht z.j. (17 ^e eeuw) TRAM/REC/HEM	PW. R 51.4 variant
V. 0-2	Gelderland, duit 1768 GELRIA	V. 20.2
V. 0-3	Holland, duit 1780 HOLLANDIA	V. 57.6
V. 0-4	Stad Utrecht, duit 1785	V. 116.6
V. 0-5	Pruissen, Scheide Münze 2 Pfennige 1852 A	KM. 452
V. 0-6	Pruissen, Scheide Münze 2 Pfennige 1855 A	KM. 452
V. 45-8	Neurenbergse rekenpenning, type Louis XV; kz. Driemaster, DVRCH.GLVK.V.KVNST, I.A.D.: Johann Albrecht Dorn (1732-1783)	Mitchiner 1915/16/17
V. 26-1	Muntgewicht voor een Gouden Vlies (Bourgondische Nederlanden); kz. staande leeuw met letter L: Leonard van den Gheere III (Amsterdam 1585-1597) Pol p.129 of Leonard van den Gheere IV (Amsterdam ca.1600- 1621) Zie bijlage.	Houben 16.3;
V. 53-8	Muntgewicht voor een Salut (Frankrijk); kz. handje (Antwerpen) met initialen LVG: Leonard van den Gheere I I (Antwerpen 1577/83) of Leonard van den Gheere III (Antwerpen ca.1578-1580) Zie bijlage.	Pol p.52 afb.166; de Witte vgl. pl.II/39

Literatuur:

Determinatielijst Metaal Nieuwstad 32745 (Hollandia Archeologen)

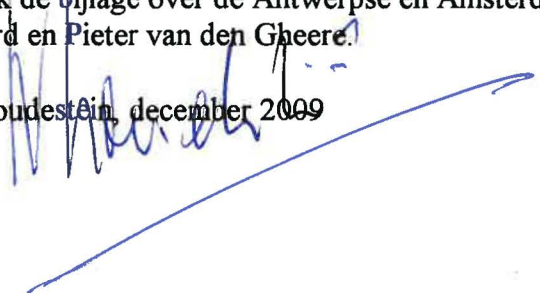
Anja Broeken, 'Vrijwilligers sorteren en herstellen rijke beerput Nieuwstad', in AD Rivierenland van zaterdag 31 oktober 2009, pagina 18

Opmerkingen:

De vondsten zijn door mij gedetermineerd aan de hand van foto's en ten dele in overleg met de heer N.L.M.Arkesteijn te Delft.

Zie ook de bijlage over de Antwerpse en Amsterdamse muntgewichtmakers met de naam Leonard en Pieter van den Gheere.

W.J.Boudestein, december 2009

Vondsten Nieuwstad Gorinchem

Antwerpse en Amsterdamse muntgewichtmakers met de naam Leonard (Lenaert/Lenaart) en Pieter van den (de) Gheere (1521-1621)

De meeste in de 16^e eeuw in de Nederlanden gemaakte muntgewichten zijn afkomstig uit het toen belangrijkste handelscentrum Antwerpen, en zijn voorzien van het bekende 'handje'. Tengevolge van de Opstand tegen het Spaanse bestuur werd de positie van Antwerpen in de laatste decennia van de 16^e eeuw sterk aangetast. Vanaf circa 1585 verlegde de handel zich grotendeels naar de Noordelijke Nederlanden en vestigden vele Antwerpse kooplieden zich met name in de stad Amsterdam. Een aantal Antwerpse muntgewichtmakers vertrok eveneens, om hun activiteiten in Amsterdam voort te zetten. Hieronder bevonden zich ook enkele leden van de Antwerpse familie Van den Gheere, die daar al sinds 1521 als muntgewichtmakers werkzaam was geweest.

Veelal zijn ook de initialen van de muntgewichtmakers op de gewichtjes vermeld, zodat deze makers meestal eenvoudig zijn te identificeren, en waardoor de gewichtjes bovendien ook makkelijk zijn te dateren. In dit geval bleek het determineren echter iets moeilijker te zijn.

Het tweetal muntgewichtjes, dat bij het archeologisch onderzoek aan de Gorcumse Nieuwstad is gevonden, werd aanvankelijk toegeschreven aan de Antwerpse muntgewichtmaker Leonard van den Gheere (1521-1577), die later ook naar Amsterdam zou zijn getrokken.

Bij nadere beschouwing bleek dit echter niet juist te zijn. De conclusie moet m.i. zijn, dat de beide gewichtjes zijn vervaardigd door zijn zoon of kleinzoon, resp. zijn kleinzoon of achterkleinzoon, in het bijgevoegde overzicht aangeduid als Leonard II, III en IV. Dit houdt ook in, dat alleen het oudste gewichtje (V.53-8) afkomstig is uit Antwerpen, en het andere (V.26-1) in Amsterdam moet zijn vervaardigd.

In het overzicht is deze conclusie verder uitgewerkt. Het overzicht is samengesteld op basis van gegevens van het Geldmuseum en de geraadpleegde literatuur:

G.M.M.Houben, Muntgewichten voor Munten van de Nederlanden, Zwolle 1981

A.Pol, Noord-Nederlandse Muntgewichten, in JMP 76 (1989)

A.de Witte, les Dénériaux et leurs Ajusteurs aux Pays-Bas Méridionaux, Bruxelles 1899

W.J.Boudestein, december 2009

21

Overzicht

LG *)

Leonard van den Gheere I

1521 gewichtje Antwerpen, 1523 ijkmeester-generaal Brabant, 1577 overleden Antwerpen

LVG **)

Leonard van den Gheere II, zoon van I

1577/83 gewichtjes Antwerpen

LVG (en L ?) ***)

Leonard van den Gheere III, zoon van II

1578 ijkmeester-generaal Brabant, 1581-85 balansmeester Middelburg, 1585 Amsterdam,

1586-97 ijkmeester-generaal Holland, 1597 overleden Amsterdam

L ****)

Leonard van den Gheere IV, zoon van III

1579 geboren Antwerpen, vóór ca. 1600 gewichtje Antwerpen ?, 1599 gehuwd Amsterdam,

1604 ijkmeester-generaal Holland, 1621 overleden Amsterdam

PVG *****)

Pieter van den Gheere, zoon van III ?

1588 geboren, 1620 gehuwd Amsterdam, ca. 1620 ? gewichtje Amsterdam

Noten

*) Pol p.137; de Witte vermeldt op p.40 een Antwerps gewichtje van Leonard van den Gheere (I), gemerkt LG en gedateerd 1521

**) Pol p.137; idem bij de Witte op p.40 vermelding van een gewichtje van zoon Leonard (II), gemerkt LVG en gedateerd 1583; zie ook de Witte p.70 en plaat II nr.38 (LVG met handje en gedateerd 83) en nr.39 (LVG met handje ongedateerd); dit laatste gewichtje zou ook van Leonard III kunnen zijn, uit de periode 1578-1580

***) Pol p.138; Pol p.128/129: in zijn Amsterdamse periode zou Leonard III mogelijk het initiaal L hebben gebruikt

****) Pol p.138; de Witte vermeldt op p.65 onder nr.15 een ongedateerd Antwerps gewichtje van een onbekende maker, links naast het handje gemerkt L (zie ook plaat I/15): mogelijk van Leonard IV vóór zijn vertrek naar Amsterdam omstreeks 1600; Pol p. 128/129: in zijn Amsterdamse periode plaatst hij zijn merkteken L tussen de poten van een staande leeuw

*****) Pol p.138; Pol p.126/127: Pieter plaatst zijn initialen boven een afbeelding van het wapen van Amsterdam